

Institutul
Național al
Patrimoniului
Ministerul Culturii

PATRIMONIU IMATERIAL ȘI CULTURĂ TRADIȚIONALĂ

nr. 4/ noiembrie 2020

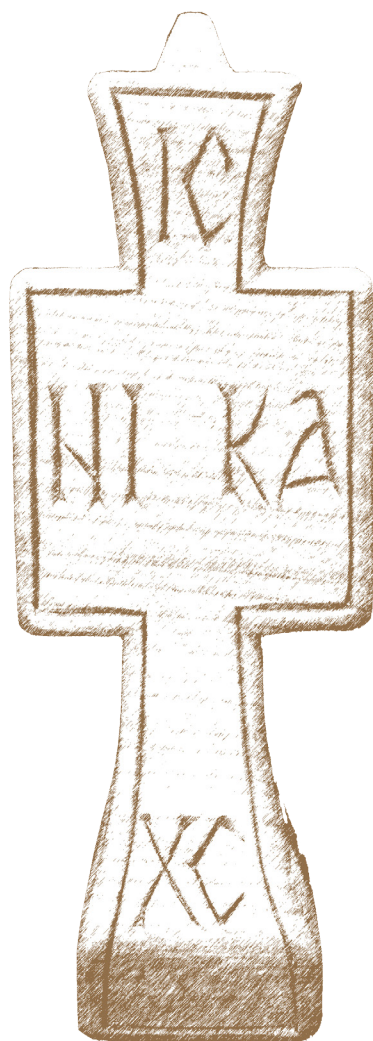
Ediție online

Editura: **Patrimonia**

ISSN 2668-6104,

ISSN-L 2668-6104

<https://biblioteca-digitala.ro>

STUDII

Dr. Corina Mihăescu, *Artele brâncovenești în atelierele Mănăstirii Hurezi și influența lor asupra devenirii Ceramicii de Horezu*

CERCETARE APLICATĂ

Dr. Iuliana Băncescu, *Sfânta Parascheva și minunile ei din prezent*

Dr. Andreea Buzaș, *Textualizarea colindelor de ceată (Bata-Căpâlnaș, județul Arad)*

Drd. Anamaria Stănescu, *Pristolnicul - obiect de cult ortodox al gospodăriei tradiționale*

Dr. Karla Roșca, *Atelierele de pălărier din Transilvania (secolele XX-XXI)*

Dr. Iuliana Băncescu, *Obiceiuri de iarnă din județul Suceava (Partea I)*

IN MEMORIAM

Drd. Karla Roșca, *Gavril Leș (17 ianuarie 1955 - 4 septembrie 2019)*

NOI APARIȚII EDITORIALE

Drd. Anamaria Stănescu, *„Dragostea - Opinii, Reflecții, Ipostaze”*, coord. Anișoara Ștefănuță, Ed. Mythos, Ploiești, 2020

Drd. Anamaria Stănescu, *„Podoabele Prahovei. Mărturii ale artei populare din Starchiojd: ștergare, fețe de pernă, fețe de masă și batiste”*, coord. Anișoara Ștefănuță, Ed. Mythos, Ploiești, 2020.

Artele brâncovenești în atelierelor Mănăstirii Hurezi și influența lor asupra devenirii Ceramicii de Horezu

Mănăstirea Hurezi, loc de pioșenie și de pace nesfârșită, mărturie de istorie românească, ctitorie a domnitorului Constantin Brâncoveanu, prin ansamblul construcțiilor arhitecturale, prin picturi, sculpturi, icoane, broderii și obiecte de cult, rămâne să amintească peste veacuri, pentru totdeauna, biruința și monumentalitatea „stilului brâncovenesc”, precum și împlinirea dorinței de neclintit a domnitorului de a pune temelie și de a o zidi aici, „într-al doilea an al domniei noastre”, așa cum rezultă din semnificația ca de jurământ a propriilor cuvinte:

„Nu voi intra în sălașul casei mele, nu mă voi sui pe așternutul patului meu de odihnă, nu voi da somn ochilor mei și pleoapelor mele dormitoare și repaos tâmplelor mele, până nu voi afla loc Domnului și sălaș Dumnezeului lui Iacob.”

Așa s-a născut sfântul lăcaș din a cărei inscripție, datată 1692, aflăm despre voința statornică a domnitorului, care, „încă den tinerețele sale (...) n-au dat odihnă mădularelor sale, nici răgaz gândurilor sale, până n-au aflat aice loc Domnului, unde această frumoasă și sfântă mănăstire(...) din temelie, cu multă osândie și cu mare cheltuială au zidit și au ridicat.” (Iorga, 1905, p.184-185)

Ansamblul arhitectural cuprinde o serie de construcții cu un etaj (foișorul lui Dionisie, paraclisul, tâmpla, fosta casă domnească, clopotnița, chiliile și bucătăria) și delimitează marea curte interioară, de formă dreptunghiulară, în mijlocul căreia se află biserica.

În pridvorul bisericii sau în pronaos se intră printr-o ușă impunătoare, cu chenare sculptate și motive florale, deasupra căreia se

află stema Țării Românești și cea a Cantacuzinilor și se poate citi pisană în care Brâncoveanu „dă seamă” de dorința de a fi înfăptuit un lucru cum nu s-a mai făcut până la el, chiar și în ceea ce privește pictura monumentului: „Vrut-au și pre denlăuntrul a o împodobi și a o înfrumuseța cu de toate și zugrăvind-o ca nu alta asemenea”.

Sala Brâncoveanu este fosta reședință a domnitorului, cu bolți impunătoare, cu calote sferice sprijinite pe monumentale coloane de piatră sculptate la capitele și baze, care expun valoroasa colecție de obiecte și icoane bisericești (Gherasim Cristea, 1987, p. 18).

Foișorul egumenului Dionisie, ale cărui coloane și balustrade de piatră sculptate „cu vrejuri și frunze de acant și caneluri în torsadă, poartă (...) cele două steme, ale Munteniei și Moldovei, corbul și capul de bour” înregistrează evenimentul crucial în istoria țării noastre, Unirea Țării Românești și a Moldovei, simbolizate aici prin emblemele lor heraldice, care este anticipat de luminatul egumen cu mai bine de un secol. (Sfântă Mănăstire Hurezi, 2002)

Trapeza este o încăpere lungă și frumoasă, plină de bolți susținute de arcuri puternice, cu pictură în frescă, în care s-au păstrat intacte portretele ctitorilor mănăstirii - Constantin Brâncoveanu și Maria Doamna.

Duhul lui Brâncoveanu trăiește în toate acestea, ca și în legendele din care bătrânii de altădată, din valea Romanului, aproape de Sfânta Mănăstire, împletind în imaginație realitatea cu fantezia, înfripă povești cu întâmplări demult trecute, la care, parcă, ar fi fost ei înșiși părtași.

Astfel, știu bine că huhurezii, cu cântecul lor înspăimântător, cei de la al căror nume se trage și numele locului, au fost stârpiți pentru totdeauna de chiar domnitorul - ctitor al lăcașului.

Dar cum orice legendă pornește dintr-un sâmbure de adevăr, istoria luminează întoarcerea noastră în real, căci, după cum spune și Nicolae Iorga în lucrarea sa *Privești din țară*, „cel mai bogat și mai strălucitor dintre domnii români, Constantin Brâncoveanu, a voit să întreacă, prin cheltuieli mai mari decât oricare se mai făcuseră până atunci pentru mănăstiri, pe toți înaintașii săi, clădind un nou lăcaș fără pereche. Ruda sa de aproape, Pârvu Cantacuzino, a primit însărcinarea de a supraveghea lucrul zidirii sfinte, al cărui loc fusese ales în codrii nestrăbătuți, numiți ai Hurezului sau Huhurezului, după pasărea de noapte ce se sălășluia în ei și umplea singurătatea neagră de bocete...”.

Cât despre personajele din legendă, ele au existat aievea, iar mărturia existenței lor se află chiar în chipurile pictate, la cererea voievodului, în biserică, alături de membrii familiei sale. Nu este deci o întâmplare că pe zidul de la intrare în pronaosul bisericii celei mari de la Hurez se află portretul lui Vucașin Caragea, pietrarul, alături de acela al lui Manole, vătaful de zidari, „arhitectonul” și al lui Istrate, lemnarul (Ionescu, 1981, p. 203) și asta în dorința de a immortaliza contribuția fiecăruia la construirea mănăstirii - ceea ce constituie un element de noutate în pictura bisericească de până atunci.

Drumul de la sat la palat

Parafrazându-l pe Lucian Blaga, am putea spune că veșnicia ceramicii de Horezu nu s-a născut la Sat, ci ... la Palat. Încerc să justific această aserțiune, ce pare un simplu joc de cuvinte, mergând pe firul istoriei, fără să cobor mai departe de anul 1690, atunci când, Constantin Brâncoveanu, domnitorul Țării Românești (1688-1714), a hotărât, după lupta de la Zărnești (21 august 1690), să înceapă construcția unui „loc de mănăstire și de pomenire.”

Nu este vorba despre faptul că, odată cu începerea lucrărilor, s-ar fi înființat și centrul ceramic, deși, după cum documentele în general o atestă, așezări de olari au apărut în vecinătatea mănăstirilor, a palatelor domnești sau a orașelor, constituindu-se în cătune sau mahalale specializate, ce purtau denumirea meșteșugului practicat: „Olari” sau „Mahalaua Olarilor având biserică proprie, numită tot „Olari”, așezări ai căror meșteri satisfăceau cu produsele lor nevoile și pretențiile boierilor sau ale orășenilor.

De bună seamă că această situație a determinat schimbări în tehnica de lucru, în forme și în decorație, pentru că ceramica simplă, țărăneasă, nu corespundea gusturilor aristocrate ale celor care, de regulă, importau porțelanuri, faianțe și alte mărfuri de calitate din străinătate.

Nu există mărturii istorice privind începutul meșteșugului practicat de oamenii din Olari, sat așezat pe un deal din preajma Hurezului, între Râmești și Bârzoteni, de unde, dacă-ți faci ochii roată, zărești Măgura Slătioarei, culele de la Măldărești, Muntele Buila, Poiana Rotundă, Vaideenii, Muntele de la Rânca, dealurile Plăieți, Romani, Gulimani, Tănăsești și mai ales, un loc de mare taină, în care lumina pare să adâncească urmele istoriei, Mănăstirea Hurez. Iar mai departe, poți zări vecinătățile mănăstirilor Bistrița sau Arnota.

Deși nu se cunoaște cu exactitate perioada în care a luat ființă acest centru de ceramică, pe baza studiilor arheologice și istorice au fost avansate anumite ipoteze: „El (centrul Hurez – n.n.) poate exista din preistorie și la un moment anume și-a schimbat caracterul arhaic al producției. Este posibil să fie vorba numai de un trecut de 300 de ani, timpul lui Constantin Brâncoveanu, ziditorul mănăstirii Hurezului, care ar fi întemeiat acest centru. În săpăturile făcute la palatele acestuia s-au găsit cele mai vechi vase de Hurez, lucrate cu procedeele folosite până astăzi și împodobite cu motivele specifice produselor contemporane ale Hurezului.

Ceramica hurezeană are un aspect caracteristic deosebit de acela al celorlalte centre vâlcene, câteva situate la mici distanțe de Hurez. El ne face să ne gândim la ceramica orientală, care dintr-al XVI-lea veac a fost importată masiv în țara noastră. Meșteșugul însuși îl vor fi deprins sau va fi evoluat în legătură cu meșterii străini, aduși, fie la curte, fie la mănăstire, de domnitori.

Elementele tradiționale, formele și motivele vechi românești s-au păstrat însă în decursul vremii și se regăsesc în cele mai frumoase produse ale centrului.” (Petrescu, Stahl, 1956, p.8)

Afirmațiile autorilor amintiți ne fac să ne gândim la faptul că, dacă în secolul al XVII-lea ceramica horezeană a fost supusă unor schimbări, adaptări și transformări, prin care a căpătat un anumit caracter de lux, corespunzător cerințelor vremii, meșterii de atunci nu au făcut de fapt altceva decât să filtreze elementele străine prin viziunea lor proprie, adaptându-le stilului tradițional, deja existent.

Imitația unor asemenea modele nu a reprezentat doar o formă fără fond, ci cu siguranță, s-a bazat pe o experiență anterioară chiar secolului al XVI-lea mai sus-amintit. Vechimea și arhaicitatea altor centre de ceramică din Vâlcea ne conduc de asemenea către ipoteza unui început ce a putut exista cu mult înaintea descinderii lui Constantin Brâncoveanu în aceste locuri.

Originile, influențele și destinul olăriei din Horezu pot fi cele ale olăriei românești, în general, cu un caracter bine definit, înscris într-o tradiție cu particularități locale, cu specific de formă, cromatică și decor, în care se pot descoperi deopotrivă „tradiția traco-dacă, evoluată și transformată în decursul timpului, dar păstrând elemente esențiale de structură și decor, în care s-au îmbinat formele strălucitei ceramici meridionale, grecești și romane. Mai târziu, în ceramica românească au pătruns elemente ale ceramicii de lux bizantine, care aduce cu ea strălucirea coloristică a smalturilor orientale, de la azuriul persan la roșul de Armenia.

Tradițiile suprapuse de-a lungul mileniilor se pot regăsi cu ușurință în olăria românească, cu adaptările și transformările impuse de nevoile de viață și de gustul populației țărănești, în care, însă, nu rareori răzbat impulsuri ale vieții urbane, de târg, ca și cele ale vieții de curte domnească și boierească.” (Nicolescu, Petrescu, 1974, p.18)

Un alt argument care vine în sprijinul acestei ultime idei este renumele dobândit de ceramica de la Horezu care se cumpăra și se vindea mai apoi până departe în Muntenia. Piese vechi de la Horezu au fost găsite și în ruinele palatului din Obilești, a lui Constantin Brâncoveanu. (Slătineanu, Petrescu, Stahl, 1958, p.89)

În ciuda tuturor influențelor, ansamblurile formale, procedeele decorative și concepția ornamentală (strachina tip La-Tène, roata olarului sau permanența valului, ca să exemplificăm doar prin câte un singur exemplu fiecare aspect amintit), ne îndreptățesc să afirmăm că în aspectul fastuos al ceramicii de Horezu s-au suprapus tradiții îndepărtate, care ne trimit, prin decantări sau experiențe succesive, până în preistorie și ne îngăduie să o așezăm în marea familie a ceramicii românești tradiționale, în evoluția căreia distingem ceramica epocii feudale, din secolele X-XVIII, continuată de olăria populară actuală, în care s-au asimilat fondului local daco-român elemente timpurii bizantine (sec.IV-VI) și bizantine târzii (sec.X-XIV). (Nicolescu, Petrescu, 1974, p.30)

Analizând situația din secolul al XVII-lea, Barbu Slătineanu constată continuarea contactului din veacul anterior între ceramica bizantină turcească și cea persană, fapt ce a influențat ceramica noastră medievală, observând că,

dacă ceramica zgrăfitată de timp bizantin nu apare în mod constant, în schimb ornamentul cromatic în ceramica pictată devine primordial.

„Abia spre sfârșitul secolului (al XVII-lea - n.n.), prin înființarea de noi centre (Hurezul) și dezvoltarea altora (Dărmănești, Oboga, Pucheni), pare că ceramica pictată să se fi încetățenit. Această tendință spre cromatism, dezvoltându-se sub înrâurirea orientală, capătă la noi un caracter original. Este vorba și de decorarea oalelor prin «jirăvire». Culoarele sunt fie pictate cu pensula, fie cu cornul sau «trase» cu aceleași unelte. Picturile sau liniile de culoare se preling în afară traseului inițial.” (Slătineanu, 1958, p.114-115)

... și de la Palat la Sat

Acesta este drumul pe care, se pare, ca s-a întors ceramica horezeană la ea acasă, îmbrăcată în mantie regească, strălucitoare..

Dacă luăm în considerație ipoteza propusă anterior și anume că ateliere de ceramică existau la Horezu înainte de epoca brâncovenească, ne putem explica, în mod firesc, mai multe aspecte legate de evoluția lor ulterioară.

Suntem într-o vreme în care, dintr-o mentalitate estetică înnoitoare, s-a născut un stil manifestat în artele plastice și decorative printr-o revoluție spirituală care reflectă atât influențe bizantine, orientale și occidentale, cât și asimilări ale fondului artistic tradițional.

În timp ce olăria din mahalaua olarilor, de condiție modestă, destinată doar uzului comun, nu ajunsese să servească nevoile gustului boieresc, căci așa cum o dovedesc documentele, în 1710 Mihai Cantacuzino face o comandă meșterilor din Horezu nu de ceramică, ci de 60.000 ocale de var (Iorga, 1927, p.26), arta brâncovenească începe să se cristalizeze printr-o amplă sinteză, în care se filtrează influențele oriental-bizantine, cele ale modernului baroc italian, la care se adaugă fondul tradițional și autenticitatea spiritului creator românesc.

Și prin ce poate fi reprezentat cel mai bine acest fond artistic tradițional dacă nu prin arta populară autentică, al cărei fond se îmbogățește în această perioadă de aur?

Talentul și sensibilitatea țaranului român ilustrate în costumul popular, în modelele din scoarțe, în ornamentele din lemn sau din ceramică, în aspectul cromatic, în armonia, echilibrul și înțelepciunea concepției despre viață, cosmos și divinitate, toate acestea, asimilate artei brâncovenești în ansamblu, ne dau imaginea deplină a acestui stil, ca un întreg, în care colaborarea dintre arhitectură, pictură, sculptura în lemn și în piatră, reprezintă în toate ctitoriile luminatului domnitor, o unitate stilistică.

Nu avem date care să certifice cum a evoluat ceramica horezeană „la palat”, dar „desfășurarea” altor arte ne poate oferi un parcurs către înțelegerea unor mutații și în acest domeniu. Toate transformările structurale din această epocă ne îndeamnă să credem că și viziunea țaranului a putut fi modificată, prin imitație și, mai apoi, prin asimilarea unor modalități noi de expresie. Este

„momentul” în care toate valorile culturii capătă o nouă orientare: de la spiritul medieval la spiritul modern.

Adică, de la spiritul culturii slavo-bizantine, închistată în rigori dogmatice, la spiritul liber și umanist al culturii occidentale. „De la arta românească tradițională, predominant bizantină, din timpul lui Matei Basarab (1632-1654) s-a ajuns, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, la o artă care manifesta tendințe de eliberare(...) Suntem în fața unei arte noi, cu mesaj istoric care exprimă voința omului medieval de a-și frânge cătușele, pentru a evolua spre omul modern.”(Ionescu, 1981, p.190)

Ne propunem să urmărim în continuare cum a fost construit „noul stil” în arhitectura, pictura, sculptura în lemn și în piatră, în argintărie (obiecte de cult) și în broderie, pentru a găsi ecouri îndepărtate care au reverberat în tonurile ceramicii de la Horezu.

Începută în 1690, sfârșită în 1692 și terminată de zugrăvit la 20 septembrie 1694, biserica mare, împreună cu ansamblul mănăstiresc ofereau spații generoase

pentru decorații monumentale, care făceau apel la genuri diferite de arte.

„Sculptura și pictura devin astfel elemente ajutoare ale arhitecturii laice. De aici, bogăția extraordinară a ornamenticii brâncovenești și motivul pentru care, alături de stucatura orientală (persană), se impune sculptura în piatră cu motivele ornamentale ale barocului italian, autohtonizate.” (Ionescu, 1981, p.195)

Astfel, în **arhitectură** stilul este îmbogățit prin experiența lui Manea, „arhitectonul” mânăstirii, care își permite, contrar inovației introduse în arhitectura munteană, de a menține (și nu de a elimina!) zidul între pronaos și naos. Exterioarele sunt tencuite și împodobite cu zugrăveli policrome care, prin motivele lor, încântă de la început privirile olarilor neînvățați până atunci somptuoșitatea modelelor și a culorilor, căci decorul începe să iasă aici la vedere, trecând din pridvor pe fațadele bisericii.

Lucrările de restaurare a pereților turlor efectuate ultimii ani au scos la iveală tonuri originale ale culorilor care, prin zugrăveala în motive geometrice, în tonuri de albastru și portocaliu, premerg concepția decorativ – cromatică a olarilor de la Horezu.

De o luxuriantă bogăție, decorul floral și geometric, cu ecouri în ornamentica bizantină, se îmbogățește cu motive orientalo-musulmane și chiar persane, în difuzarea cărora ceramica (importată - n.n.) și manuscrisele joacă un rol precumpănitor. Perioada brâncovenească stabilizează aceste motive, îmbogățindu-le cu elemente din arta populară sau cu stilizări directe ale naturii. (a se vedea *Istoria artelor plastice*, p.62-63)

Pictura religioasă dovedește (ca și sculptura, cum vom vedea mai departe), trecerea de la formele medievale la cele moderne, marcând o evoluție, atât în realizarea tehnică, cât și în cea tematică, datorată viziunilor și pregătirilor diferite ale pictorilor angajați pentru o asemenea importantă activitate, în frunte cu zugravul Constantinos, chemat din Grecia, în 1692, de domnitorul Constantin Brâncoveanu.

Așteptările în privința fastului, a atmosferei impresionante conferite și prin pictură complexului de la Horezu, i-au fost împlinite, căci „programul iconografic reflectă în linii mari tradiția. Coborârea în iad de pe semicalota absidei de miazănoapte este o lucrare ce poate fi considerată printre cele mai realizate de la Hurezi. O Evă tânără, cu păr bălai, căzându-i pe umeri, de sub o calotă roșie, înveșmântată într-o rochie purpurie, amintește prin caracterul ei laic de aceeași reprezentare de la Arnova (...)

Figurarea pe peretele de sud-vest al naosului a Sfinților Constantin și Elena, în poziție frontală, ca la icoanele împărătești, introduce o interpretare iconografică nouă. Reprezentarea Sfinților Constantin și Elena s-a bucurat de mare prestigiu în epoca brâncovenească. Zugravii de la Hurezi s-au ostenit mai mult ca pentru oricare altă temă – așa cum se poate constata din picturile bolniței, a paraclisului, a schitului sfinților apostoli și a icoanelor – să realizeze opere de

bună calitate care să fie în măsură să oprească atenția în mod deosebit.” (*Istoria artelor plastice*, vol II, p.67-68)

Pentru o asemenea importantă lucrare, pictorul s-a folosit de o echipă de meșteri locali, ale căror nume le găsim în inscripția din pronaos. Este dovedit faptul că, la Horezu, exista o școală de pictură, în ale cărei ateliere Constantinos pregătea meșteri zugravi locali.

Nu ar fi fost oare posibil ca, unii dintre aceștia, să fi împărțit din secretele artei și unor olari atrași de fastul picturilor? Nu își au oare originea aici viziunile religioase pe care un Buclescu sau un Vicșoreanu, reprezentanți ai unor „dinastii” de olari ce acoperă în timp peste 150 de ani, le poartă peste generații?

Și cum, de regulă, ucenicul își depășește meșterul, lui Constantinos îi scade prestigiul, el rămânând doar șef de școală, căci meșterii horezeni încep să prefere în detrimentul prețiozității stilului grecului, stilul lui Pârveu Mutu, format în Moldova, care începe să se impună. Și el devine în timp șef de școală de pictură, impunând o cu totul altă metodă de lucru: sfinții sunt umanizați, personajele sunt însuflețite, rigiditatea este înlăturată – expresie la care artistul nu ar fi putut ajunge fără contemplarea îndelungată a picturilor moldovenești.

Analiza iconografică și stilistică a picturilor lui Pârveu Mutu vedește procesul de interferență dintre tradiție și inovație care pune bazele unui nou curent. (Voinescu, 1968, p.13.14)

Fenomenul de înnoire artistică este evident, prin îmbogățirea picturii religioase cu un conținut realist, narativ și istoric, dublat de motive florale, care anunță pictura modernă și împletează pictura murală a bisericii cu „o subtilă atmosferă în care divinitatea pare că a coborât printre oameni și flori.” (Ionescu, 1981, p. 214)

Stilul propriu al lui Pârveu Mutu se remarcă în chipurile individualizate ale sfinților, în introducerea elementelor pitorești și accesoriilor variate, în dezvoltarea „pe bolta și pendentivii pridvoarelor a reprezentărilor de hore și lăutari în costume de epocă(...), îmbogățind repertoriul fundalurilor scenelor religioase(...) Puterea creatoare (a pictorilor din școala lui Pârveu n.n.) străbate dincolo de eclecticismul operelor unui Constantinos(...). Ca și iconarii, zugravii folosesc în pictura religioasă detalii culese din viața cotidiană. Astfel, apar piese de costum țărănesc (bisericele din Titești, Racovița, Urșani), instrumente muzicale, unelte de muncă, pe fațadele pridvoarelor se reprezintă țigani ursari și scene de vânatoare (bisericele din Gura Văii [1751], bolnița mânăstirii Bistrița [1805], Urșani [1809], Covreștii de Jos, Covreștii de Sus, Olari-Hurezi, Olănești, Călinești-cimitir.

Curentul acestei comunități artistice, care a cristalizat stilul brâncovenesc, a creat mai târziu în Oltenia o pleiadă de zugravi de biserici care au ilustrat în picturile lor „reprezentanții clasei stăpânitoare, mici dregători(...), diverși negustori, meseriași, clerici, vătafi de plai și țărani moșneni. Printre

numeroasele și pitoreștile portrete, ce constituie o vastă galerie de opere de acest gen a picturii medievale românești de la sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul veacului următor, le întâlnim și pe cele ale unor personalități istorice ca de pildă Tudor Vladimirescu(...) sau cele ale familiei Magheru." (*Istoria artelor plastice*, vol II, p.74)

Dacă la toate acestea mai adăugăm tendința de laicizare, vădită în redarea realist - psihologică a portretelor, introducerea peisajului umanizat și a temelor legate de literatura populară, vom înțelege, pe de o parte, mutațiile survenite în decorație, în cromatica vie, ca fiind o nouă etapă în unitatea stilistică a artei decorative, iar pe de altă parte, ne vom putea explica mai bine influența bisericii în mutațiile ulterioare din ceramica de Horezu, în ceea ce privește aspectul imagistic al decorului.

Stau mărturie astăzi taierele lui Ion Buclescu, pe suprafața cărora este scrisă o întreagă istorie la care au luat parte cele mai diferite personaje, îngerii Eufrosinei Vicșoreanu, imaginați cu atâta gingășie și atât de apropiați, ca realizare, de cei de pe pictura murală, plăcile ceramice și farfuriile ce poartă efigii de sfinți sau scene din viață în spiritul locului, „narate” cu cornul și cu gaița cu un desăvârșit simț artistic de Victor și Ion Vicșoreanu, de Maria Ștefănescu sau de Maria și Leonida Bâscu !

Ca să nu mai vorbim de faptul că influența sfântului lăcaș este o imagine constantă în frumoasa olărie a familiei Vicșoreanu, ca și crucea sau troița, de altfel, ca simbol al credinței întâlnite, alături de alte îmbinări de motive, la mulți olari horezeni de astăzi.

Oare nu din picturile votive au desprins olarii și motivul „coroana domnească”, despre care olărița Ioana Mischiu spunea că „e de la mănăstire, de la Brâncoveanu”?

Culmea artei brâncovenești pare să fi fost sculptura în piatră, pentru elaborarea căreia „neprecupețind imense cheltuieli, atât voievodul, cât și Mihai Cantacuzino, spătarul, sau Constantin Cantacuzino, stolnicul, au adus meșteri străini care au lucrat și format meșteri în țară. Este de presupus că au luat ființă ateliere de pietrărie pe lângă marile complexe monahale sau laice.” (Ionescu, 1981, p. 200) Unul dintre acestea a fost al legendarului Vucașin Caragea și a ființat la Horezu.

Și la acest capitol se constată două tendințe: pe de o parte, meșterii străini s-au exprimat în tehnica și ornamentica artei barocului italian, predominând motivele vegetale și zoo-antropomorfe, pe de altă parte, o latură precumpănitoare a sculpturii (incluzând-o aici și pe cea în lemn) este ilustrată de meșterii locali, în tradiția sculpturii românești, caracteristice fiind „motivele geometrice, încrustate în

lemn sau reprezentate pe ceramică prin pictură sau incizii”(...) într-ordine estetică și simbolică în același timp, care exprimă sentimentul armoniei și al echilibrului(...)”(Ionescu, 1981, pp. 201-202)

„Vocabularul fundamental” al motivelor care exprimă stilul brâncovenesc este foarte bogat și se datorează mai multor factori: „elementele de Renaștere și Baroc din sculptura Transilvaniei, iradierea formelor renascentiste, care ajung la noi prin filiera constantinopolitană, intensa circulație a tipăriturilor și cărților ilustrate ieșite din tiparele Veneției și din cele rusești, ca și gustul societății feudale a timpului pentru o decorație bogată. trebuie luate în seamă în analiza procesului de formație a stilului sculpturii brâncovenești.” (*Istoria artei plastice*, vol. II, p. 88)

Câmpurile decorative sunt acoperite cu decoruri florale bogate – acantul, dispus în vrejuri, cu frunze și tulpini, mascheronii capete de înger înaripați, păsări, animale, animale fantastice. Practic, îmbinarea motivelor creează o infinitate de teme!

Ce au găsit oare olarii bun de preluat din asemenea minunății lucrate „în ajur”?

Privind o colecție de ceramică de Horezu, vom constata că există aproape toate motivele autohtone care apar și în dantelăria pietrei, în afară de acantul specific peisajului mediteranean, deși în bibliografia de specialitate găsim formulată ideea conform căreia motivul florii de acant, dublat sau chiar substituit de cele ale florii de dovleac sau de arună „apare cu mult mai timpuriu decât s-a socotit până acum”, (Voinescu, 1968, p.3-18): vrejul, laleaua, bujorul, zambila, vița de vie, știuletele de porumb. Cât privește motivele avi- și zoomorfe, olarul le-a adaptat și pe acestea, „sculptând” în lut „realitatea” din ogradă sau din jurul său: cocoșul, pupăza, cucul, peștele, șarpele etc.

Capul de înger înaripat, frecvent în sculptura brâncovenească în piatră, apare atât de deslușit imaginat și cu atâta gingășie reprezentat pe taierele Eufrosinei Vișoreanu, la fel ca și figura umană, în cele mai expresive ipostaze: femeie rugându-se la troiță sau oameni în horă, o înlănțuire simbolică de chipuri umane.

Foișorul lui Dionisie, coloanele în torsadă, ancadramele ușilor și ale ferestrelor, lespezile de mormânt, toate aceste opere de artă lucrate în piatră, dovedesc atât calitatea materialelor, cât și înnoirea formelor și a modului de execuție.

În ceea ce privește legătura pe care am făcut-o cu ceramica, dincolo de specificitatea materialelor, a tehnicilor de lucru și a concepției decorative, constatăm faptul că olarii au asimilat influențele orientale și pe cele bizantine, adaptându-le vechilor tradiții locale sau fondului arhaic al artei populare.

În legătură cu **sculptura în lemn** (iconostase, paraclise, uși, piese de mobilier, etc.), ea a fost încredințată meșterilor autohtoni, care moșteneau vechea tradiție, adevărați artiști ai ciopliturilor și creștăturilor. Ornamentația, cu precădere vegetală (dalia, floarea-soarelui, vița de vie, știuletele de porumb, macul) și animală, cu sens simbolic (două păsări aflate de o parte și de alta a unui vas cu fructe, lei, dragoni) este realizată cu motive mari, distanțate, lăsând clară structura întregii decorații(...) sau se complică și se mărunțește în așa măsură încât(...) elementele florale sunt singurele puncte fixe în jurul cărora se ondulează, țesându-se mărunț o ornamentație vegetală căreia nu i se poate urmări, de cele mai multe ori, decât sensul mișcării (...) (*Istoria artelor plastice*, p. 94), aceasta din urmă asemănătoare ca finețe, am adăuga noi, cu minuțiozitatea motivelor jirăvite de pe taiere, despre care Maria Bâscu îmi spunea că: „munca la ele e migăloasă; e lucrătură pe-un fir”.

Putem constata astăzi, analizând elementele de apropiere cu ceramica de Horezu, că și din punctul de vedere al sculpturii în lemn, meșterii țărani au ales un vast repertoriu floral, vegetal și geometric, care constituie de altfel izvorul motivelor ornamentale împrumutate din vestitele covoare oltenesti, mai apoi, cu aceleași sensuri, pe taierele horezene.

„**Arginturile**” artei brâncovenești dovedesc, pe de o parte, un caracter propriu, reperabil la nivel formal și stilistic, iar pe de altă parte prezintă o omogenitate „cu celelalte genuri de artă - sculptura în piatră și în lemn, broderia – încadrându-se prin aceasta stilului artistic al epocii.” (*Istoria artelor plastice*, 1970, p. 96)

Ele dau măsura luxului de la curtea domnească și de la curțile boierești și cuprind atât obiecte de cult, cât și de uz casnic. Denumirile acoperă o multitudine de forme: anafornițe, ripide, chivote, cățui, cruci, cădelnițe, potire, relicvarii, ferecături de cărți, talere, căni, pahare, pocale, obiecte de podoabă (cercei, agrafe, inele, pafate). (Ionescu, 1981, p. 221)

Executate de cei mai de seamă meșteri argintari sași din Brașov și din Sibiu (Georg May II, Sebastian Hann, Thomas Lang, Pieter Hiemesch și alții), piesele dovedeau o execuție valoroasă, prin finețea lucrării în tehnica clasică a repoussé-ului și o decorație bogată cu motive vegetale mediteraneene.

Apar pregnant și „figuri zoo sau antropomorfe, deasupra cărora sau printre care pluteau îngeri cu aripi diafane(...) Dar nu numai subiectele și motivele ornamentale erau deosebite, ci și modul lor de prezentare. În locul unui spațiu supraîncărcat cu motive caracteristice barocului, li se sugerează argintarilor sași un câmp mai aerat cu cât mai puține ornamente. Astfel, atât subiectul, cât și ornamentația, se reliefează mai complet, se valorifică mai bine, impunând armonie și unitate ansamblului.”(Ionescu, 1981, p. 223)

Să nu fi fost oare acesta și dezideratul olarilor, care, prin imitație, încercau să „reconstruiască” în lut (= „aurul pământului”) formele și motivele argintăriilor pe care le vedeau la curte?

Ținând cont și de aspectul celor mai vechi obiecte ceramice de Horezu păstrate în muzee sau în colecții particulare, cât și de strădania unora dintre olarii de astăzi (familia Mischiu, familia Vicșoreanu) de a imita „stilul vechi” al ceramicii de Horezu – prin aerarea motivelor, prin lipsa sentimentului de horror vacui, atât de acut în creația majorității - suntem tentați să afirmăm că registrul stilistic al „arginturilor” brâncovenești a format în timp și tradiția ceramicii de Horezu, din punctele de vedere mai sus-amintite.

Domnitorul se interesa în mod special de comenzile pentru argintării, el însuși specificând ca lucrările să fie executate „precum va arăta dumitale și izvoadele ce au dat”. Într-o scrisoare din 13 februarie 1708 voievodul menționează felul în care vor fi lucrate vasele: să fie „cu flori” și să fie „neatede”. (Iorga, 1927, p. 98)

Florile reprezentate erau, în special, bujorul, garoafa, narcisa și trandafirul.

Este posibil ca, în timp, domnitorul însuși să fi comandat olarilor anumite tipuri de obiecte ornamentate în stil „brâncovenesc”, căci astăzi, vorbind cu olarii, ei enumeră în rândul motivelor, tehnica rafinată a pânzei de păianjen, executată prin jirăvire cu gaița, motivul ce poartă numele de „coroană” sau „coroana domnească”, lucrat cu cornul.

Regăsind motivele florale și unele forme de argintărie asemănătoare cu cele ceramice (farfurii cu fundul mic și cu marginea lată care foloseau și la decorul interioarelor și chiar nelipsita, și astăzi, cățuie de lut, mai ales din ritualurile de înmormântare de la Oboga, din Oltenia), putem să avansăm ideea că ceramica a imitat o parte din obiectele de preț, prin „reproducerea formei și aspectului unui obiect de artă în tehnici și materiale diferite de cele în care a fost inițial realizat.” (*Dicționarul enciclopedic de artă veche românească*, 1980, p. 193), argintăria dovedindu-se ulterior, cum o arată fina ornamentație a ceramicii horezene, un „gen permeabil”.

Periplul prin „artele brâncovenești” ne prilejuieste acum incursiunea în atelierul **școlii de broderie** de la curtea lui Brâncoveanu, condus de Despineta, o adevărată artistă adusă de la Constantinopol.

Scopul nostru, declarat dintru început, este acela de a găsi, după cum am procedat până acum, reflexe ale stilului mănăstiresc, în ceramica de Horezu, dat fiind faptul că, în bibliografia parcursă, nu am aflat vreo informație conform căreia Brâncoveanu ar fi adus la curte meșteri străini olari, faianțari etc. Acest fapt ne permite să afirmăm că sinteza artelor analizate de noi în acest capitol a avut înrăuriri și asupra ceramicii.

Așadar, tehnica și expresivitatea motivelor decorative din broderia epocii brâncovenești au contribuit la punerea în valoare a artei medievale românești,

demonstrând că nu numai materiale ca lemnul sau piatra, dar și firele textile pot fi prelucrate artistic și inovator.

Centrul mănăstiresc de la Hurezi, considerat cea mai importantă școală de artă de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, a excelat prin realizări artistice în mai multe domenii: pictură religioasă, arhitectură, sculptură în lemn, ceramică, „arginturi” - cusute cu migală, din fire de aur și de argint, în care garoafa, floarea-soarelui, frunzele de acant și vrejurile grațioase constituie un vocabular ornamental ce amintește meticulozitatea desăvârșită a meșterilor argintari -, broderii și sculptură în piatră.

„Ni s-a păstrat – brodat cu ață subțire, ascuns în câmpul ordonat și strălucitor al decorației floral-vegetale – numele Despinetei, care a lucrat pentru Hurezi, un epitrahil și o pereche de epimanikia comandate de Constantin Brâncoveanu. Cadrul a rămas tradițional: personaje în picioare, sub arcade sprijinite pe colonete. Piese, extrem de ornamentate, sunt lucrate cu minuțiozitatea desăvârșită a unei miniaturi(...) Decorația bogată și densă, variată și de o grație aproape feerică în detalii, vădește o uluitoare virtuozitate în obținerea amănuntelor. Aceste capodopere de răbdare – adolescenți frumoși care poartă uneori mantia voievodală(...) sau vârstnici, păstrându-se hieratismul consacrat de pictura murală a epocii -, încadrate de o minusculă și stufoasă decorație vegetală, florală și geometrică, cusută din fir de aur și de argint, în care lucesc fluturii mărunți de metal aurit care se poartă și astăzi pe iile țărănești, încheie o epocă de mare și rodnic efort artistic.” (*Istoria artelor plastice*, 1970, p. 85)

Olarii din Horezu, cei care se evidențiază printr-o „lucrare” migăloasă a taierelor, asociază de multe ori munca lor cu cea a cusăturilor de finețe.

„E lucrătură pe-un fir”, spunea despre decor amintita Maria Bâscu.

„Modelele mele sunt lucrate migălos, ca niște cusături. Pentru asta îți trebuie mână bună, răbdare, dar și instrumente speciale, fine. Pânza de păianjen «se țese» cu grijă. Gaița trebuie să aibă doar un fir foarte subțire, altfel distrugi totul.” (Eufrosina Vicșoreanu) „Cel mai migălos decor seamănă cu o broderie fină.” (Ioana Mischiu)

În legătură cu acest aspect „al broderiei ceramice”, Barbu Slătineanu, apreciind înființarea centrului de olărie de la Horezu în secolul al XVII-lea, afirma după cum am văzut, că, spre sfârșitul aceluși veac, ceramica pictată pare să se fi încetățenit și argumenta acest fapt prin tendința spre cromatism de influență orientală, ca și prin apariția procesului numit „jirăvire”, de fapt o perfecționare a unei vechi tehnici bizantine, folosită în secolele XV și XVI. (Slătineanu, 1958, pp. 114-115)

Revenind la **legătura dintre broderie și ceramică**, putem spune că, la fel ca și în pictură și sculptură, chenarele decorative în care abundă motivele amintite, dispuse după principiile simetriei, repetiției și alternanței, sunt de fapt, în alt registru, marginile rotunde ale taierelor, care, deși pot avea în centru un singur motiv, aproape obligatoriu acesta este mărginit de „o bordură” ornamentală.

Se poate observa, de asemenea, că, frecvent, scene religioase se petrec pe pământ, într-un peisaj apropiat omului, unde apar, ca în toate manifestările artistice amintite, alături de elemente savant întocmite, lucruri simple și firești vieții omului: flori, fire de iarbă, pomi, tot atâtea elemente asumate în timp și de modelele ceramicii horezene.

În urma acestei priviri succinte asupra artei brâncovenești, ne-am putut explica, într-un mod verosimil, cum a fost posibil ca un meșteșug pornit de la Sat, în „haine” simple, să îmbrace mantia regală, la Palat și ca apoi, așa „primenit”, să dăinuiască regește, de-a lungul generațiilor, prin care olarii i-au păstrat și perpetuat strălucirea.

Circumscriind și ceramica în complexul artei brâncovenești, avem imaginea unei lumi alcătuite dintr-o sinteză în care s-au stratificat fondul tradițional, arta orientală - bizantină și barocul italian, pentru ca întregul să poarte pecetea originalității, în sensul pe care îl are în una din aserțiunile lui Lucian Blaga: „Originalitatea unui popor nu se manifestă numai în creațiile ce-i aparțin exclusiv, ci și în modul în care asimilează motivele de largă circulație. Fenomenul asimilării devine din cale afară de interesant și concludent mai ales când temele sau motivele

asimilabile s-au prezentat spiritului etnic cu prestigiul intangibilității, cu aureola magică a lucrului tabu, supus în prealabil unui regim special de protecție.”

Citită și prin prisma unei asemenea explicații, imaginea actualei ceramici de lux de la Horezu se descifrează cu și mai multă ușurință. Înțelegem devenirea în timp a ceramicii smălțuite și asemănarea ei cu obiectele de ceramică turcească, persană sau din Mediterana orientală în general, cu care boierii își împodobeau interioarele.

Tot așa înțelegem și nevoia de schimbare a ceramicii de la Horezu, „asaltată” de frumusețea și valoarea stilistică a artei brâncovenești. Cunoscând toate acestea, ar fi nefiresc să nu judecăm perenitatea și individualitatea ceramicii de Horezu într-o lume, cel puțin cea a Olteniei, în care primenirea a însemnat și continuă încă, regretabil, să însemne, dispariție (mă refer, desigur, la centrele de ceramică supuse unui asemenea destin).

Ceramica de Horezu a avut șansa să renască sub influența artei brâncovenești, al cărui stil „este eminent original românesc, căci, dincolo de fenomenul de autohtonizare a influențelor străine în matca originalității tradiției artistice, simțul de unitate și, deci, de echilibru și armonie, este acela care fecundează chiar asimilările.” (Ionescu, 1981, p. 235)

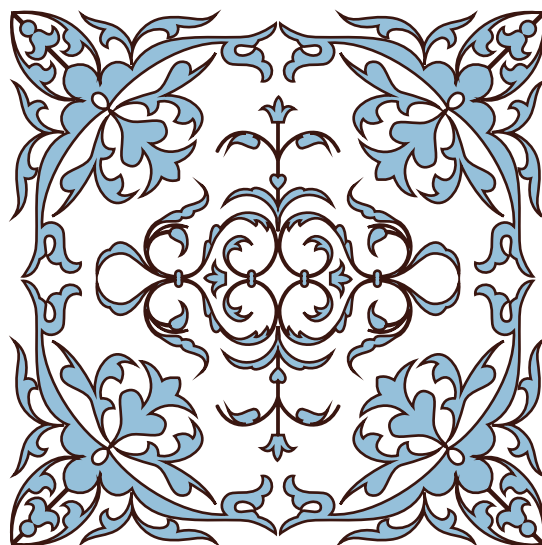
De aceea demersul nostru a avut drept obiectiv și faptul de a dovedi aspectele amintite în legătură cu ceramica, cu exemple evidente ale preluărilor care s-au produs, ale motivelor pentru care au fost adoptate influențe decorative și noilor concepții artistice întemeiate pe o mentalitate țărănească și inovatoare.

Astfel, imaginea de la care plecăm în continuare este cea a unei ceramici de sfârșit de secol XVII, de tradiție bizantină, cu influențe orientale, pictată, în general, cu cornul sau cu pensula, „de o mare bogăție cromatică, ce amintea de produsele superioare venite prin import din Turcia micro-asiatică sau din lumea persană, regiuni supuse în această vreme, ca și occidentul Europei (Delft), influențelor porțelanului și faianței extrem-orientale.

Această ceramică pictată, semiluxoasă, imitând în parte unele exemplare străine, dar reprezentând, prin culori și motive, în primul rând simțul coloristic și decorativ al meșterilor români, răspândită în lumea satelor și a orașelor, a boiernașilor și a târgoveților, avea să cunoască în veacul al XVIII-lea și, parțial, în cel următor, o remarcabilă evoluție(...) Pe de altă parte, abia în aceste veacuri se poate considera desăvârșită constituirea unei ornamentici și a unor forme specifice ale ceramicii românești, pe pereții vaselor încadrându-se și împletindu-se armonios motivele geometrice (puncte, spirale, zig-zag-uri, triunghiuri), vegetal-florale, zoomorfe și, extrem de rar, antropomorfe, creându-se unele tipuri ceramice proprii regiunilor noastre.” (*Istoria artelor plastice*, 1970, vol. II, pp. 97-99)

Unul dintre aceste tipuri ceramice proprii este, fără îndoială, acela de la Horezu, născut la Sat, desăvârșit la Palat, care mai cunoaște și astăzi o stare înfloritoare, în a cărei existență prezența tăierelor și ciorbălâcelor deține un rang important, iar lumea simbolurilor în care „cântă”, în special, cocoșul, dar alături de care trăiesc, în armonie, stelele, peștii, șerpii, copacii, apele cu valuri, oamenii și florile, pare să urmeze o semantică proprie, al cărei limbaj originar s-a pierdut în timp, precum și o libertate în interpretare asemănătoare „operei deschise”.

BIBLIOGRAFIE

*** *Dicționarul enciclopedic de artă veche românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980.

*** *Istoria artelor plastice din România*, Editura Meridiane, București, 1968.
Gherasim Cristea, Episcopul Râmnicului, *Mănăstirea Hurezi. Ghid turistic*, Râmnicu Vâlcea, 1987.

Ionescu, Ștefan, *Epoca brâncovenească*, Editura Dacia, București, 1981.

Iorga, Nicolae, *Neamul românesc în Basarabia*, 1905.

Iorga, Nicolae, *Istoria industriilor la români*, 1927.

Nicolescu, Corina; Petrescu, Paul, *Ceramica românească tradițională*, Editura Meridiane, București, 1974.

Petrescu, Paul; Stahl, Paul, *Ceramica din Hurez*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956.

Slătineanu, Barbu; Petrescu, Paul; Stahl, Paul Henri, *Manual de ceramică populară*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1958

Stahl, Paul; Petrescu, Paul, *Arta populară în Republica Populară Română. Ceramica*, București, 1958

Voinescu, Teodora, *Pârvu Mutu Zugravu*, Editura Meridiane, București, 1968.

Text și foto:

Dr. Corina Mihăescu

Cercetător științific I - Coord. PICT,
Patrimoniu Imaterial și Cultură Tradițională - INP

Sfânta Parascheva și minunile ei din prezent

Una dintre problemele care sunt dezbătute de specialiștii din domeniul culturii populare, dar și de teologi și de societatea civilă, în general, este, în prezent, cultul sfinților și marile pelerinaje din România, care umplu poporul de evlavie, dar și intrigă, nedumeresc, uimesc pe mulți dintre cei care le privesc dinafara ortodoxiei, dinafara societății românești. Umplu de uimire și de evlavie pe cei credincioși, care înțeleg modul în care sunt cinstiți sfinții și Dumnezeu, în Ortodoxie. Intrigă, nedumeresc, scandalizează pe cei care își duc viața în alt(e) duh(uri), considerându-le manifestări primitive, sau chiar idolatre, anacronice pentru secolul nostru, care se vrea rațional și tehnic.

Dar ce este pelerinajul și ce reprezintă el în și pentru lumea de astăzi? Este, desigur, un mod de cinstire a sfinților. Dar este și un drum de la întuneric la lumină, de la boală la sănătate, de la necazurile vieții la fericirea cerească, de la mocirla păcatelor la sfințenie, de la duhul lumesc, la Duhul lui Dumnezeu, de la omul vechi la cel nou, îndumnezeit. Pentru pelerini, pentru teologi... Pentru cercetătorii culturii populare poate fi o adunare unită prin valori comune precum rugăciunea, răbdarea, nevoința, care, printr-un anumit ritual, îl slăvește pe un anumit sfânt. Poate prea simplu. Neluând în considerare faptul că și sfinții vin în pelerinaj către credincioșii adunați. Nici faptul că atunci, la pelerinaj, devine mai evidentă unirea dintre biserica cerească și cea pământească...

Viețile sfinților oferă soluții practice de gândire și comportament omului modern, lipsit de modele și idealuri, plictisit de multiplele oferte și plăceri ale vieții, din care gustă (prea) de timpuriu, blazat și prea comod pentru a căuta ceva și pentru suflet. Soluții pentru viață sunt totuși căutate, măcar teoretic, în societatea românească actuală și foarte mulți oameni speră să le afle de la Biserică. Îndemnul Bisericii este însă: *Sfințiți-vă viața și totul în jurul vostru se va schimba în bine!* Sfințirea lumii să înceapă cu propria persoană, sfințenia, prin ea însăși, schimbând lumea în jur, prin puterea exemplului și prin harul pe care îl primește cel care se nevoiește întru Hristos. Roadele sfințeniei se văd cel mai bine în sfinți și de aceea Biserica pune și în fața lumii de astăzi modelele sfinților, din care fiecare om poate să-și găsească modul personal de a-i urma lui Hristos.

Consemnarea minunilor sfinților și a vieții lor se întâlnește încă din primul veac creștin, când se consemna viața sfântului (mai ales martir), pătimirea, însoțită de minunile care s-au petrecut la martiriu și uneori chiar de întrebările și răspunsurile de la judecata sfântului respectiv, care se desfășura înainte de a fi martirizat. Aceste însemnări au început să circule încă de foarte timpuriu, sub forma sinaxarelor constantinopolitane (care au cunoscut o largă circulație în întreg Imperiul Roman și Bizantin) sau a altor sinaxare locale, păstrate până în zilele noastre în *Minee*, *Proloage*, *Viețile sfinților*, din care se citește zilnic la slujbele bisericești. Aceste însemnări aveau un rol deosebit în impulsionarea râvnei creștinilor, în lămurirea problemelor de credință, în întărirea comunităților creștine și unirea lor în duhul sfântului respectiv. Erau o mângâiere pentru cei care urmau și ei să fie supuși la chinuri, o nădejde pentru ei și pentru ceilalți că Hristos este aproape și nu-i părăsește în nici o împrejurare a vieții. În fine, erau o mărturie privind existența vieții veșnice făgăduite de Dumnezeu celor care vor asculta și vor urma Lui; o mărturie a sfințirii omului prin harul lui Dumnezeu.

Biserica însă s-a înnoit în toată vremea cu sfinți și martiri, fie cei care au purtat jugul călugăriei sau al căsătoriei, fie cei care și-au dat viața pentru Hristos în diferite contexte istorice. Așa se face că s-au împlinit proorociile părinților din vechime, conform cărora vremurile din urmă vor fi pline de martiri asemenea celor de la începutul creștinismului, prin miile de martiri din închisorile comuniste. Tot vremurile noastre au odrăslit cuvioși care au ținut dreaptă făclia credinței în lume sau în pustie, înfrumusețând Biserica cu viața și cu virtuțile lor.

Remarcabile pentru literatura teologică și duhovnicească a ultimilor ani sunt viețile de sfinți ai secolului al XX-lea, publicate în întreaga lume ortodoxă și traduse și la noi (Sfântul Arsenie Cappadocianul, Sfântul Nectarie al Eghinei, Sfântul Siluan Athonitul, Sfântul Porfirie Kavsokalivitul, Sfântul Paisie Aghioritul,

martirii pentru credință ai Rusiei etc.), care actualizează noțiunea de sfințenie și o „adaptează” timpurilor noastre. Alături de acestea, întâlnim consemnate minuni contemporane ale unor sfinți care au trăit cu sute de ani în urmă și care sunt cinstiți de Biserică sau care au binevoit să se descopere abia acum, cum sunt sfinții de la Careea Thermei, din Grecia, martirizați înainte de secolul al XVI-lea, Sfântul Partenie din Lampsakos, Sfinții Epictet și Astion, sfinții martiri de la Niculițel și alții.

În România, literatura de specialitate vine cu puține contribuții noi, exceptând traducerile realizate în ultima vreme. Nu s-au publicat decât sporadic viețile martirilor cunoscuți din închisori, iar dintre minunile sfinților s-a preferat numai publicarea celor deja cunoscute, devenite clasice, din sinaxare. Acest lucru este bun, pe de o parte, în sensul că s-a ales spre publicare numai ceea ce este recunoscut deja de Biserică, confirmat de Tradiție și nu poate fi pus la îndoială. S-a născut, în schimb, în mintea unor oameni (chiar apropiați ai Bisericii) problema valorii actuale a creștinismului, îndoiala unora dacă credința mai este de actualitate, vie și lucrătoare, dacă mai răspunde nevoilor lumii contemporane; dacă nu cumva minunile se petreceau numai în vremurile de demult, când umbla Dumnezeu pe pământ, sau numai în basme. Iar această

problemă dă libertate mai multor teorii, între care cea a învechirii creștinismului, a perimării valorilor sale, a depărtării lui Dumnezeu de lume, chiar a părăsirii lumii de către Creatorul ei; a zădărnicii urmării unei vieți creștine, care presupune și privațiuni ascetice, în condițiile în care Dumnezeu a uitat de noi, iar diavolul (poate) nu există. Materialismul, nihilismul, raționalismul, ajutate de iubirea de plăceri, mândrie și toate patimile acestei lumi, vor confirma, în grabă, aceste teorii, impulsionate de o prea mare modestie sau de nerecunoștința noastră pentru minunile pe care sfinții le săvârșesc în lumea în care trăim, chiar în societatea românească și în timpurile de acum.

Ca specie scrisă, minunile și viețile sfinților se cunosc încă de timpuriu în literatura română, prin așa-numitele *jitii* sau *vieți de svânți* care au circulat și la noi, alături de cărțile populare sau apocrife care fac pomenire și de minuni ale sfinților. În literatura duhovnicească contemporană acestea au un rol important, reprezentând modele duhovnicești și prezentând, adeseori, răspunsuri la problemele vieții oamenilor.

Sfânta Parascheva se numără printre sfinții cu tradiție în comunitatea românească, prezența sfintelor sale moaște la noi având o vechime apreciabilă,

cea ce a făcut ca viața și minunile Sfintei să fie destul de cunoscute românilor. Ziua ei de prăznuire - 14 octombrie - este considerată de români drept mare sărbătoare și se cinstește prin prezență la Sfânta Biserică și odihnă. Ba chiar, fiind la granița dintre anotimpul cald și cel rece, a devenit reper temporal pentru păstorii turmelor mai ales, dar și pentru gospodarii care își rânduiesc treburile astfel încât să facă față cu bine iernii care urmează.

În comunitatea românească, Sfânta și-a dobândit renumele de mult-milostivă ascultătoare a cererilor și durerilor oamenilor. Ea este cunoscută în popor și ca o mare postitoare, ceea ce a făcut să fie supranumită Sfânta Vineri. Este, de asemenea, cunoscută prin viața ei simplă, prin care se apropie de viața multor oameni simpli, ca și noi, care au, astfel, mai multă îndrăzneală în rugăciunea către ea. Ne face să vedem că nu trebuie să fii „predestinat” pentru sfințenie, ci că aceasta se clădește în fiecare zi, prin efortul propriu, dar și prin darul lui Dumnezeu. În comunitățile creștine românești, mai ales în cele din Moldova, Sfânta a dobândit un frumos renume de grabnic-ajutătoare și mult-folositoare, mulți oameni aflați în necazuri și suferințe cercetând-o și primind ajutor; un ajutor tainic, despre care, de multe ori, chiar preoții care o străjuiesc se sfiesc să vorbească, din smerenie.

A primit Sfânta un har atât de copleșitor, încât a reușit să-i facă să tacă nu numai pe atei și pe înțelepții-nebuni ai acestei lumi, ci chiar și pe cei pe care i-a ajutat. Aceasta poate și pentru că smerita minte omenească nu poate să ajungă la chipul în care se produc minunile sau, din uimire pentru minune, rămâne fără răspuns în fața Sfintei, ori din prea puțină credință pune minunea sub semnul întâmplării sau al altor împrejurări și cauze. Sfântul Ignatie Briancianinov vorbea, ca și alți sfinți părinți, despre o copleșitoare simplitate a lui Dumnezeu și a sfinților, la care mintea noastră atât de complicată nu poate să ajungă. Ori, poate fi o prelungire a smereniei Sfintei, din viața ei, care și acum, când se bucură de slavă la Dumnezeu, îi acoperă faptele minunate.

Mulți credincioși ajutați de Sfânta Parascheva se sfiesc să vorbească despre minunile ei (mai ales în mod oficial sau când e vorba ca acestea să fie făcute publice), deși aceste minuni sunt cunoscute unor grupuri mai mult sau mai puțin extinse și cunosc o circulație de tip folcloric, mai ales în rândul oamenilor care frecventează Biserica. Nevrednicia noastră sau marea smerenie a Sfintei, care i-a acoperit și virtuțile în timpul vieții, fac să nu existe consemnate

decât sporadic minuni contemporane ale ei. Dar dovadă a faptului că acestea sunt cunoscute este și faptul că biserica Sfintei este plină zilnic, că vin oameni chiar de la mari depărtări să i se închine, că cei care i-au cunoscut minunile își exprimă recunoștința prin danii făcute bisericii, prin rugăciune sau prin îmbunătățirea vieții lor. Și credem că acest din urmă lucru este cel mai important și face parte din misiunea pe care o îndeplinesc sfinții pe pământ după trecerea lor în veșnicie.

Minunea nu este, așadar, ceva nefiresc; nu distruge ordinea lucrurilor, ci, dimpotrivă, o rează. Omul credincios își însușește minunea ca pe ceva firesc, o urmare a legăturii sale cu Dumnezeu, care poate să creeze și să schimbe ordinea lucrurilor, așa cum numai Creatorul lor poate. Minunea a devenit ceva nefiresc, „minunat”, numai de când omul s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, iar simțurile și dorințele sale nu mai intră în armonie cu Creatorul și cu întreaga creație; de când până și trupul i s-a îngroșat, cum spun sfinții, primind îmbrăcăminte de piele, spre a-și ascunde rușinea care i-a venit prin călcarea poruncii. De când, prin călcarea poruncii lui Dumnezeu, a intrat în sufletul lui moartea, omul privește Viața ca pe ceva nefiresc; se minunează înaintea ei. Și tocmai arvuna acestei vieți veșnice o aduce minunea, prin care omului i se dăruiește nu numai schimbarea fizică a situației sale, ci și pregustarea împărăției cerurilor, un crâmpei din viața de dincolo, resimțită ca o roadă a Duhului Sfânt în sufletul său: bucurie, pace, smerenie, iubire de Dumnezeu și de oameni.

În comunitatea românească de astăzi se remarcă două lucruri contrare, dar deopotrivă de puternice. Pe de-o parte, oamenii sunt doritori de minuni. Cer semne și minuni, pentru a-și confirma faptul că Dumnezeu este cu ei, că nu i-a părăsit; uneori, din necredință, cer minuni pentru a demonstra însăși existența lui Dumnezeu. Pe de altă parte, resping minunile, socotindu-le semne ale unei minți bolnave, înșelări, iluzii, a căror existență este măcar dubioasă, dacă nu chiar imposibilă în prezent. Acestea sunt manifestările frii noastre căzute, care a pierdut darul de a-L vedea pe Dumnezeu față către față, ca Adam în rai, rămânându-i doar să-L cunoască „în oglindă și ghicit ură”, cum spunea Apostolul Pavel. De aici o nesiguranță care însoțește cunoașterea lui Dumnezeu, dar și valorizarea propriilor fapte, până la sfârșitul vieții. Dar tot de aici, nevoia de luminare dumnezeiască, de autentică viață creștină,

care străbate comunitatea contemporană, care are tot mai multă nevoie de certitudine, mai ales în domeniul credinței, al vieții duhovnicești.

A spune că numai minunea este semn al prezenței, al iubirii și al existenței lui Dumnezeu este greșit. Dar și a respinge existența minunilor înseamnă a nega lucrarea Duhului Sfânt în Biserică, a nega prezența reală a lui Hristos în Sfânta Taină a Euharistiei, a nega posibilitatea omului contemporan de a se sfinți și mântui. De aceea credem că trebuie să-i acordăm minunii locul pe care îl merită în viața duhovnicească creștină și în zilele noastre. Dacă noi credem sau nu în Dumnezeu este, până la urmă, o problemă personală. Dumnezeu nu are nevoie de credința noastră pentru a exista. El există dinaintea veacurilor și are grijă de creația Sa, El este Duh și lucrează în lume, făcându-se accesibil oamenilor prin energiile Sale necreate, ființa divină fiind cu totul altfel decât tot ce există în lumea creată și cu totul de neatins pentru om. Minunile se produc prin har, prin lucrarea energiei divine, care lucrează mijlocit și prin sfinții care s-au împărtășit de el veșnic, în împărăția lui Dumnezeu.

O dovadă a acestei lucrări este și faptul că Dumnezeu vine și lucrează acolo unde nu este așteptat, uneori chiar unde nu este chemat. Așteptarea lui, nevoința care are ca scop primirea harului și nu se face din iubirea lui Dumnezeu constituie prilejuri de amară înșelare și fac loc lucrării celui rău, datorită mândriei care îi deschide porțile.

„Piața” românească a religiilor și-a diversificat foarte mult oferta după 1989. Odată cu cunoștințele și practicarea religiei creștine ortodoxe, și-au intensificat activitatea și o mulțime de culte neoprotestante și orientale, a căror propagandă are la bază mai ales minunea. Afizele care cheamă la „evanghelizări” pe stadioane cheamă adesea și la vindecări minunate. Cursurile de yoga sau de meditație transcendentă au adesea ca etichetă minunea. Mulți participanți însă, dezamăgiți de practicile și rezultatele pe care le obțin în urma preformării acestor ritualuri, ori chiar îmbolnăvindându-se psihic, se revoltă împotriva „minunii”, socotind-o înșelare. Și aceeași etichetă i-o pun și adevăratei minuni, devenind necredincioși.

Se impune, așadar, o serie de precizări, cu scopul delimitării minunilor adevărate de cele false, de înșelări. Și unele, și altele au o existență certă și veche, de la înșelarea protopărinților din rai și până în zilele noastre. Numai formele diferă puțin, esența fiind aceeași. Spun sfinții că omului, chiar și după cădere, i-a rămas dorința spre bine. De aceea, diavolul se silește să-și îmbrace înșelarea într-o formă „frumoasă” sau „bună”, pentru a-l face pe om să fie atras de ea, să o dorească, să o creadă, pentru a-l atrage să facă păcatul care stă ascuns în acea formă frumoasă și a-l duce, în final, la pieire.

Minunea falsă are strălucire aparentă, dar Sfinții Părinți atrag atenția tocmai asupra acestei aparențe, care este schimbătoare și nu are putere asupra

celor credincioși; aceștia îi văd adevărata urâțenie și nu se simt atrași de ea, ci sunt dezgustați sau se întristează pentru faptul că diavolul are atâta îndrăzneală la sărmana ființă omenească.

Pomul bun se cunoaște după roade, spun sfinții; cum nu se poate să răsară smochine din măcăcini, astfel nu există nici minune drăcească să aducă roadele cele după Dumnezeu. Minunile drăcești aduc mândrie, tulburare, dezbinare, nesocotirea Bisericii și a lucrărilor ei sfințitoare, ură și izolare, îndoială dacă lucrarea a fost de la Dumnezeu sau nu, întunecarea sufletului, secarea rugăciunii și slăbănogirea puterilor sufletești, chiar moartea sufletească înaintea celei trupești, nelucrare duhovnicească, frică, teamă de moarte, deznădejde.

Dimpotrivă, minunile lui Dumnezeu și ale sfinților Săi aduc smerenie sufletului, care învață să-L cunoască pe Dumnezeu ca stăpân al său și să-și vadă propria nevrednicie, pace, dragoste, bucurie lină, unire cu Biserica, lacrimi de mulțumire și de pocăință. De multe ori, ele schimbă cu totul viața omului, întorcând de la fărădelege și de la rătăcire la credință, lăsând sufletului o mai mare dispoziție spre căutarea lui Dumnezeu și a împărăției Sale. Îi dau omului o fărâma de cunoaștere duhovnicească, care îi sporește setea de a-L dori mai mult și de a căuta unirea mai deplină cu Dumnezeu.

Toate aceste calități le-am remarcat și la persoanele care ne-au relatat despre minunile Sfintei Parascheva. Am reținut mai ales evlavia pe care ele o aveau față de sfântă, recunoștința smerită, dar și emoția cu care ne-au povestit, amintindu-și de vremea când le era mai greu, de povara păcatelor și a neputințelor lor. Aceste minuni sunt un argument pentru faptul că Sfânta are milă și de lumea de astăzi, că darul pe care l-a primit de la Dumnezeu picură și peste cei dreپți și peste cei păcătoși, că îi ajută și îi ocrotește și pe cei care nu merită, dovedind o îngerească milostivire și o înțelegere a lucrurilor și rosturilor acestei lumi.

Toți cei care merg la racla cu sfintele ei moaște sunt martori ai unei minuni: de 1000 de ani, trupul Sfintei se află neputrezit și se arată astfel, răspândind bună mireasmă, tuturor celor care o cercetează. Există, așadar, fapte obiective care vorbesc despre minunile Sfintei, care nu pot să înșele asupra sfințeniei ei și a faptului că a primit de la Dumnezeu darul de a face minuni. Acestea stau în fața oricărui privitor, oricât de rațional sau de ateu ar fi el. Pentru unii sunt un îndemn la credință; pentru alții, necredincioși, sunt fapte evidente care îi acuză pentru orbirea lor duhovnicească, păcat împotriva Duhului Sfânt.

Există însă și minuni pe care Sfânta le-a făcut cu anumiți oameni, după știința lui Dumnezeu, pentru nevoile personale ale acestora. Ajutorul pe care aceștia l-au primit nu a constat numai în rezolvarea unei probleme, ci a fost și

unul duhovnicesc, întărindu-le credința și nădejdea în Dumnezeu. Este vorba despre ceea ce în teologie se definește drept cunoașterea lui Dumnezeu din împrejurările concrete ale vieții, poate cel mai elocvent mod de cunoaștere a lui Dumnezeu, de experiență a minunii și a puterii Sale.

Minuni recente ale sfinților din România s-au publicat, și în rândul credincioșilor ortodocși aceste povestiri despre puterea, viața și minunile sfinților cunosc o largă circulație. Ele tind să se organizeze tot mai mult ca o categorie bine delimitată a folclorului religios contemporan, incluzând atât minuni ale sfinților români sau cu sfinte moaște aflate în România, cât și ale altor sfinți din spațiul ortodox, mai noi sau mai vechi ori ale unor sfinți aflați încă în viață.

De multe ori, povestirile despre minunile sfinților cuprind și crâmpie din viața lor, care, alături de credința celui pentru care s-a făcut minunea și de faptele lui bune, ori din atot-știința și milostivirea lui Dumnezeu, constituie argumente pentru alegerea pe care a făcut-o sfântul ca să facă minune cu acel om. Ele cuprind uneori o morală sau un îndemn la credință sau pot sintetiza o anumită învățătură a Bisericii. În folclorul contemporan nu poate fi vorba despre un tipar al povestirilor despre minunile sfinților, deși se poate delimita o serie de lucruri comune. Calitatea povestirii depinde de cultura și de înzestrarea oratorică a povestitorului, acesta urmărind, succint, să nareze un fapt care a avut loc și mai puțin să dea povestirii sale valoare estetică. Avem de-a face, așadar, cu povestiri scurte, concise, mici narațiuni personale, care fac parte din misionarismul laicului, cu valoare de mărturisire a credinței și de popularizare a minunilor și lucrărilor lui Dumnezeu în lumea actuală. Este vorba, credem, despre o altă latură dinamică a Sfintei Tradiții, care nu numai că adaptează învățătura creștină unui timp sau unui loc geografic, ci prezintă într-un mod foarte concret roadele pe care credința le aduce în viața omului.

Povestitorii aparțin tuturor mediilor sociale și culturale. Credibilitatea lor nu depinde numai de darul oratoric, ci și de proporția în care ei au fost

implicați în cele povestite, de modul în care au trăit și povestesc evenimentele. O credibilitate mai mare o au faptele trăite personal sau cele povestite de cineva care l-a cunoscut în mod direct pe cel care a trăit o minune.

Efectele acestor povestiri sunt sesizabile și benefice în societatea românească tradițională. Ele întorc oamenii la credință, îi învață rânduielile bisericesti, îi cinstesc pe sfinți și pe Dumnezeu, îndeamnă la respectarea preceptelor morale, sporesc credința și râvna creștină, îi adună pe oameni în jurul Bisericii. Acestea însă nu constituie niciodată motivațiile povestirii, ale circulației lor în mediul folcloric, ci, mai curând, efectele acesteia. Motivația este slăvirea lui Dumnezeu și a sfinților Săi, precum și relatarea modului personal de a-L cunoaște, prin intervenția directă în viața povestitorului pe care a avut-o în contextul unui eveniment din viața acestuia. Unele dintre ele au caracter pur informativ, povestitorii nepunându-și problema unei motivații pragmatice, povestirea fiind, mai curând, o confesiune. Acesta nu este un mod de misionarism impus de Biserică, ci unul dorit și practicat de laici, spre slava sfinților lui Dumnezeu, o dovadă a dragostei de Dumnezeu și de recunoștință pentru sfinții Săi, spre întărirea credinței și a Bisericii.

Ca o comunitate de tip folcloric se comportă în astfel de cazuri și mass-media și Internetul din România, relatând uneori minuni și/sau false minuni. Datorită autorității cuvântului scris, se răspândesc astfel și în comunitățile de tip folcloric tot felul de valori și non-valori în acest domeniu. Acesta este și pericolul pe

care îl prezintă aceste povestiri. Pentru că au un subiect atractiv, interesant, li se ignoră, de multe ori, rătăcirea de la adevărul creștin moștenit de Biserică din Scriptură și din predania Sfinților Părinți și dacă ele au puterea de a întări dreapta credință, au și puterea de a o corupe, strecurând greșeli dogmatice sau propriile rătăcirii. De aceea, în comunitatea românească actuală se simte nevoia trierii valorilor și a mai buneii pregătiri profesionale (și teologice) a acelor care pun în circulație astfel de fapte, asumându-și și o responsabilitate duhovnicească, datorită mirajului pe care îl prezintă minunile pentru comunitatea românească actuală.

Poate că filologii vor fi tentați să judece aceste povestiri după legile discursului sau după cele ale poeziei imaginarii, ale fanteziei. Ținem să menționăm însă că nu este adecvată o asemenea interpretare, întrucât avem de-a face cu povestiri care țin de o altă realitate, cea duhovnicească, și nu de fantezie; că este important mesajul acestor povestiri, iar nu forma (estetică sau structurală) în care ele sunt îmbrăcate. Că valoarea lor pentru comunitățile în care circulă este legată de credință și morală, având mai mult un caracter de exemplu din aceste puncte de vedere, decât valoare estetică; frumusețea formei contează mai puțin.

Problema pe care o vizează studiul minunilor Sfintei Cuvioase Parascheva este cea a relației dintre cultura populară și credința religioasă, în formele contemporane de manifestare a folclorului românesc. Deși literatura teologică acordă un loc aparte vieților și minunilor sfinților, îndrăznim să prezentăm minuni contemporane ale Sfintei Cuvioase Parascheva ca pe niște fapte de folclor religios, nu pentru că ne-am îndoi în vreun fel de cele relatate de informatorii noștri (lucruri verificate, în parte, și de noi), ci datorită mediului în care ele circulă cu preponderență. În unele cazuri nu poate fi vorba nici măcar despre folclor religios, ci despre fapte povestite întru slava Sfintei, interlocutorii dând garanția faptului că nu exagerează cu nimic, că sunt oameni raționali și realiști, dar că au constatat prezența minunii Sfintei în viața lor, ca o binecuvântare care le-a curmat suferința și le-a schimbat cursul vieții, atunci când nu mai aveau nicio nădejde în nimic din lumea aceasta. De fapt, Dumnezeu și-a arătat puterea în slăbiciunea omenească, lucrând ceea ce era de demnitatea Sa, dar imposibil pentru om.

Aceste minuni sunt o dovadă a faptului că Sfânta Parascheva se îngrijește și de lumea noastră, demonstrând că este vie și prezentă în mijlocul problemelor contemporane, pe care le ameliorează cu harul dat ei de Dumnezeu. Prezența ei la Mitropolia din Iași este o binecuvântare pentru lumea românească de astăzi, care caută soluții ale problemelor, sănătate, pace și mântuire, încercând să-și găsească propriul drum către Dumnezeu.

Publicarea acestor minuni sperăm să fie spre slava Sfintei, care

binecuvântează comunitatea românească cu slăvita ei prezență și ne împărtășește din darurile sale și pe noi, care nu suntem vrednici.

Prin comanda aceea, numai Sfânta știe cât m-a ajutat

Pentru prima dată am venit acum trei ani. Este al treilea an de când vin la Cuvioasa Parascheva.

În primul an când am venit, toată puterea Sfintei m-a ajutat foarte mult. Eram foarte necăjită și supărată. Când am ajuns acasă, m-am culcat. Am auzit la poartă o voce de bărbat. Mi-a adus o comandă cum nici n-am visat. M-a ajutat mult, enorm, în primul an.

Dar, păcătoasa de mine, nu i-am făcut o colivă de mulțumire. Și cred că este supărată pe mine. O rog din tot sufletul să-i treacă supărarea, pentru că m-a ajutat foarte mult. Aveam probleme mari financiare. Aveam niște datorii groaznice, groaznice. Am o firmă și prin comanda aceea, numai Sfânta știe cât m-a ajutat. Și-i mulțumesc din tot sufletul meu. Și toată viața am s-o chem în rugăciunile mele. (Inf. Puia Cârstoiu, 50 ani, Balș, jud. Olt)

O boală psihică nevindecată de medici

În 1996, soțul meu a fost împreună cu copilul, Dacian Gheorghe. Era în clasa a XII-a și, având o boală psihică nevindecată de medici, am fost sfătuită să cercetăm sfintele mănăstiri, să ne rugăm mai mult, pentru că pentru păcatele noastre a ajuns copilul în situația asta.

Și deci, cu toate că începuse anul școlar, el nu putea să frecventeze cursurile, pentru că era sub medicamente și avea insomnii. Și a venit cu soțul la moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva. Atunci a fost anul cel fericit, când, alături de moaștele Sfintei Cuvioase Maici Parascheva a fost și capul Sfântului Andrei.

Eu eram la școală, deci nu puteam să fiu prezentă alături de copil. Sunt profesoară. Dar peste vară-lînsoțeam la mănăstiri, la Sihăstria, peste tot, la Dervent. Peste tot am persistat ani îndelungați, pentru că știam că Dumnezeu pentru păcatele noastre ne pune la încercare.

Și în acel an vă spun că a avut darul ceresc de a se închina atât moaștelor Cuvioasei Parascheva, cât și moaștelor Sfântului Apostol Andrei, cel ce ne-a creștinat pe noi. Noi, de fapt, cu copilul am fost și la Dervent și la Peștera Sfântului Andrei. Și din acel moment copilul nostru nu a mai avut probleme. Și-a terminat cu bine bacalaureatul, a urmat facultatea, este profesor acum.

Eu sunt nevrednică să-i mulțumesc Cuvioasei Maici și Maicii Domnului, cărora ne rugăm permanent, pentru darurile cu care ne-a binecuvântat, pentru că copilul nostru este sănătos. Deci, n-a mai avut probleme niciodată și sperăm, ne rugăm încontinuu, ca cel rău să se depărteze de noi. Pentru că sunt convinsă că mulți

copii care suferă de boli psihice numai prin rugăciune, la Sfintele Masluri, prin multă, multă răbdare, ani întregi (deci, nu a fost așa ușor, că am mers azi la o mânăstire și gata, s-a vindecat), mi s-a vindecat. Ani în șir. Din clasa a VII-a, până când a terminat liceul, vă dați seama, sunt ani îndelungați și nu ne-am pierdut credința, speranța și aceasta ne-a mântuit.

Un sfat pe care vreau să-l dau mamelor îndurerate, care au asemenea probleme... Chiar dacă, dintr-o greșeală, și eu m-am dus la un preot cu clarviziune și am crezut că mântuiesc copilul și am aflat de unde vine răul... Să nu căutăm să răspundem răului cu rău. Niciodată nu m-am rugat ca răul să se răsfângă asupra celor care ne-au făcut nouă rău, ci m-am rugat pentru sănătatea noastră, pentru ca să ne izbăvim de păcatele noastre, mila lui Dumnezeu să coboare asupra noastră și să ne mântuiască.

Și așa am ajuns să zicem că suntem o familie care am pus început de pocăință. Nu putem să spunem... încă suntem ispitiți, încă avem multe păcate, dar încercăm să punem început bun. Dar avem încă multe păcate, suntem uscați sufletește. Ne străduim, așa, ne străduim... (Inf. Elena Feier, Ineu, jud. Arad).

Cuvioasă, tu ești vie!

(Sfânta Parascheva) mi-a spus când a fost la despărțire (de soț)... Era înaltă, înaltă, că stăteam la etajul VI și s-a făcut atât de înaltă, până la etajul VI, blondă, era cu codițe împletite, așa. Și era ca o stafie, așa.

A venit aievea și a zis:

– Aleargă! Aleargă după bărbatul tău! Nu-l lăsa! Nu-l lăsa! Nu-l lăsa să plece!

Tot îmi spunea să nu-l las să plece pentru că eu nu înțelegeam, nu-l cunoșteam bine pe Dumnezeu, nu știam ce se petrece cu mine, vedeam minuni întruna, care se întâmplau cu mine, dar încă nu-l cunoșteam pe Dumnezeu. Numai că atunci când mă culcam, nu mă culcam până când nu-mi făceam semnul sfintei cruci.

[...] La fix, la ora 12, sună cineva. Întreb cine e. A zis: Marian. Cum te cheamă? Nu numele mic. Spune-l pe al mare, ca să știu.

Băiatul s-a trezit și a zis:

– De ce îi întrebi pe prietenii mei cum îi cheamă?

Și i-am dat receptorul de la interfon. Ăla n-a mai răspuns. A plecat. Iar el a venit după mine. Simțeam că mă omoară. A vrut să pună mâna pe icoana Maicii Domnului mare și n-a putut s-o ia. S-a repezit și... pe burtă, cu pumnii în stomac, a sărit cu picioarele pe mine, m-a bătut, m-a chinuit... Că îl mic fugea de-acasă, ăla nu l-a mai prins... Și-am zis:

– Rămâi lângă mama!

– Nu pot, mamă, că simt că mă omoară.

Și dormea la un prieten. După ce m-a chinuit atât de tare zice:

– E, până nu spăl cuțitu-n tine nu mă las!

Și ajung la bucătărie. Că m-a bătut așa de tare... Nasul nu mai exista. Aici nu mai era nas.

La Sfântul Antonie de la lezeru, am pus nasu' pe sfintele moaște. Și în clipa când am pus și am zis: „Sfinte, vindecă-mă, că eu nu pot să citesc rugăciuni!”. Că puneam vată multă și... Și în clipa aia mi s-a lipit nasu'. Mi s-a lipit, gata...

Sunt încercată, încercată peste firea omenească... Poate nici nu trebuia să spun, da' eu din dragoste v-am spus dumneavoastră. Că astea... Îl lăsăm pe Dumnezeu să ne slăvească, nu pe noi. Toate chinurile pe care eu le-am spus pe pământ, eu nu mai sunt dincolo luată-n seamă. Zice că zice: Rabdă, rabdă, rabdă, până la sfârșitul vieții. Așa cum eu mi-am dus crucea, du-ți-o și tu, nu?

[...] Iarăși s-a întâmplat o minune cu Cuvioasa Parascheva. Era multă lume, acum vreo doi ani. Și am zis: „Cuvioasă, tare aș vrea să mai intru la tine o dată. Dar nu mai pot, decât cu un demonizat”. Și mă oprește starețul de aici de la mânăstire să măturăm prin Catedrală. Mătur prin Catedrală și ne duce sus, la balcon.

Și acolo eu, când o văd pe Cuvioasa, plec genunchii (unde este bătută în mozaic, în icoană) și-i mulțumesc că m-a ajutat să ajung la Sfânta. Și deodată, după mine, un tânăr. Și zice: Să-i mulțumesc și eu și să mă ierte că nu pot să mă duc astăzi. Dar eu întorc capul și zic:

– Da' de ce nu poți tu să mergi astăzi la Cuvioasa?

– Eu sunt bolnav.

– Ce boală ai?

– A... sunt demonizat.

– Hai cu sora, hai cu sora Maria!

L-am luat de braț, da' era mai înalt decât mine. Îl cheamă Modest. L-am luat de braț și am plecat cu el. [...]

L-am dus la Cuvioasa târâș, pe jos. Când am ajuns la Cuvioasa am zis: „Maica Domnului, numai tu mă poți ajuta! Ridică-l!”. Când am zis „Ridică-l!”, știți cum?! Uite-așa-ntr-o clipă era ca plopul, sus! Și am pus mâna pe spatelul lui și s-a dus peste Cuvioasa Paraschiva, așa, și am zis: „Mulțumește!”. Și a făcut crucea dreaptă și a mulțumit.

Și eu ce doream?! Vă spun sincer, dorința mea era că eu ziceam: „Cuvioasă Parascheva, tare-mi doresc să-ți pup diadema, coroana”. Și ce credeți?! Eram mititică și nu ajungeam pe asta... Și am pus mâinile și am sărit sus, pe masă. Mereu spun la toată lumea: Ce curaj! Cum de acel arhieru care o păzea nu mi-a zis nimic? M-am ridicat, mi-am făcut sfânta cruce și am zis: „Cuvioasă, îți mulțumesc, că doream din suflet să-ți pup diadema”. I-am pupat-o, era nouă și... așa... și... am pus mâna prima dată când am venit. Era moale, moale, moale. „Cuvioasă, tu ești vie!”, îi spuneam. Zic:

„Tu m-ai scos din toate încurcăturile”.

Și multe, și multe... Atâtea bucurii duhovnicești mi-a dat Dumnezeu, că nu le merit. Nu le merit... Nu merit nici să calc pământu', nici să ridic ochii sus, la cer, câte minuni se întâmplă cu noi pe pământ, să știți... (Inf. Maria, București)

Altă vindecare minunată

Cam în '94 fetița a fost în comă și era tot așa, în ajun de Cuvioasa. Și când am ajuns la Spitalul „Sfânta Maria” am ajuns noaptea (m-a ajutat cineva și am ajuns cu mașina) și aici făcea convulsii, că era intoxicată. Luase niște pastile, nu știu ce-a-nghițit ea din greșeală (avea cinci ani). Eu eram la cules de struguri.

Și când am venit noi, tot timpu' ne rugam (noi suntem credincioși). Și era ajunu' Cuvioasei, deci a doua zi era ziua ei. Și toată noaptea... când am ajuns, deja făcea convulsii, făcea spasmele alea, cum fac ei, spume la gură și-mi era frică. Și-atuncia i-a pus o perfuzie. Deja o legase, că putea să moară. Și-mi era frică. Și-am zis: „Doamne, de ce face așa?”. Și-a zis: „Doamnă, poate să se-ntâmplice orice”. Și-atuncia s-a mai liniștit. Tot mă rugam la Cuvioasa. Și am zis: „Cuvioasă, scap-o Tu, că îți fâgăduiesc că o voi da s-ajungă maică, dac-o vrea”.

Să știți că toată noaptea am stat în genunchi, că trebuia s-o păzesc, c-avea perfuzia la cap și-am păzit-o toată noaptea. Și și-a revenit. Deci, a doua zi pe la patru-cinci trăgeau clopotele și plângeam și-am zis: „Sfânta cât e de aproape și totuși atât de departe”, că nu puteam s-ajung.

Și fetița când și-a revenit se uita în tavan, de parcă ar fi văzut ceva; avea o privire fixă. Și de-atunci, de câte ori vin în Iași, orice treabă aș avea, întâi merg la Cuvioasa, mă-nchin și-mi merge foarte bine. (Inf. Mirela Slatină, com. Popești, jud. Iași)

Nu mai aveam nici grai

La 29 de ani eram pe patul de moarte. Am venit la sfânta raclă a Sfintei Cuvioase Parascheva. Nu mai aveam nici grai și în două săptămâni m-am făcut sănătoasă. Acum am 48 de ani și Dumnezeu și Maica Domnului și Sfânta Cuvioasă Parascheva mă țin pe picioare. Nici doctorii nu au depistat de ce boală sufeream. Aveam așa... Cădeam pe jos și nu știam nimic. Mă vedeam într-un mormânt negru, vedeam numai urât. Și de când am venit, cu toate că nu eram așa credincioasă, Sfânta Cuvioasă Parascheva m-a ajutat și vin în fiecare an. Pentru ea vin indiferent de unde-o fi. Am cinstit-o și-o cinstesc. (Inf. Sora Maria, Schitul Broșteni)

După trecerea Sfintei a plouat

Sfintele ei moaște au fost la Brusturoasa și pe Valea Troțușului. Acolo și lumea a întâmpinat-o cu covoare în cale, cu multă evlavie. Și nu plouase de vreo trei ani și ceva și după trecerea Sfintei a plouat. Spune unul dintre părinți, care a fost contemporan cu evenimentul, că în acea vreme pomii au rodit spre toamnă, foarte târziu și frunza era lipicioasă; era ca un fel de mană pe frunză.

E un lucru care merită să fie scris ca o minune, că a fost o realitate și minune a Sfintei Cuvioase Parascheva. (Inf. Maica Veniamina, Mănăstirea Sfântul Sava, Bacău)

Singură, se ducea la Sfântu' Gheorghe înapoi...

Este un domn, îl cheamă Corneliu, fecior de preot, a învățat la Liceul „Sadoveanu”. Și în timpul ăla, la Mitropolie se făceau reparații, că s-a dărâmat. Și provizoriu au dus-o pe Sfânta la Sfântu' Gheorghe, aici, în curte. Și după ce s-au terminat reparațiile, Corneliu, de care vă spun, și cu Cotescu, băieți de preoți, credincioși, au luat-o pe Sfânta de la Sfântu' Gheorghe, pe umăr și o aduceau aicia (în Catedrală - n.n.). A doua zi dimineață, singură, se ducea la Sfântu' Gheorghe înapoi. Trei zile la rând.

Până n-au venit niște călugări credincioși, n-a vrut să stea. Ați înțeles că ea nu acceptă pe oricine.

Tot el mi-a spus că atunci când era secetă mare o luau pe umeri și n-ajungeau în Piața Unirii (în centrul Iașului - n.n.) și... ploii torențiale...

El mi-a spus.

Cu copiii mei a făcut minune că i-a atras la credință. O doamnă disperată a apelat la medici, fără niciun rezultat și Sfânta Parascheva a vindecat-o de cancer. Cea pe care o avem noi aici, Sfânta, nu valorează echivalentul ei cu aur sau cu briliante. (Inf. Elena Georgică, 78 ani, economistă, Iași)

Era... răcnetul de pe lume

Am avut un băiat care, într-o fracțiune de secundă, și-a scos un ochi. Jucând fotbal, a venit cu ochiul într-un nod de sârmă și i-a smuls globul ocular. A mers la medic, l-a operat. Era... răcnetul de pe lume... Când am ieșit de la spital răcnea în gura mare. Am zis că altă speranță și altă șansă n-am. Hai s-ajungem până la Sfântă.

Și am ajuns acolo, plângând, lângă racla ei și rugându-mă, ca orice părinte, pentru copil. Și i-am spus și lui: „Pune căpușorul acolo și roagă-te ca să dea Dumnezeu să-ți treacă, să facă minune Sfânta”.

Și... ne-am închinat, am ieșit din sfânta biserică. Și când am ieșit, pe scări, băiatul dintr-o dată s-a luminat și zice: „Mama, nu mă mai doare”. Și nu l-a mai durut nici în ziua de astăzi.

Și fata mi-a fost bolnavă de stomac și a vindecat-o. Eu sunt văduvă de 18 ani, dar... minuni mari sunt astea, când ai atâtea neazuri și treci peste ele. Le vezi. Le simți. Și o simți că este aproape de tine. Este aproape. (Inf. Floarea Asăvoaie, Cotnari, jud. Iași)

Locul meu nu mai este aici la tine

Am avut o icoană acasă. Acu' șase ani de zile am luat-o, cu Cuvioasa Parascheva, da' mare, așa... Și-am visat sâmbătă noaptea spre duminică cum parcă lăcrăma. Și-am zis: „Da' de ce, Cuvioasă, plângi?”. Zice: „Că locul meu nu mai este aici la tine. Du-mă unde s-a făcut biserica asta nouă, aici, la Porcova”.

Și eu acuma, ce să fac? Zic să vorbesc cu părintele nostru, din parohia noastră. Zice să mă duc la protopop. Și i-am spus: „Părinte, uite, așa și-așa...”. Zice: „Mergi s-o duci!”. Zic: „Părinte, eu nu pot să merg s-o duc. V-o donez dumneavoastră s-o duceți”. I-am dat și un pachet de tămâie.

Zic: „Dacă ea s-o cerut acolo...”. Acolo era hramul bisericii și ei n-aveau icoană. C-acu' se sfințește. Era hramul Sfânta Cuvioasă Parascheva.

Da' părintele o zis așa: „Mata' ai visat pe Cuvioasa, da' eu am visat pe Mântuitorul Iisus Hristos. Zice: Vezi că va veni cineva să-ți doneze o icoană. Tot în aceeași noapte”.

Și eu am avut multe neazuri, dar Cuvioasa m-a ajutat. Am 40 de ani de când vin la Cuvioasa. (Inf. Paulina Ticău, com. Fălciu, jud. Vaslui)

Ce putem să-i facem, dacă ea este moartă?

Părintele Cleopa străjuia, așa cum fac călugării, de-o parte a sicriului cu sfințele moaște. Și două femei din Moldova, care an de an aveau obișnuința de a veni la Sfânta și a-i aduce omagiu, în anul acela nu puteau să vină. Și au zis: „Măi, ce să facem, că n-o putem neglija pe Sfânta, că a fost atât de ajutătoare și de folositoare! Ce putem să-i facem dacă ea este moartă? Dac-ar fi cineva viu, i-am face. Dar hai să-i facem o pernă!”.

Și n-au putut să treacă de gârzi și au dat-o din mână-n mână, până la catafalc, sub baldachinul unde este depusă. Când s-a apropiat să-i pună perna, Sfânta a ridicat singură capul. Este o mărturie a părintelui Cleopa. (Inf. anonimă, București)

Uite, ticăloșii! Mă alungă din locașul meu!

Știți că, la sărbători, se pune acolo cordonul și nu-i voie de trecut. Cuvioasa se plimba acolo, într-o parte. Vin oamenii de ordine și-i spun: „Mata du-te de-aiacia!”. Cuvioasa spune: „Uite, ticăloșii! Mă alungă din locașul meu, din casa mea!”.

În 1977, Cuvioasa se plimba pe la ușă la altar. La ușile împărătești s-a oprit. A pus mâna pe ușile împărătești și le ținea, așa. Și dinții din gură îi trepădau. Zic: „Oare de ce ține Maica asta?”. Ca, pe 4 martie, să fie cutremurul. Asta era în 27 februarie. Zicea părintele Vitalie: „Soră Elena, o secundă dacă mai ținea, Mitropolia era la pământ, așa fisuri mari s-au făcut”. Deci, Cuvioasa o ținea cu mâinile. (Inf. Elena Marica Olariu, Iași)

Cuvioasa-i vie!

Eram în spital, foarte bolnavă. Dumnezeu știe... Știe El toate. Și... o visez pe Cuvioasa. S-a ridicat din sicriu și a șezut. Am bătut din palme și am zis: „Cuvioasa-i vie! Toată lumea spune că-i moartă. Cuvioasa-i vie! Cuvioasă, zic, mă fac eu sănătoasă?”. Și-a dat din cap, așa, la mine. Trei ani au trecut, până am trecut eu boala aia grea. (Inf. Elena Marica Olariu, Iași)

Mă arde! Mă arde!

Într-un an a venit o demonizată și oamenii care erau cu ordinea, patru, nu puteau s-o țină. Și nu voia deloc-deloc. Când o apropia de Cuvioasă zicea: „Mă arde! Mă arde!”. Și-atunci ei s-au dus și-au așezat-o cu sila cu gura pe sfânta icoană și pe urmă s-a lăsat ca o moartă și a plecat pe picioarele ei. (Inf. Eugenia Anghel, Iași)

A călătorit Sfânta după moarte

În epoca noastră raționalistă, sfințenia este și chestiune de document, de dovezi raționale. Pilda Apostolului Toma e mai actuală decât oricând. Sfânta Parascheva vine însă să-i aducă și lumii necredincioase dovezi și documente. Actuale. A călătorit Sfânta după moarte. A fost dusă în pelerinaj prin întreaga Moldovă, fiind primită de mii de credincioși, cu lacrimi, cu speranțe, cu bucurie.

Procesiunea a durat între 28 mai și 4 august 1947 și a cuprins trei momente:

- 28 mai-1 iunie, în satele de pe malul Prutului, în județul Iași;*
- 4-10 iunie, satele din nord-vestul județului Iași;*
- 19 iunie-4 august, județele Vaslui, Roman, Bacău, Neamț, Baia.*

Arhimandritul Teoctist Arăpașu, viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, pe atunci Mare Ecleziarh al Catedralei Mitropolitane din Iași, consemnează în procesele-verbale ale pelerinajului din 1947, al cărui conducător a fost, faptul că Sfânta era primită peste tot de mulțimi nenumărate de oameni, cu flori, cu covoare întinse în cale, pe drum și în curțile bisericilor, fiind transportată de oameni îmbrăcați în costume naționale sau de care cu boi ale localnicilor.

Dosarul nr. 149/1947 din arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei este un martor de preț al acestui pelerinaj: „Rezultatul moral se poate califica peste așteptări, credincioșii manifestând o vie dorință de a se împărtăși de asemeni ocaziuni. Cei ce s-au închinat în fața sfintelor moaște, ca și cei ce au petrecut Sfânta în procesiune au fost într-un număr foarte mare și în satele în care nu au fost anunțați”, nota, într-un proces-verbal, viitorul Patriarh.

Credincioșii au donat ștergare, milieuri, cuverturi, macaturi, covoare, batiste și suma de 646.517.000 lei, din care, pe lângă cheltuielile de întreținere ale echipei și mașinii cu care s-a desfășurat pelerinajul, s-a donat săracilor, cantinelor, orfelinatelor, bisericilor. Pelerinajul s-a desfășurat, așa cum consemnează arhimandritul Teoctist Arăpașu, cu „speranța că prin venirea Sfintei ocrotitoare a Moldovei [...] întreaga împrejurime scăldată în sângele și nelegiuirile războiului va fi dezlegată de blestemul care a îndepărtat mila lui Dumnezeu de aceste locuri” (Proces-verbal nr. 9/31 mai 1947).

Blestemul abătut atunci peste Moldova a fost o mare secetă, din cauza căreia nu se făceau recoltele, nici iarba nu creștea, nici vitele și oamenii nu aveau de unde să bea apă. Și chiar procesele-verbale ale ecleziarhului de atunci consemnează în 29.05.1947 o rugăciune de mulțumire pentru ploaia căzută la Măcărești. Procesul-verbal nr. 12/29 iunie 1947 vorbește chiar despre o minune: „În timpul rugăciunii a venit o ploaie foarte mare care a udat Moinești, Brusturoasa și alte localități dimprejur. Toată lumea, în această ploaie, a văzut un semn dumnezeiesc, ca un dar de mult preț adus poporului prin rugăciunile Sfintei Parascheva”.

Impresionant este acest jurnal al pelerinajului sfintelor moaște din 1947. Este o poveste, pe viu, a modului în care viața de dincolo coboară și se împletește cu cea de aici; cel mai viu aspect al relației dintre Biserica luptătoare de pe pământ și cea biruitoare, din ceruri, al cărei mesager neobosit, mult-milostiv și plin de har este Sfânta Cuvioasă Parascheva.

Text și foto:

Dr. Iuliana Băncescu,

Cercetător științific II,

Patrimonu Imaterial și Cultură Tradițională - INP

Textualizarea colindelor de ceată (Bata-Căpâlnaş, județul Arad)

„Din toarta inelului luai urma leului”.

Dubași din Bata la Căminul Cultural. Fotografie de Rodica Colta

Pentru etnologi, la fel ca pentru toată lumea, contextul mondial actual ridică foarte multe întrebări, mai mult retorice, cu privire nu atât de mult la ceea ce se întâmplă, ci - mai ales - la cum ne raportăm și cum reacționăm la desfășurarea unui scenariu imprevizibil. Etnologul este obligat dintr-o dată să renunțe la ceea ce îi asigură tocmai originalitatea și ineditul cercetărilor - terenul și oamenii lui, dar este, în același timp, obligat să rămână o vreme cu el însuși, având mai mult timp tocmai pentru a ordona, sistematiza și valorifica o parte din ceea ce a acumulat de-a lungul vremii.

Dacă ar fi să fac un top al cercetărilor de teren care mi-au rămas în suflet, nu doar în arhivă, fiecare ar avea un loc aparte, cu extrem de multe informații și schimburi de experiență deosebite. Astfel de cercetări au fost cele din cadrul taberelor etnologice organizate de Centrul Cultural Județean Arad. Cercetarea din 2014, coordonată de dr. Rodica Colta și conf. univ. dr. Narcisa Știucă, a fost orientată către inventarierea patrimoniului cultural material și imaterial din localitățile Bata, Birchiș și Capâlnaş (aparținând de comuna Birchiș), din apropierea Săvârșinului. Interveniunile au vizat aspecte referitoare la obiceiuri (de familie și calendaristice), la ocupații tradiționale, la viața cotidiană, dar și la mitologia locală. S-a urmărit, continuând cercetările din anii trecuți, reconstituirea costumului popular, prin comparația pieselor descoperite cu fotografii vechi de familie. Documentația realizată surprinde, de asemenea, toate tipurile de case, fântâni, anexe gospodărești și instalații țărănești din zonă.

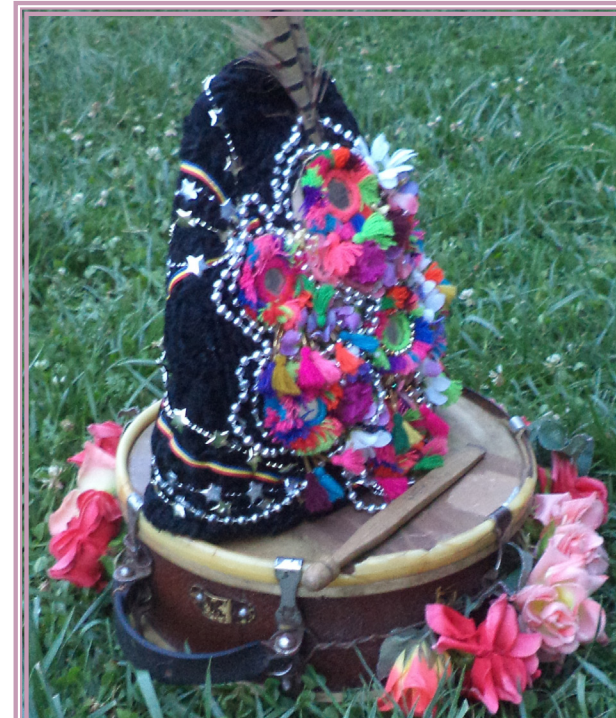
Deși am adunat numeroase informații și am fost deschiși la tot ce înseamnă istorie locală, realitățile vieții sociale, mărcile identitare ale zonei, specificitatea folclorică, obiceiurile și tradițiile satului, modele etnice, în scurtul răstimp petrecut în zona de la sud de Mureș am aprofundat cercetările anterioare privind colindatul din această zonă - colindatul cetelor cu dube. Structura cetelor de colindători de aici este asemănătoare cu aceea a cetelor din zona Sibiu-Alba: au gazdă, conducători, organizează petrecerile tineretului în perioada sărbătorilor și au obligația de a colinda fiecare gospodărie. Au, însă, în plus, caiete cu repertoriul aferent obiceiurilor de iarnă, specific fiecărei localități, unele dintre acestea vechi de mai bine de un secol.

Aceste caiete au constituit punctul de plecare în cercetarea colindatului ca formă sincretică axată pe: text, muzică și dans. Acestea sunt cele trei particularități ale colindatului cu dube de pe valea Mureșului, cercetate din punct de vedere al textualizării. În primul rând, am urmărit transcrierea fidelă a colindelor în caiete conținând între 55 și 80 de texte, în al doilea rând, am înregistrat atât persoane vârstnice, cât și tineri, cântând diferite variante de colinde în vederea identificării formei celei mai autentice și a transcrierii acestora pe note, iar în al treilea rând, am filmat dansuri performate de ceta de feciori și consemnarea acestora de către coreologul echipei, dr. Cristian Mușă.

Caietele cu colinde dezvăluie texte dintre cele mai interesante, de la cântecele cu mesaje religioase și până la cele adresate diferitelor statute sociale (fete de măritat, neveste), ocupații (învățător, vânător), dar și unor calități sau defecte ale sătenilor (sătenii leneși fiind criticați, iar cei harnici, lăudați - clare trimeri la „strigatul peste sat”). Atât la Birchiș, cât și la Căpâlnaș, am găsit o colindă veche, consemnată într-un caiet din 1845 - *Bogatu și săracu*: „Coborât-au Domnul sfânt/Hai, leromi, Doamne, hai/Domnul sfânt pe acest pământ/Coborât-au tot pe scară/Scară sfântă și de ceară/Pe o zi de sărbătoare/Când răsare sfântul soare/Cu Sfântul Petru, soțul lui/Pentru soarta omului/Ce fac domnii cu iobagii și avuții cu săracii?”.

Este interesant fenomenul transmiterii scrise a textului și cel al transmiterii orale a melodiei, textul este scris, melodia trebuie reținută și transmisă mai departe prin repetiție. Ceea ce nu este ușor! Primarul de la Bata, Ion Micurescu, ne spunea, spre exemplu, ca marele regret al bunicului său fusese legat de faptul că el nu a reușit toată viața să bată acea măsură dublă a dubei, considerată ca fiind unică, poate chiar ca un brand muzical al zonei.

Linia melodică a colindelor este susținut întotdeauna de dube (tobe), confecționate din piele de oaie sau, în cazul celor mai vechi, din piele de

Dobă și căciulă de dubaș. Fotografii de Andreea Buzaș

Epilog!
Atunci când poate aruncat va fi acari
carnet tetui acote rinduri vesni
not namine scris.

AUTORUL:
Agustea

Domnii:
Toate ses Pa Cume -
- Trece citi un vis
- Nume al mere nume -
- Sisi romine seris.

Agustea

Suvenir:
Daca casul diu perete
Necru napti va suna
Daca veritita se cada
Pe iscutura mea.

Agustea

Derutare:
Cind ciba cu voia nupa
Nroo sae deu acot ediet
Dumne sa l pedepesca
Sin, lue sa l rindipalpa.

Agustea Cu stene

4. Cam din dostrorei de mare.
Cam din dostrorei de mare, scrisai
marea manastire cu altarului poa mar
re cu ferestre catre soare cu uile pot
mare. Dan altarul cel mai mare
minda cine o cinta cuto Janos Stru
toanos cu doi trei s greei mar
ta apostole. Dan altarul cel mai mare
sluiba mndra cine o ascultu, ascultu
hor Simta. Mare, cum pit micut in
brata cu cinta displicata nu fut
jos glasata. Pina sluiba nu o
grece saarami Caeromare, gea grele
ca petrene gea maris ca merete gea
ferbinti ca focurile impie piea fu gea
lunge cade fu nu arad. In din brata
sa ntecare si din ceas dazai grez
sarele, malduta mgara ce rimalu
cappel sau lina sluiba mo sculta
gele Caerimi Caeromari gea grele si ca
metafere gea maris ca merete gea fe
binti ca focurile impie piea fu gea
lunge cade fu nu arad. In din brata
sa ntecare, maichit din ceas gratu
tari siule taz drapule nu si tu ce stu in
nimbrato. Iparabo tri ntecare mestrato
Tadoviti la cruce si subarose, se oru
te si mar dulce cut fu sa distigheoan
fu din brate. Ntecare si dist ceas
dazai grez, tacis maico facu s drap
ul si tu ce stu cu: cu aco ducenas
cu poa ei si jringioi cu pa ei lepouri
cu poa ei trimiceti la capul pomatit
cu Ca scurtarea veacului si te fu mic
vesaleste coninam cu sanatate.

3. Jaiul Mic.
Jaiul Mic mare o venit dar gi mare
Farmuri mare dar in unda ce mi da
pluce, adcesi orari si maling poa
tura bravi pitna molau moata in
noata un bou sur tot moa sa
in coarne si poarta ca mi s poarta
un lesanet dar in leagan che nu
vede, vede epa fata dalba, dar gi
vede ce mi luearea, tat orogete
sabraeste carneasa tamesau, dila
nu pratresau isep vede coborcu
pa tarimul gauru cu camuta
propocind cu fancei zboru nupti
puri narari ori patului sa sta
dece. In cararea capului messe do
reda solutu, pa cararea si ca ficut
mery pshuic ca poa puite. Dupa
cep si cit un top dupa aca i cit un
blesa ca urele aducete sa te
vesaleste coninam cu sanatate.

4. Jaiul Mare
Intreban Intreba si mari boiera
pa mirel pa tinarel ce te murget
basadul dazadul dazadul dazadul
doi cai fume si doboroti pa ntecare
si fesele si pape lata fu sturata
pshuic tot la nou calatit
belira pshuic ceas grez ce ma
boieri displicti ca bor boieri lina
dila cu cu oiu fort dazadul venat
gauru ponit geam porocit sa
boont in bel sur can pa ntecare
Jaiului boier daga.

19 EL SO LAUDAT DAUBUI PACURARI
(Coringe-coringe)

20 COLINDA LUI ILIE
(Domn-lui doamne)

21 IA MIS PORINCEA
(Ioi domnului doamne)

22 NASCUTUMIO CRESCUTUMIO.
(Loroli lar mi doamne)

23 TARMURE!
(Domnului doamne)

24 MINICAS EMINICA.
(Ioi domnului doamne)

25 X PATARINA GREGLOR.
(Hep sa cerice)

26 SUB CETATEA CEA LIVADA
(Domnului doamne domnul bun)

27 DOL BOITI CAM SURIPSORI.
(Cea si cata, dosto degnu)

28 LINA - LINA.
(Doi lama fata dalba)

29 LA CEL MAR DUCINFLORIT.
(Hoi carodui loro doamne)

30 SUS LA DRUMUL MARE.
(Ioi domnului doamne)

31 SUS LA DRUMUL MARE
(Ioi doi car nevaste)

32 GINAINCEA CESTOR CURTI
(Ioi doamne)

33 CAM NAINCEA ESTOR CURTI
(Domnului doamne)

34 STRIGA ANA FATA DALBA.
(Ioi mi doamne)

35 LA CEL MARU SI DAUR.
(Ioi dazai loro doamne)

36 DOL CERN SA CARE.
(Domnului doamne)

37 VINATORU LUI FILAT.
(Coringe-coringe doamne)

38 IA FI VESEL DOMNUL BUN.
(Doamne dai domnului doamne)

39 X CEA STAI DOAMNA ALEASA.
(Ioi domnului doamne)

40 IA ESTI NOI MARI BOIERU!
(Ioi stori dalle loro mare)

41 X CE STA DOMNUL BUN.
(Ioi domnului doamne)

42 COLON JOBU CASAI LEBEA LA DAJUN.
(Lor doi car doamne din ceri)

43 TREI ZINTOARE
(Braga loro doamne doi domnele)

44 BRAIAS FICA.
(Hoi carodui loro nu doamne)

45 COLINDA MAISTORILOR.
(Domn dombul doamne)

46 X NOI AVESTE TAM VENIT.
(Iata loro ficoliti loro)

47 X GIMINEATA LUI CRACIUN.
(Domnului doamne domnul bun)

48 DOUA DOSTE GRELE.
(Domnului doamne)

49 MINICAS DOI FIGIORITA.
(Hoi ca gada nest)

50 CETEA DOMN BUN VESELT.
(Ioi mi doamne)

51 X CE SEZI MIREL NU TE NSORI.
(Ioi mirelui tinarelu)

52 ESTA O DALBA MANASTIRE.
(Colindam doamne colinda)

53 COLON JOSU MAI GIN SUEU.
(Ficiorita ducioita)

54 PA DIMPUL MALAIOLUI.
(Ioi stori dalle loro mare)

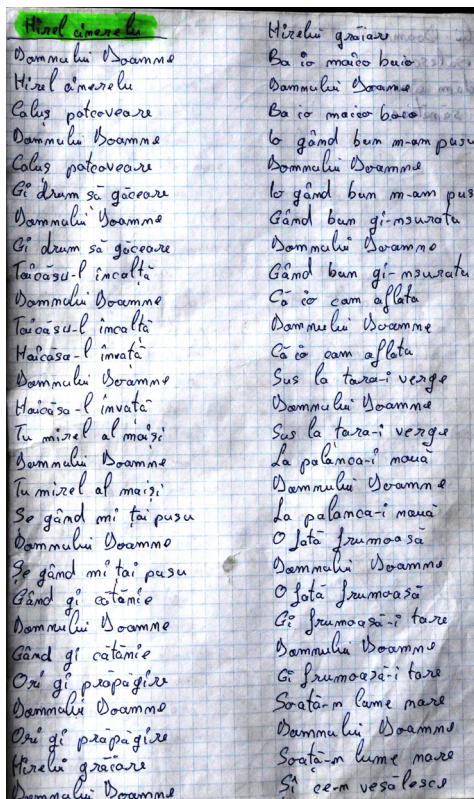
55 XDINTOR CUSA - NTORCU.
(Domnului doamne)

Agustea

44 Gimineata lui Craciun
Gimineata lui craciun plimbam-se un
domn pe nara cu nipi dalleu busunare
el marind el fatindu qetro curteru ce
dalba cauta n toon calta n turu cauta
sus pa naraite, neg-un domn din ceri
vindu kumar el si mit le peapere urso n cae
guse n masa sata leca Jupheano; si
vata Jupheasa florit snt dalleu largi
maru ce ne vine un domn la marit. Nu
cu vor nu naraite domn la nra rori car
si dpa, ceas dazai graire; ia buh pshuic
ceas domn bun ca noga cu gi nntam
si dpa ceas dazai graire; dazai buh nu
sa l coninam sa l prapam sa l postum
dalb dpa dragai domnului domnului
dazai loro. Domn din ceri dus ceas gre
zire multum tie prapam si mi nra
nogi snt n am venit prapam si prapam
si l pshuic si l pshuic; am venit cam
dazai gi; cel mie gi dazadul sta pa cul
me palatu nraite si nraite nraite nel
sabat domn mi l vinge domn mi l
misa domn mie mic dazadul geata
gada ceas domn bun loro doamne
dazai loro, dazai loro dazadul mi l
dazai loro, dazai loro dazadul mi l
dazai loro, dazai loro dazadul mi l

48. Doua doste grele.
Doi bata si dazi doue doste grele
tanurele do dosto cu domnu daltai fira
doamne do dosto cu domnu gin catu
clipele tat mi dosto do cea fara
domnului gin catu o clipete tat mi dosto
peste in tara stremioare curti s pshuic
muntii dazadul dazadul muntii dazadul
vate lba fule bare in lu ce si loraie
cint pa cin ceas dazai mi l domnului
si to si ntecare da taca dazai
lor ca le arate purchita n cordate
dosta mie taica n tara stremioare cur
ti s parte muntii dazadul dazadul muntii
dazadul dazadul ba fule bare ce nu te
o loraie cind pa cin ceas dazai mi l
domnului mari si ce si ntecare da muntii
dobare in loro ce le arate dazadul n cur
ca dosto mie manta n tara stremioare
curti s parte muntii dazadul dazadul
muntii dazadul dazadul ba fule bare in
lu ce si loraie cind pa cin ceas dazai
mi l domnului mari si ce si ntecare da
dazi fote dazai in loro ce loraie dazadul
pa in seu dosto mie fule bare in tara
stremioare curti s parte muntii dazadul
pul dazadul manta l dazadul ba fule
bare ce nu te o loraie cind pa cin ceas dazai

Caiete cu colinde. Fotografii de Andreea Buzaș.

Caiet cu colinde. Fotografie de
Andreea Buzaș

câine. Ritmurile dubelor, precum și melodiile tarafului care însoțește ceata de colindători, diferă de la o localitate la alta, fiind strâns legate de jocurile bărbătești sau mixte din localitatea respectivă.

Repertoriul de jocuri al dubașilor de pe Valea Mureșului conține rituri și ceremonii practicate doar cu ocazia colindatului: *A dubii, Călușeriu, Bătuta, Sârba, Zorile, Sălcioara, Sfădita*, dintre acestea cel mai vechi în memoria colectivă fiind *jocul dubii*. Făcând trimitere la cultul Mitraic, dubașii lasă dubele jos, se apropie unul de altul și se prind în cerc. În acorduri de cimpoi, fluietă, lăută (mai nou taragot sau saxofon), dubașii stau mai întâi pe loc, după care se ridică, ușor, pe vârfuri, iar la comanda vătafului execută câteva bătăi pe loc, apoi pornesc în cerc spre dreapta cu pași tropotiți. Trecera jucătorilor pe sub brațele vătafului, „mersul șerpuit ce evocă răsăritul, amiaza și asfințitul” (Viorel Nistor) sunt doar câteva dintre elementele ce conferă arhaicitate, dar și o simplitate firească jocului.

În majoritatea localităților aflate de-o parte și de alta a văii Mureșului, de la Zam și până la Lipova, dubașii sunt organizați în cete conduse de un voievod. Ei străbat ulițele satului de la ora prânzului din ziua de Ajun și până după Crăciun pentru a vesti Nașterea Domnului. Colindatul începe la biserică, apoi dubașii merg la primărie, de unde vor porni către casele „alor mai mari” din comună, după care iau la rând ulițele însoțiți de un taraf care cântă permanent.

Actualmente, este aproape gata un volum colectiv (Adelina Dogaru, Cristian Mușă, Narcisa Știucă, Rodica Colta) referitor la colindatul cu dube din zonă, iar printre punctele de reper se află cartea cercetătorului Ion Taloș, *Omul și leul. Studiu de antropologie culturală* (2013), care a constituit pentru noi un model în ceea ce privește abordarea tematicii. A fost o provocare minunată să regăsim în teren colinde cu leul în caietul lui Ignața din Birchiș (1964), invocat de Ion Taloș la paginile 221, 224, 442, 496, cu variantele 9 și 10. Sau, la Căpâlnaș, variante din caietul lui Bujor Nicolescu, asemănătoare celor ale lui Iova din *Omul și leul* (p. 497-499). Apoi, am descoperit variante ale colindului în care apare leul la Bata și Căprioara (localități care nu au fost consemnate de Ion Taloș), dar am găsit și colinde cu cerbul sau cu șoimul, puțin dezbătute în literatura de specialitate, pe baza cărora se pot face studii ample...

Dubași din Bata cu colinda la Primărie. Fotografie de Rodica Colta

Așadar, visăm la reluarea cercetărilor de teren de odinioară, când am întâlnit oameni extraordinari care ne-au lăsat să le răscolim lăzile de zestre, dar și sufletele..., colindători „de septembrie”, care s-au mobilizat la rugămintea noastră și au început mai devreme repetițiile pentru Crăciun, susținându-ne în demersul nostru, nu fără folos, pentru că în urma cercetării am reușit și să obținem toate datele necesare de care aveau nevoie specialiștii Centrului Cultural Arad pentru înregistrarea obiceiului colindatului cu dube în *Registrul Național al Patrimoniului Imaterial*. Acest registru este cu atât mai important cu cât asigură identificarea, inventarierea și prezentarea obiceiurilor dispărute, dar și a celor vii, existente pe teritoriul României - unele dintre ele posibile viitoare elemente ale patrimoniului cultural imaterial al umanității, alături de cele înscrise deja: *Călușul, Doina, Ceramica de Horezu, Colindatul de ceată bărbătească, Jocul fecioresc, Tehnici tradiționale de realizare a scoarței și Mărțișorul*.

Dr. Andreea Buzaș,
Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu

Dubași din Bata cu colinda la biserică. Fotografie de Rodica Colta

Dubași din Bata la Căminul Cultural. Fotografie de Rodica Colta

Pristolnicul - obiect de cult ortodox al gospodăriei tradiționale

Pristolnicele sunt prezente în majoritatea zonelor etno-geografice ale României, cu precădere acolo unde civilizația lemnului e statornică de generații. Deopotrivă discrete și imperative, acestea își fac de veacuri datoria de a ne aminti de Dumnezeu. Sunt repere ale memoriei culturale și îndemnuri ale existenței conform moralei creștine în perpetuitate. Studiul de față, departe de a atinge întreaga problematică legată de pristolnice și de toate zonele sale de răspândire de pe teritoriul României, analizează subiectul cu scopul de a supune atenției publicului larg aceste simboluri sacre protectoare ale culturii tradiționale românești create de meșterii tradiționali și folosite de bunicile și mamele noastre pentru a consacra pâinea rituală.

Din perspectivă etnologică, pristolnicele sunt opere de artă populară definitorii pentru universul estetic și cel simbolic al românilor creștin-ortodocși. „Pristolnicul”¹ sau „pistornicul” sunt identificate în Muntenia și în Moldova. Denumirea de „pristornic” este întâlnită în Oltenia. Pentru Ardeal, termenii etno-lingvistici specifici sunt cei de „pecetar”, de „prăznicar” sau de „prescornicer”². Pristolnicul de formă rotundă folosit de aromâni se numește „simnător”³. Simnătorul trimite cu gândul la pintadera⁴ de la Aldeni, jud. Buzău aflată în custodia Muzeului

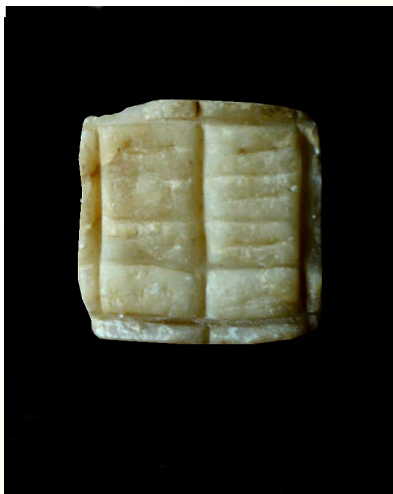
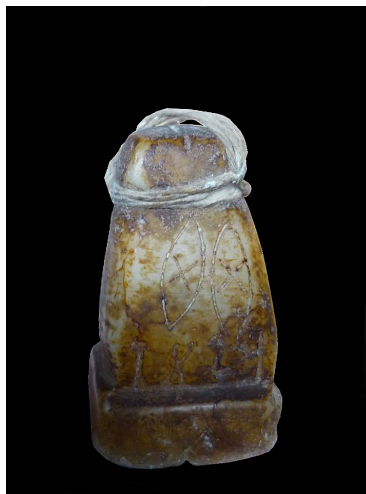
Pristolnice din lemn sculptate de meșteșugarul Jorj Dimitriu - 2020.

¹ G. Stoica și P. Petrescu, *Dicționar de artă populară*, Ed. Enciclopedică, București, 1997, p. 397. De asemenea, conform OMC 2168/2013 privind clasarea în patrimoniul cultural național mobil a 196 de bunuri culturale mobile cu semnificație etnografică aflate în patrimoniul Muzeului de Artă Populară Constanța, Nr. Inv. 2716, în prima parte a secolului al XIX-lea, varianta ovală cu capetele ascuțite ale simnătorului se caracteriza prin incizia în lemn a unui vultur bicefal și a însemnului Crucii.

² R. Pop, *Glusul pecetarelor*, Ed. Galaxia Guttenberg, Târgu Lăpuș, 2006, pp.11-13.

³ G. Stoica și P. Petrescu, *op. cit.*, p.397.

⁴ Pintadera este un artefact eneolitic, un obiect ceramic modelat din lut. Este format dintr-o plăcuță circulară, ovală sau rectangulară, de care este

Colcaci funerari pristorniciți - 2010, județul Gorj. Fotografie de Iuliana Băncescu

atașat un mâner-apucătoare. Suprafața plană a plăcuței este acoperită cu motive spiralice sau unghiulare (zig-zag-uri, cruci etc.), realizate în tehnica exciziei sau a inciziei. Prin analogie, pintadera este asemănătoare ca formă cu pristolnicul.

⁵ Colaci de botez, colaci de nuntă, colacii nașului, colacii moașei, colaci de mort, colaci de schimb, colaci de chemători, colaci de împărțit, colacii popii, colaci de iertare, colindeți sau bobârnaci (în Muntenia), pițărăi sau pițărăși (în Transilvania), bolindețe (în Oltenia) ș.a.m.d.

⁶ A pristornici - (verb tranzitiv regional specific Olteniei, întâlnit în contextul cercetărilor etnologice de teren asupra ritualurilor funerare realizate de Iuliana Băncescu, în anul 2010, în jud. Gorj) definește acțiunea gospodinei de a ștampila/de a sigila/de a imprima cu pristolnicul pâinea dospită înainte de a o coace în vatră. Prepararea pâinii rituale este specifică mai ales cultului morților (colaci, căpețele, prescuri etc.).

⁷ N. Constantinescu, *Lectura textului folcloric*, București, Ed. Minerva, 1986, pp. 56-62.

Județean din Buzău. Apoi, sintagmele regionale substituie pristolnicul prin: „crucea-pâinii”, „floarea-crucii” ori „floarea-pâinii”. Însă, indiferent de numele pe care-l poartă, amprenta este a aceluiași arhetip cultural. Structura ornamentică a acestuia (spirală vieții, sfoara, rozeta solară etc.) contrage, în cei 10-20 de centimetri ce indică înălțimea obiectului de cult familial, esența spiritualității tradiționale românești. Iar descoperirile arheologice de pretutindeni scot subtil la iveală pentru „cei ce au ochi să vadă și urechi să audă” cât de vremelnice ne sunt trupurile în lipsa lui Dumnezeu.

Fie cioplite în piatră, fie sculptate în lemn, fie modelate din lut frământat și arse în cuptor de către meșteșugari, pristornicele sunt folosite de gospodine la pecetluirea pâinii rituale gătită la „marile treceri” din viața omului⁵. De asemenea, prescura însoțește, mai ales, evocarea celor de dincolo la Sfintele Paști. În slujirea cultului ortodox, pâinea liturgică se folosește pentru pregătirea împărtășaniei și a anafurei, deoarece în ipostaza de hrană christică, pâinea *pristornicită*⁶ reprezintă cel mai profund simbol al vieții.

Formele și însemnele arhaice moștenite de români pe cale orală sunt desăvârșite de creștinism, fiecare pristolnic în parte fiind purtătorul mesajului creștin universal - pecetea literelor sacre IS HS NIKA - (IS = Iisus, HS = Hristos, NIKA = victorie) - „victoria Lui Iisus Hristos asupra morții”. Puterea magică și valoarea simbolică a însemnărilor grafice sunt fundamentate pe Cuvântul Întemeietor. Mesajele codate prin alfabet, inclusiv pe pristornice contemporane, sunt de natură divină (asemenea ideografiei și figurilor mitologice ale peșterilor rupestre). Astfel, rostul ritual al pristornicelor este de a purifica „pâinea noastră cea de toate zilele” și de a aduce lumina între oameni, în comunitățile de creștini ce respectă rânduielile tradiționale. De asemenea, comunică starea lăuntrică potențată de rugăciune a meșterului tradițional care le-a creat, în situațiile în care imaginația și intuiția „personalității creatoare” sunt raportate la canoanele creștin-ortodoxe.

Pentru a demonstra cât mai clar care este rostul pristolnicului interpretat ca obiect de cult ortodox al familiilor de români creștini ce trăiesc după rânduiala tradițională, e necesar să deschid o paranteză explicativă cu privire la contextul genetic și performativ⁷ care-l justifică drept instrument ceremonial specific actului de a dăru și de a primi ofrande. Pentru aceasta e necesar să menționez virtuțile pâinii sfinte (prescura), cele ale pâinii ceremoniale (colacul), cele ale mâinilor ce frământă aluatul pâinii și pe cele ale grâului și ale sării.

Prescura (<gr. *prosfora*) - frământată din făina⁸ boabelor de grâu⁹ curat¹⁰ zdrobite în moară¹¹ și apă limpede neîncepută¹² cu sare¹³, dospită pe cuptor și coaptă în vatră¹⁴ de gospodinele iertate¹⁵ și nevoite de post¹⁶ - înseamnă „ofrandă”, „aducere-aminte”, „jertfă”. Dobândind semnificații de bucurie, de rodnicie, de belșug, de sănătate, de puritate, pâinea sfântă este echivalentă cu existența umană, cu împlinirea spirituală a comunităților agrare de români creștini-ortodocși.

Bunicile și mamele noastre încă mai sacralizează pâinea apăsând pecetea agnețului¹⁷ (<gr. *agnet* = rom. *miel*, *Mântuitorul*¹⁸) pe mijlocul și pe colțurile colacilor în timp ce spun rugăciuni simple, fac semnul crucii cu mâna și binecuvântează hrana în șoaptă. Ca pâinea să devină colac dus la biserică, generație după generație, gospodinele închină aluatul cu mâna dreaptă la gura cuptorului pomenind solemn din inimă „să-i fie lui N” (N = numele persoanei). După aceea, pristolnicul limpezit este pus în pânză de in, la loc curat.

Modelarea pâinii și a colacilor prin mișcări circulare ale mâinilor¹⁹ și dăruirea acestora integrează „lumea de jos” în „lumea de sus” și „lumea de aici” în „lumea de dincolo”. „Făcutul pâinii” de către gospodine purifică intrarea în Sărbătoare a familiei, a comunității tradiționale și, prin extensie semantică, a întregii suflări de viață, timpul și spațiul devenind primordialele „aici” și „acum”.

Deoarece colacul (< slv. *kolo* = rom. *roată*, *cerc*) reprezintă sacrificiul „spiritului grăului”, jertfa divinității care moare și renaște, împreună cu timpul și cu cei care oferă și primesc ofrande în cadrul sărbătorilor, acesta însoțește obiceiurile tradiționale românești definite prin actul dăruirii. De asemenea, se spune că în bobul de grâu este întipărit chipul lui Iisus Hristos. Scopul dăruirii colacului sub formă de hrană spirituală este de a menține echilibrul social între creștinii „cei vii” și a legăturii acestora cu divinitatea și cu strămoșii. Astfel, colacul pecetluit cu pristolnicul aparține atât dimensiunii profane și orizontale în ipostaza de dar sau de „contract social”, cât și dimensiunii sacre și verticale în ipostaza de ofrandă sau de „contract cu transcendentul”.

Închizând paranteza și revenind la pristolnice, dar păstrând logica simbolică specifică mentalității tradiționale, trebuie consemnat că majoritatea pristolnicilor din lemn au forma unor troițe cu patru brațe, deoarece sensul cel mai adânc al învățăturii lor este comuniunea omului cu Dumnezeu. Pecetările maramureșene au formă tronconică, brațele acestora fiind abia sugerate. În zonele cu meșteri pietrari acestea sunt lucrate în marmură, în formă de trunchi de

⁸ Făina măcinată din boabe de grâu simbolizează faptele bune și are virtuți magice de apărare împotriva spiritelor rele și de stimulare a rodnicie (vezi Ivan Evseev, Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale, Ed. Amarcord, Timișoara. 1994, p. 59).

⁹ Grâul reprezintă alimentul esențial de natură divină. E simbolul morții și renașterii cosmice, al nemuririi, al Mântuitorului, al rodniciei, al fertilității, al abundenței (vezi Ivan Evseev, op. cit. p. 70).

¹⁰ „Grâul curat” este grâul ales de antitetica neghină (otrăvitoare, neagră, străină, sterilă, diavolească prin asociere cu Șarpele), curățit cu apă limpede neîncepută și consacrat de gospodină în numele lui Iisus Hristos. Rostul neghinei este de a amplifica prin comparație virtuțile grăului cu rod la vremea secerișului pe ogor. Însă profunda și reala bătălie dintre puterile magico-rituale ale „seminței bune” și ale „seminței rele” se dă în Omul însuși.

¹¹ Credințele populare spun că moara este dăruită oamenilor de Fărtat (Dumnezeu), dar la invenția ei a fost folosită iscusința Nefărtatului (Diavolului). Astfel, moara este un spațiu infernal și paradisiac deopotrivă. E un loc nefast, în care boabele de grâu sunt strivite pentru a fi transformate în făină, în care semințele sunt ucise și renasc în altă formă (materia primă pentru pâine - făina - vezi nota de subsol nr. 8). Despre morarul metamorfozat în urs ori cu chip de diavol ce a păcălit oamenii furându-le din făină, se zice că în lad poartă la gât o piatră de moară (păcatele). La povata unui sfânt, acesta a instituit pomana (vezi Elena Niculiță Voronca, Studii de folclor, vol. II, Tip. Isidor Wiegler, Cernăuți, 1912, p. 82).

¹² Conform miturilor cosmogonice, substanța primară a apei stă la baza creării Universului alături aer, foc și pământ. Izvor al vieții și stihie regeneratoare, din apă se nasc și revin la regresie toate formele. Apa conectează și unește pe de o parte, pe de altă parte separă și dizolvă, deoarece reprezintă arhetipul tuturor legăturilor. Pentru că „apa trece iar pietrele rămân” e complementară prin opoziție focului masculin și lumii minerale. Apa lustrată purifică materia. Imersiunea în apă determină o revenire la starea primordială a ființei umane, drept pentru care actul ritual al curățirii cu apă însoțește nașterea, botezul, căsătoria, moartea, iar scăldatul/spălatul/udatul/aruncatul cu apă e specific anumitor sărbători și obiceiuri populare (Sf. Ion, Boboteaza, Sf. Gheorghe, Paști, Sânziene, Junii Sibiului, Caloianul, Păpăruș etc.). Apa neîncepută preîntâmpină magic bolile și stimulează fecunditatea. Simbol lunatic, apa e asociată feminității, maternității, adâncurilor inconștientului. Apa limpede și proaspătă de izvor potolește setea regenerând la nivel primordial structura umană (vezi Ivan Evseev, op. cit. p. 15, 36).

¹³ Sarea este un aliment natural ceremonial, un dar divin ce conferă purificare, curățire și perfecțiune comunității tradiționale. Ca element ritual însoțește, de obicei, pâinea devenind simbol al ospitalității, al armoniei, al prieteniei, al păcii. Iisus Hristos îi numește pe apostolii săi „sarea pământului” (Matei, 5, 13), iar puterea de conservare a sării este binecunoscută în gastronomia populară. Astfel, metafora Mântuitorului denotă faptul că sarea păstrează nealterat mesajul Cuvântului divin (vezi Ofelia Văduva, Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. 40).

¹⁴ Vatra este chipul și sufletul casei. Este un loc sacru patronat de divinități feminine și de strămoșii neamului (păzitorii casei). Fiind legată de virtuțile magice și practice focului și de pregătirea hranei, vatra e un sanctuar închinat vieții și cinstirii strămoșilor prin pomenire și dăruirea de ofrande (vezi Ivan Evseev, op. cit. p.298).

¹⁵ Femei vindicate de Dumnezeu de chinurile menstruației și astfel pure, curate, apte sufletește pentru a săvârși frământatul sfinteii pâini.

¹⁶ Femei care au respectat cele patru posturi de peste an cu sfințenie la nivel alimentar, trupesc, grăitor.

¹⁷ Sfântul Agneț este pâinea sfințită prefăcută în Sfântul Trup al Domnului, cel jertfit pe Cruce.

¹⁸ „Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatele lumii”, Mielul cel Blând, cel curat, cel nevinovat, dar gata de a se jertfi pentru iertarea păcatelor și pentru sfințirea tuturor credincioșilor.” (Ioan 1, 29).

¹⁹ Măinile sunt simbolul solar al muncii trudite, al puterii transformatoare pe care o exercită omul asupra materiei, al comunicării gestuale și al înțelepciunii, al ajutorului divin, al ocrotirii materne, al mângâierii iubirii. În creștinism, Mâna Domnului reprezintă puterea divină supremă (vezi Ivan Evseev, op. cit., p. 104).

piramidă²⁰. Cele din urmă încă mai sunt împodobite cu forme criptice, cum este blazonul creștin al peștelui²¹.

Peștii în pereche²² însoțiți de crucea Sf. Andrei și rombul²³ pot fi observate crestate pe vechea pecete din piatră (inscripționată 1914) fotografiată în anul 2013, în cadrul „Taberei pentru cunoașterea culturii țărănești de pe Valea Mureșului Superior”, în casa-muzeu etnografic „Amintiri din strămoși” din Idicel Pădure, jud. Mureș a rapsodului popular Rafila Moldovan, ce poartă titlul onorific de Tezaur Uman Viu, oferit de Ministerul Culturii din anul 2020. De asemenea, motivul simbolic al crucii e incizat pe două dintre fețele piramidei patrulatere. Are culoarea naturală a pietrei. Din cauza uzurii funcționale, pecetarul s-a transformat dintr-un instrument de cult familial în obiect etnografic expozițional.

De regulă, simbolurile la care meșterii populari apelează pentru crearea pristolnicelor sunt: Cercul, Crucea și Pomul Vieții. Din Neolitic până în zilele noastre, pentru români cercul și crucea înglobată în cerc, alături de numeroasele lor stilizări, sunt embleme ale luminii solare. Crucea delimitează Sus-ul de Jos, lumina de tenebre, cunoașterea de ignoranță. Crucea modelează Cosmosul, fiind temelie a tuturor lucrurilor divine. Apoi, arborele vieții, cum este bradul sau teiul, fiind marcate cu semnul crucii transmit virtuțile lor mitice²⁴ conservate de legendele, basmele și ritualurile tradiționale obiectului de cult creștin și contribuie la integrarea ființei umane în ciclul cosmic. Aceste chintesențe ale spiritualității românești se pot observa proiectate și în pristolnicele de lemn ce ilustrează studiul de față, pristolnice ce aparțin domnului Alin Saidac - căruia îi mulțumesc pentru generozitatea de a-mi permite lectura lor etnologică - și sunt sculptate de meșterul tradițional Jorj Dimitriu.

De asemenea, dintele de lup este plasat pe aceste pristolnice din lemn. Conform folclorului românesc, semnificațiile legăturii lup-om au rădăcini adânci în gândirea mitică, logica simbolică și viziunea magică a românilor legată de pricolici și vâcolaci, de animalul-ghid către Rai, de renumirea băieților „vânduți pe fereastră” pentru a se însănătoși cu numele Lupu, de descântecul de boală și de ipostaza lupului de emblemă a vânătorilor și a războinicilor. Deoarece miturile sunt instrumente ale practicilor rituale populare ce echivalează „originalul” cu „eternul” pe drumul inițiativ al căutării Sinelui, gândirea mitică repetă geneza și semiotica Începutului. Astfel, în credințele tradiționale ale românilor, lupul nu este doar o bestie, ci este și paznic, călăuză și protector al trecerii în lumea fără dor. Toate aceste coduri culturale sunt remanente în memoria latentă a creatorilor populari de pristolnice ori sunt (re)descoperite prin lectură, justificându-se astfel prezența motivului „dinților de lup”.

Stilistica pristolnicelor este comună atât produselor meșteșugărești de tip casnic, utilitar, cât și obiectelor de cult religioase, și datorită faptului că, în unele cazuri, creatorul popular este același meșteșugar care lucrează la ridicarea și întreținerea bisericii. De aceea, formele cioplite și motivele decorative utilizate pe pristolnice sunt similare artei tradiționale și artei religioase. Este cert că pristolnicele sunt obiecte de cult creștin-ortodoxe, însă ceea ce vreau să evidențiez este faptul că estetica suprastructurii lor reflectă o gândire mitică moștenită pe cale orală din vremuri străvechi. Fiind subsidiară gândirii conștiente, gândirea mitică este liantul către orizontul metafizic popular. Și astfel, pristolnicul devine un simbol al vieții veșnice pentru ortodocșii români.

Datorită strânsei legături cu ritualurile funerare, meșteșugul artistic al trudei de a ciopli lemnul cu dalta sub formă de cruce s-a perpetuat până în prezent. Spre exemplu, meșterul tradițional Jorj Dimitriu creează pristolnice din lemn de tei, de nuc și de brad prin traforarea și incizarea rozetei solare, a dinților de lup ori a funiei în zig-zag. Registrul motivelor decorative expresive și original îmbinate de meșteșugar sunt completate de romburi, pătrate, triunghiuri, linii drepte, cruciulițe, aștri etc. crestate în lemn, așa cum reiese din fotografiile ilustrative anterioare. Inciziile sunt executate în adâncimea lemnului, suprafața acestuia rămânând drept fond compozițional. Tehnicilor de lucru li se adaugă șlefuirea, băițuirea și finisarea cu ceară de albine ori ulei de măsline.

²⁰ G. Stoica și P. Petrescu, op. cit., p.397.

²¹ Acronim al gr. ΙΧΘΥΣ „ichthys” = rom. „pește” (*Iesous Christos Theou Yios Soter*), adică „Iisus Hristos, Fiul Lui Dumnezeu Mântuitorul”.

²² Peștele este un simbol cosmologic fundamental în mitologia românească, ce aparține stihiei acvatice, lumii „de jos”. Este asociat fecundității feminine și Lunii. Legendele cosmologice spun că pe fundul mării există pește mare, iar pe el sunt așezați patru stâlpi (adică cele patru posturi de peste an), ce susțin pământul. Când peștele dă din coadă, pământul se cutremură. Ca să nu se scufundăm, trebuie să postim (vezi Elena Niculiță Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, vol. I, Tip. Isidor Wiegler, Cernăuți, 1903, p. 141). Simbol și aliment sacru al creștinilor legat de interdicțiile alimentare specifice hranei de post (vezi Ofelia Văduva, op. cit., pp. 42-43), peștii reprezentați în pereche sunt reprezentări ale inconștientului nediferențiat, ale prosperității abundente, ale uniunii și ale comunicării (vezi Ivan Evseev, op. cit., pp. 137-138).

²³ Rombul este o formă geometrică sacră alcătuită din două triunghiuri unite la baza lor, ce conjugă principiul masculin și cel feminin, respectiv Cerul și Pământul. Rombul este un simbol al iubirii, al fecundității și al armoniei pentru ornamentica tradițională românească (vezi Ivan Evseev, op. cit., p. 158).

²⁴ Bradul îndreptat ca o săgeată către Cer și mereu verde e un simbol al vieții veșnice (asociat simbolului muntelui), al reînnoirii timpului și al revitalizării naturii (conjunct Crăciunului), al vigoriei tinereții, al curajului masculin (analog existenței umane). Sfântul tei e simbolul iubirii, al prieteniei și al păcii, fiind asociat principiului feminin și maternității. Fiind arbori sacri ai culturii orale a românilor, substitute ale umanului, acești axis mundi (pomi ai vieții/arborei cosmici/scări către Cer) însoțesc obiceiurilor tradiționale de la naștere, nuntă și înmormântare, mormintele și peisajul cimitirelor, bocetele și cântecele funerare, basmele și legendele, remediile medicinii populare și gastronomia tradițională, ritualurile de contractie ale caselor, ridicarea anexelor gospodărești și a instalațiilor meșteșugărești, mobilierul țărănesc, instrumentarul casnic și ustensilele gospodărești sau, cum este doar cazul bradului, obiceiurile și credințele populare asociate Crăciunului și Anului Nou și Paștelui Blajinilor etc.

Trebuie specificat faptul că universul creativ al artistului în prelucrarea lemnului este complex și vast. Se manifestă printr-o varietate de dimensiuni, forme, funcții și decorațiuni ale produselor meșteșugite cu pasiune, acesta fiind recunoscut în târgurile de artă populară pentru metamorfozarea bușteanului debitat în cruci, troițe, candelă, furci de tors, băte de cioban, lăzi de zestre, mese și scaune țărănești, rame pentru fotografii etc. De asemenea, alături de soția sa, Olimpia Dimitriu, modelează lutul cu multă îndemânare într-o ceramică decorativă și de uz casnic. Oalele, ulcelele, farfuriile, podoabele etc. sunt replici actuale ale ceramicii neolitice, fiind decorate prin incizie și sgraffitare ori pictate.

Din repertoriul creației populare al soților Dimitriu, ce asociază armonios utilul cu plăcutul, pistolnicul reprezintă un mic segment, dar cu înalte însemne, ce mărturisesc repere ale spiritualității tradiționale românești. Spre exemplu, rozeta solară ce încununează pistolnicul sugerează, evident, cultul soarelui și al razelor lui de lumină răspândite către omenire. Crucea este „altarul împăcării neamului omenesc cu Dumnezeu²⁵” prin Iisus Hristos, în Duhul Sfânt. Astfel, este vorba de venerarea Sfintei Treimi, respectiv a troiței în miniatură. Semnul Crucii, cel mai prețios simbol al credincioșilor în Dumnezeu, este o armă de biruință împotriva răului. Grație manifestării iubirii și puterii lui Dumnezeu față de omul supus morții din cauza păcatului²⁶, Crucea Mântuitorului este afirmarea vieții împotriva morții. Astfel, pistolnicul redă forma crucii și folosește simbolul acesteia pentru a binecuvânta firea umană. Plasată pe verticală linia dreaptă transformă pistolnicul într-o „cale a Raiului”, a aspirației spre atingerea desăvârșirii umane. Restul motivelor decorative fortuite de formele geometrice ale pistolnicilor sculptate parcă se prelungesc în spațiu și îmbrățișează Universul.

Din pleiada de idei și simboluri sacre ale tradiției românești, creatorul popular anonim al pecetarului de piatră mureșan sau meșteșugarul (re)numit, cum este cazul lui Jorj Dimitriu, extrage și predă lumii un obiect ce-și rostește propria „poveste” de patrimoniu cultural imaterial. Astfel, pistolnicele sunt elemente vii de patrimoniu cu o deosebită însemnătate artistică, semiotică, istorică și teologică, deoarece reduc forma artistică la simplu și general deopotrivă. De asemenea, corectează forma concretă în vederea structurării ritmului, a simetriei și a perfecțiunii. Și, mai ales, esențializează căutarea ideii și puritatea formei. În concluzie, pistolnicele sunt „forme pure”²⁷ prin care se creează emoție spirituală, o senzație de monumentalitate.

Bibliografie:

- N. Constantinescu, *Lectura textului folcloric*, București, Ed. Minerva, 1986.
- IV. Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ed. Amarcord, Timișoara. 1994.
- I. Kant, *Critica rațiunii pure*, Traducere de N. Bagdasar și E. Moisuc, Ed. a III-a îngrijită de I. Pârvu, Ed. Iri, București, 1998.
- E. Niculiță-Voronca, *Studii de folclor*, vol. II, Tip. Isidor Wiegler, Cernăuți, 1912
- R. Pop, *Glasul pecetărilor*, Ed. Galaxia Guttenberg, Târgu Lăpuș, 2006.
- D. Petrescu, *Troițe din județul Dâmbovița*, CNCPCT Dâmbovița, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2003.
- G. Stoica - P. Petrescu, *Dicționar de artă populară*, Ed. Enciclopedică, București, 1997.
- O. Văduva, *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești*, Ed. Enciclopedică, București, 1996.

Drd. Anamaria Stănescu,
Consilier,
Patrimoniu Imaterial și Cultură Tradițională - INP

²⁵ D. Petrescu, *Troițe din județul Dâmbovița*, CJCPCT Dâmbovița, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2003, p. 5.

²⁶ D. Petrescu, op. cit., p. 5.

²⁷ I. Kant, *Critica rațiunii pure*, Traducere de N. Bagdasar și E. Moisuc, Ed. a III-a îngrijită de I. Pârvu, Ed. Iri, București, 1998.

Atelierele de pălărier din Transilvania (secolele XX-XXI)

În spațiul multinațional, multicultural și multiconfesional al Transilvaniei, costumul popular tradițional al fiecărui grup etnic a evidențiat un stil, o tradiție, un univers aparte, răspunzând unui întreg complex de factori care i-au determinat evoluția.

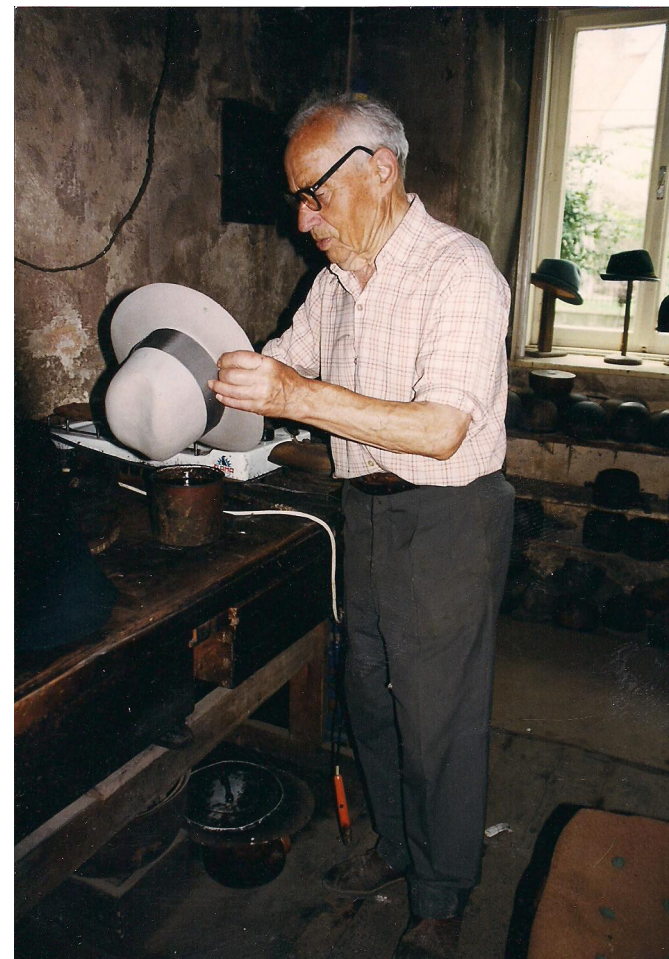
Norme și reguli stricte de viață reglementau în comunitatea rurală tradițională, modul de a te îmbrăca, de a te comporta și de a acționa în diverse împrejurări și ocazii. A te îmbrăca într-o anumită perioadă istorică, într-un anumit spațiu și într-un anumit fel, devine, cu timpul, o emblemă de recunoaștere, un mijloc de identificare, un model cultural bazat pe sistemul de valori creat de etnia respectivă, de-a lungul timpului¹.

Pălăria - marcă a identității etnice

„De-a lungul istoriei sale, pălăria a fost un indicator al statutului social, dar și un simbol al schimbării. Fiind purtată ca element de protecție, în armată (capitonarea căștii militare cu pâslă sau piele), pentru motive religioase sau ceremoniale, pentru siguranță sau ca un accesoriu de modă, pălăria a marcat în permanență tranziția la un alt statut. Istoria pălăriei este, de fapt, istoria modernizării, a dezvoltării economice și a crizelor, a revoluțiilor, și, de ce nu, a războaielor și a păcii. Pălăriile definesc generații și împiedică o clasificare superficială a oamenilor, vorbind despre timpurile în care ei au trăit și despre ce au avut de spus generațiilor care le-au urmat”².

Încă din cele mai vechi timpuri, oamenii obișnuiau să își împodobească capul cu o pălărie, o căciulă sau o cască. Este foarte probabil că în acea perioadă acoperământul capului era mai puțin o protecție împotriva intemperiilor vremii și mai mult un accesoriu care împodobește vestimentația, dar adesea și un însemn al rangului cu un puternic impact simbolic. Nu se poate constata cu exactitate de când se poartă, dar din documente, de pe monumente și din desene pe piatră reiese că acoperământul care împodobește capul este la fel de vechi ca și îmbrăcămintea. În mormintele regale de la Persepolis s-au descoperit imagini în care conducătorii apar cu peruci înalte; în opoziție, lângă ei se află, stând în picioare, supușii lor cu capetele neacoperite, simbol al libertății³.

În Evul Mediu nobilul spaniol era aproape egal regelui și putea să poarte pălăria chiar și în prezența acestuia. Despre nobilii regelui Arthur se spune că aceștia petreceau cu capetele acoperite. Conform obiceiurilor, fiecare rege purta un acoperământ de cap: coroana. Despre *Regele Soare* al Franței, Ludovic al XIV-lea, se relatează o întâmplare ce caracterizează foarte bine valoarea care era atribuită pălăriei în acele vremuri: când regele Angliei și-a vizitat colegul regal la Versailles, li s-a permis acestora - din dispoziția

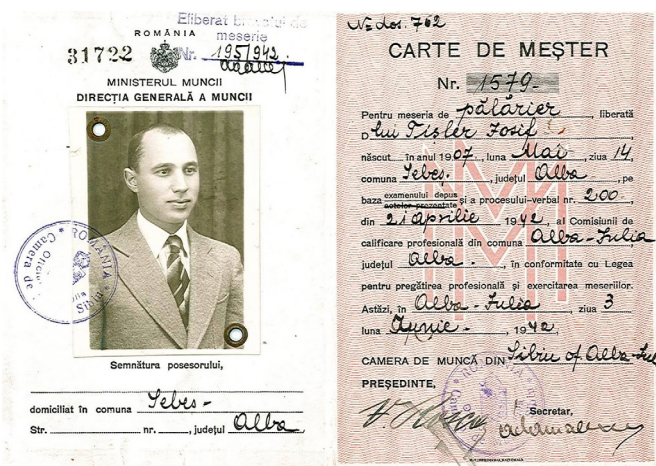

Josif Tischler, în atelierul din str. 24 ianuarie, Sebeș. Foto Arhiva personală Winfried Tischler

¹ Bătcă, Maria, *Găteala capului-marcă identitară a românilor bănățeni din Voivodina*, în „Caietele ASER”, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, nr. 4/2008, p.107.

² <http://www.stelian-tanase.ro/mica-istorie-despre-secretele-palariei/> (accesat la 3 februarie 2016).

³ Jacobi, Louis, *Fabrikation von Damen-und Herren- Filzhüten*, Berlin, 1933, pp. 19-20.

Carte de meșter Josif Tischler, eliberată la 3 iunie 1942 în Alba-Iulia. Foto Arhiva personală Winfried Tischler

Autorizație de funcționare a atelierului de pălărier Josif Tischler din 17 aprilie 1970. Foto Arhiva personală Winfried Tischler

expresă a lui Ludovic - ca la masa comună să își păstreze pălăria pe cap, cu condiția, ca ori de câte ori se conversa cu regele, să își descopere capul. Pe vremea aceea se mânca cu mâinile, tacâmurile fiind, practic, necunoscute. Ne putem imagina cu ușurință cum arăta pălăria regelui englez la finalul mesei⁴. În secolul al XVI-lea, în Europa, pălăriile erau considerate un accesoriu destinat exclusiv membrilor de rang înalt ai societății⁵, fiind confecționate în diferite forme: conice, pătrate cu onduleuri. Pălăriile cel mai des întâlnite, erau cele bărbătești, confecționate după moda spaniolă - înalte, din fetru (pâslă din fibră fină), închise la culoare, cu borul întors în față, decorate cu o cataramă sau o broșă prinse pe o panglică și uneori cu pene⁶. Pălăria își depășește condiția de necesitate și devine încet, dar sigur, un accesoriu la modă, un însemn social. În secolul al XVII-lea, în moda pălăriilor bărbătești a fost creată pălăria bicorn și tricorn din fetru negru, cu panglici aurii și pene de struț. Pălăriile de damă și-au început ascensiunea tot în acea perioadă, devenind unul dintre cele mai controversate accesorii, cunoscând evoluții spectaculoase de-a lungul timpului.

În Germania, se poate vorbi despre meșteșugul confecționării pălăriilor datorită breslelor, care purtau o corespondență intensă între ele, făcând, totodată, și numeroase însemnări. Printre acestea se numără *Cartea mare a pălărierilor din Hamburg* și cea a pălărierilor din Bremen. S-a păstrat, de asemenea, o carte a unui cleric sas protestant, *Meșteșugul confecționării pălăriilor*, apărută în anul 1705, precum și o lucrare scrisă la Paris de Abbe Moel, în 1760. Aceste documente și înscrisuri sunt primele care oferă informații amănunțite atât despre organizarea breslelor, cât și despre metodele de confecționare utilizate de pălărierii din acea vreme. Interesante sunt două documente mai vechi, din care aflăm despre existența unor asociații a pălărierilor: este vorba despre două scrisori federale din anii 1477 și 1512 în care meșteșugarii mai multor orașe din Renania încheiau o convenție pentru a se apropia și a se adapta la obișnuințele comerciale și la obiceiurile federale. Aici sunt cuprinse prevederi stricte pentru perioada de ucenicie, pentru drepturile și îndatoririle meșterilor. Chiar și un tarif se poate găsi în cadrul prevederilor salariale. Scopul convențiilor comerciale era acela de a îngrați concurența sau chiar de a o elimina. Lucruri interesante despre asociațiile pălărierilor știa să povestească și fabricantul Karl Mayser din Ulm, cu ocazia celei de a doua Adunări Generale a Asociației prăvăliilor de pălării en-detail, ținută la Elsass-Lothringen în anul 1911. Karl Mayser menționa că în Evul Mediu, ucenicul - conform paragrafului 2 din vechiul Regulament al pălărierilor - era nevoit să depună o lucrare dificilă de meșter: o pălărie ascuțită, o pălărie de vânător cu o gaică lată și o pereche de ciorapi foarte lungi din pâslă. Lucrarea de meșter trebuia executată în casa unui meșter îndrumător, pe care ucenicul trebuia să îl și întrețină. Dacă nu se trecea proba, timpul și banii erau irosiți. Se poate observa că, pe-atunci, examenul de meșter era o chestiune costisitoare, necesitând un bagaj de cunoștințe și o sumă serioasă de bani⁷.

Remarcabile sunt însemnările pe care le-a făcut un specialist în anul 1799 într-o carte despre meșteșugul pălărierilor. Confecționarea unei pălării din păr de vidră se desfășura aproximativ în felul următor: mai întâi, din blana de vidră se smulgeau firele foarte prăfuite și foarte murdare; se freca, apoi, blana cu un amestec de apă tare (acid azotic) și mercur, diluat cu apă de râu; după uscare, blana devenea din nou moale și maleabilă, putând fi tăiată (croită). Amestecul preparat pentru confecționarea unei pălării

⁴ Idem, p. 21.

⁵ Ibidem, pp. 149-163.

⁶ <http://www.stelian-tanase.ro/mica-istorie-despre-secretele-palariei/>. (accesat la 3 februarie 2016).

⁷ Louis, Jacobi, op. cit., pp. 22-23.

Târgul din Sebeș- Pălării de vânzare. Foto Arhiva personală Winfried Tischler

Atelierul pălărierului Josif Tischler, 2003. Foto Arhiva personală Winfried Tischler

avea următoarea compoziție: trei uncii păr de vidră, $\frac{1}{2}$ uncie păr de castor, $\frac{1}{2}$ uncie lână roșie, două uncii de păr netratat de vidră. Din aceste materiale se confecționau patru bucăți egale de fetru, care se uneau prin udare și pâslare. Acest fetru era dat la piuă într-un cazan cu apă și vin din drojdie; apoi, pălăria se trăgea peste o formă și se lăsa la uscat⁸.

Care este situația în Transilvania a atelierelor de pălărier?

Meșteșugul pălărieritului nu s-a dezvoltat în Transilvania decât în câteva orașe și anume în centrele comerciale mai importante: Sibiu, Mediaș, Brașov, Bistrița, Lipova, Sebeș, unde se întâlneau străini veniți din Europa, și care prin legăturile economice cu celelalte orașe, își puteau vinde produsele, mai ales că nobilimea sau patriciatul își cumpărau aceste produse din străinătate, astfel încât articolele pălărierilor autohtoni erau destinate doar păturii orășenești mijlocii. La Sibiu, în anul 1494 sunt amintiți trei pălărieri. În anul 1554, tot la Sibiu pălărierii obțin un privilegiu în legătură cu practicarea meșteșugului și cu desfacerea produselor realizate. Pălărierii din Sibiu erau organizați chiar într-o breaslă, obținând aprobarea statutelor din partea consiliului orășenesc în anul 1589⁹.

Pălărierii ardeleni satisfăceau nu doar nevoile de consum ale populației din Transilvania, ci, o mare parte a produselor lor era exportată chiar și în Țările Române¹⁰. Țărănimea și orășenimea săracă se mulțumea cu pălăriile confecționate de țărani. Pălărierii ardeleni țineau pasul cu moda timpului. La sfârșitul secolului al XVI-lea produceau o mare diversitate de pălării. Pălărierii din orașele ardeleni confecționau atât pălării civile, cât și pălării și șepci militare, cu boruri late, pentru adulți, și cu boruri înguste, pentru copii. Pălăriile *de Pojon* imitau pălăriile confecționate în orașul slovac Pojon de calitate superioară. Se confecționau și pălării după moda ungurească, turcească, englezească sau franțuzească¹¹.

Atelierele de pălărieri din secolele XX-XXI-lea din Transilvania: Tischler Josif (Sebeș, Alba), Virgil Ilieș (Galeș, Sibiu) și Radu Ilieș-Dădârlat (Săliște, Sibiu)

Ponderea lucrărilor redactate despre meșteșugul confecționării pălăriilor și atelierelor destinate acestor produse realizate în Transilvania secolelor XX-XXI și lipsa traducerii lor din germană sau maghiară în limba română, face accesul la informație să fie extrem de limitat pentru cunoașterea aprofundată a acestui meșteșug. Între anii 2005-2006 și în 2015 s-au întreprins cercetări complexe, bazate pe repertorierea, arhivarea, valorificarea și achiziționarea atelierelor de pălărier din Galeș și Săliște (județul Sibiu) și Sebeș (județul Alba).

⁸ *Idem*, p. 25.

⁹ Arh. Statului din Sibiu, Z.U., I, nr. 140.

¹⁰ Pascu, Ștefan, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 219.

¹¹ *Idem*, p. 218.

Opțiunea pentru aceste ateliere nu a fost întâmplătoare, ci s-a bazat, în primul rând pe structura multietnică și pluriconfesională a zonei, pornind de la considerentul că diversitatea, fie etnică, fie religioasă, deschide perspective incitante pentru cercetări antropologice.

Metodologia de lucru s-a bazat, în principal, pe metodele specifice investigației de teren, respectiv observația participativă, povestirea, interviuri, dar și analiza de conținut a informațiilor provenite din diferite categorii de documente (registre de comandă, documente de familie, registre de control, facturi de la fabricile de unde își achiziționau materia primă) etc. Pentru o prezentare cât mai exhaustivă a atelierelor de pălării s-au avut în vedere: de la cine s-a învățat meseria, de când se practică?; ce produse confecționează?; ce materiale folosește?; de unde le procură?; ce unelte folosește?; ce tehnici de lucru practică?; pentru cine lucrează (târguri, piețe, comenzi, contracte)?; unde își valorifică marfa?; dacă are urmași care să continue practicarea acestui meșteșug? dacă meșteșugul mai este rentabil?

În anul 2005 s-a întreprins o cercetare în atelierul ultimului pălărier sas din Transilvania, Josif Tischler, în vederea identificării și achiziționării acestui atelier, ce a funcționat din anul 1902.

Josif Tischler s-a născut în 14 mai 1907 la Sebeș într-o familie cu veche tradiție în confecționarea pălăriilor și a murit în anul 2003, la vârsta de 96 de ani. Atelierul a funcționat până la moartea sa. Meșterul a învățat meseria de la tatăl său și a obținut brevetul de meserie în 3 aprilie 1942 la Alba Iulia.

În atelier, Josif Tischler lucra pălării pentru costumul popular, pălării orășenești de damă și bărbătești, jobene și pălării de paie, pentru sași, maghiari, români și romi. Iarna confecționa pălării pentru femei, pentru că acestea erau migăloase și solicitau multă răbdare, iar primăvara, în perioada Paștelui, lucra pălării pentru costumele populare săsești, românești și maghiare (inclusiv pentru bărbați). Avea drept de desfacere, la început pe raza orașului Sebeș, apoi la târgurile de animale din Hațeg și Lugoj.

Materia primă, cloșul de fetru de diferite culori și mărimi, era cumpărată de la fabricile de cloșuri și pălării *M Korber&Co. S.A., Periam, Fabrica de pălării S.P.A. Timișoara, E. K. Thomas* din Timișoara, *Fabrica de pălării Frații Ladstätter* din Timișoara, *ASTRA - Fabrica de cloșuri* din Sebeș - Alba, *Union* din Jimbolia, *Hans Keul, magazin de manufactură și mărunțișuri* din Sibiu, Piața Mică, nr. 2 sau *Furnitura - articole speciale pentru industria de pălării*. Produsele chimice și coloranții de la fabricile *Timanil, Matei Szegedi* și *Aurel Hoborka* din Timișoara. Pentru pălăriile din paie, materia primă (paiele împletite) se procurau din Cislădioara, județul Sibiu, din sate din județul Covasna, de la Petrești (județul Alba). Cea mai fină împletitură de paie era de fiecare dată cea de la Cislădioara, la fel ca și cea din fibre de orez, adusă din Japonia de către un pălărier din Sibiu, Krauss. Mașinile și uneltele pentru atelierul de pălării erau achiziționate de la *Fabrica A. Trink* din Jimbolia¹².

Uneori făcea și cloșuri (dar pentru acestea trebuia să ai instalație de pivă) și atunci trebuia să respecte întreg fluxul tehnologic. Fiul pălărierului, Winfried Tischler, ne mărturisește din secretele confecționării pălăriilor: *Prima fază de lucru este vopsitul. Se trage pălăria pe calapod și se leagă bine cu sfoară de jur-împrejur pentru a se fixa bine. Se fac astfel 20 de bucăți care se pun în cazanul plin cu vopsea. Vopsitul se face cu negru acid: cu o lingură se ia puțin de acid și se dizolvă în apă rece, în cazul în care acidul se dizolvă în apă caldă acesta stropsește și este foarte periculos. După dizolvare, acidul se toarnă în vopsea, se fierbe bine și se amestecă, pentru o vopsire uniformă. Când apa se decolorează înseamnă că pălăriile sunt gata. Se scot pălăriile, se lasă la scurs, se taie ața, rămânând o dungă albă. Interiorul pălăriei rămâne alb. Dacă cineva vine să cumpere o pălărie de port se uită în interior să vadă dacă e albă, dacă nu, înseamnă că e căzută pe jos și nu o ia, considerând că este refăcută. Vopsitul durează cam 8-9 ore. Pălăria vopsită era întărită pe margine cu făină și gelatină. Aceasta se pune pe o masă găurită în mijloc, se apăsă și se întărea cu mâna în interior. După ce era întărită pălăria era trasă prin mașina de presat. Întărirea trebuia să fie solidă pentru ca în momentul în care apeși să nu ajungi în exteriorul pălăriei. Se pune din nou la uscat și se trage pe o formă după mărimea dorită. Apoi se aduceau în atelier și se puneau pe vasul cu aburi una peste alta. Fiecare pălărie, se pune pe rând în presa mare cu forme de diferite mărimi metalice.*

Presa hidraulică funcționa cu apă la o presiune de 6 atmosfere și era folosită pentru călcat. Pe vremuri exista o sobă cu petrol, iar ulterior s-a trecut pe gaz. Pe urmă se pune din nou pe calapod și se lua o formă de lemn și se tăia marginea pălăriei cu cuțitul, exact distanța care se dorește, special pe calapod-colac.

Atelierul Josif Tischler - spațiul destinat clienților.
Foto Arhiva personală Winfried Tischler

¹² Trink, A., Catalog special. *Toate calapoadele, sculele și mașinile pentru industrie de pălării*, Tipografie J. Schmidt, Jimbolia, 1920; Trink, A., Catalog ilustrat despre forme, unelte și mașini, Jimbolia, 1920.

Atelierul pălărierului Virgil Ilieș, Galeș, jud. Sibiu: Calapoade de lemn pentru clopuri. Foto Arhiva grafică-documentară a Muzeului ASTRA

Se peria din nou la mașina electrică de periat și lustruit. Cu o bucată de postav de aceeași culoare se dă luciul pălăriei pe mașina electrică de lustruit.

După aceea se coseau curelele de întărire la mașina de cusut, bentița din interiorul pălăriei cu mașina pentru curele prin fixarea roțiței, care cosea în interior și bordura. Operațiunea aceasta se făcea cu o mașină specială de cusut, foarte veche.

Căptușala se cosea pe vremuri manual, acum se lipește. Barșonul nu se prindea, ci se cosea întors, pe margine (la maghiari - verde și roșu, la români - negru, la sași și români cu „ciucuri”, depinde din ce localitate era clientul și ce pretenții avea).

Apoi erau uscate afară și depozitate în spațiul pentru clienți în dulapuri și vitrine. Înainte de a fi vândute mai erau încă o dată verificate. Durata 2-5 zile. Total pălării lucrate pe săptămână 100 buc¹³.

Pălăriile de port se diferențiază de la etnie la etnie, după boruri. Dacă era o pălărie cu boruri late, aceea era făcută pentru sași, dacă avea

¹³ Interviuul a fost realizat în anul 2005, în atelierul pălărierului Josif Tischler din strada 24 Ianuarie, Sebeș, județul Alba. Este de menționat faptul că meșterul nu a acordat niciun interviu în perioada în care a activat. După moartea acestuia, la solicitarea fiului, Winfried Tischler, o echipă de muzeografi din cadrul Muzeului ASTRA s-a deplasat la Sebeș în vederea inventarierii atelierului și în cazul în care este posibil, a achiziționării acestuia pentru valorificare expozițională.

Meșterul pălărier Radu Ilieș-Dădârlat, Săliște, jud. Sibiu. Foto Karla Roșca

boruri înguste, pentru români. Pălăria cu borul mare, produsă în atelierelor meșterilor sași, s-a purtat inițial și în zona Mărginimii Sibiului, în timp ce clopul, pălăria purtată astăzi de întreaga mocănimă, a fost introdusă mai recent, la sfârșitul secolului al XIX-lea, înlocuind pălăria cu boruri mari.

Virgil Ilieș, renumitul pălărier de la Galeș, menționa într-un interviu tehnica migăloasă de confecționare a clopului¹⁴: *Clopul se naște clop. Se face din lână sau din cloș. Cloșul este fetrul (adică lâna dărăcită, împâslită, piuată) ce se trage pe calapod, se leagă cu sfoară, se ține în vopsea - cu calapod cu tot - timp de două ore (la pălăriile ciobanilor vopseaua intra doar pe-o parte, pe dinăuntru ea rămâne albă, că de nu-i albă, țărânu n-o ia, zice că-i făcută din vechitură), se usucă, se lustruiește, se aprează, iar se usucă, iar se presează, iar se lustruiește, apoi se pune mușama, se taie, se tivește, iar femeile le încheie cu mâna: căptușeala, panglica, funda. O mai lustruiesc nițel și clopul îi bun de dus la piață. Nașterea lui durează cam 10 zile și trebuie luat cam de 60 de ori în mână. Înmulțiți cu sute, poate chiar mii de clopuri, și-o să-nțelegeți că cel care-l poartă duce cu sine, impregnat în materia pălăriei, și-un strop din sufletul meu... Oierii le poartă cu mult orgoliu, ca pe un însemn de distincție nobiliară... clopul împiedică pierderea portului românesc. În epoca asta, modernă, oamenii și-au modernizat stilul de viață, îmbrăcăminte, iar portul național e pe cale de dispariție. Este foarte trist,*

¹⁴ În anul 2006, în cadrul Proiectului finanțat de Administrația Fondului Cultural Național Tradiții uitate - un tezaur nevalorificat, echipa de cercetători de la Muzeul ASTRA a întreprins o cercetare de teren la Galeș, județul Sibiu, în atelierul pălărierului Virgil Ilieș.

cum trei valori mari - limba, portul și obiceiurile - se pierd. Asta-nseamnă că ne pierdem ca nație... Pe-aici, pe la noi, din portul național, doar pălăria a mai rămas autentică. O poartă ciobanii - la Jina, Poiana, Tilișca, șoferii - la Vaideeni, Novaci, Polovraci, domnii, dar și țiganii (aceștia din urmă, pe vremuri slugi la sași, le-au preluat modelul pălăriei, pe care l-au adaptat stilului lor...).

Cum de s-a păstrat această meserie tocmai aici, în Săliște?

În 1892, a apărut, la Săliște, Reuniunea Meseriașilor ca să fie ajutați copiii românilor să-nvețe anumite meserii și să meargă și mai departe. Reuniunile aveau personalitate juridică, dar jucau și rolul unui sindicat, ca să apere drepturile membrilor săi. Pe-atunci, erau foarte mulți meseriași la noi: pantofari, tăbăcari, curelari, tâmplari, cojocari... În Săliște erau trei tăbăcării, unde se produceau talpa, piele, iar pantofarii faceau pantofi, papuci ori opinci - trecute peste munți dincolo, în Regat. Tot în 1892, fusese înființată în Săliște și o școală de ucenicie de doi ani, unde copiii primeau educație aleasă, li se dădea atestat de calfă, apoi calificare și-n cele din urmă cărți de meșteșugari. Tinerii înzestrați intelectual, dar cu posibilități materiale reduse, erau ajutați de reuniunile existente și de biserică să-și termine studiile, ba să și le și continue în străinătate... până în 1945, când Banca Albina a dat faliment, iar reuniunea noastră, a meseriașilor, a pierdut tot capitalul, iar apoi în 1992 a fost reînființată.

La începutul secolului XX, numărul meseriașilor cu ateliere meșteșugărești în Săliște a crescut mult față de cel existent la înființarea Reuniunii. Sunt concludente datele statistice extrase din anuarele școlare din Săliște, cu privire la numărul de ucenici de la Școala învățăceilor industriali, unde, în anul școlar 1900-1901, apar trei pălărieri¹⁵, în 1927 s-au identificat patru pălărieri¹⁶, ce executau produse atât la comandă, cât și pentru piață, rezultatele muncii lor ajungând să fie desfăcute în multe orașe ale Transilvaniei. Astăzi, la Săliște lucrează un singur meșter pălărier, fiul lui Virgil Ilieș, Radu Ilieș-Dădârlat.

În atelierul de pălărie a lui Radu Ilieș-Dădârlat din Săliște ai impresia că te întorci înapoi în timp, în atelierile de la începutul secolului XX, printre meșteri și calfe ce fac pălării din generație în generație. Radu ne mărturirește: *Meseria de pălărie are multe faze de lucru, dar ceea ce e esențial atunci când faci pălării e să ai satisfacția unui lucru bine făcut. Dacă nu, nu o poți vinde. Facem pălării de tot felul, de la cea țărănească, la cea de cowboy sau de damă. Când m-am apucat de meseria asta am început cu pălăria românească pentru că tendința este de a părăsi portul românesc, iar în țară sunt puțini pălărieri, cât să-i numeri până la 12-13. Tata lucra pălării numai de port popular, pentru români, eu confecționez pălării pentru toate etniile: sași, maghiari, romi. Prin mâinile sale trec zilnic, destule pălării în devenire; și nu trec doar o dată, ci de multe ori, pentru că de la cloș la*

pălărie, drumul e unul lung: pleacă de la presă, trece prin băi de abur și căldură și se sfârșește în mașina de cusut... Astăzi Radu nu mai face cloșuri, le ia gata din Cehia. Se fac din lână fină de oaie; se mai pot face și din păr de iepure, dar sunt mai scumpe. Cloșurile pentru pălăriile țărănești le vopsim noi pe calapoade, dar ele trebuie să rămână albe în interior că dacă nu, nu le vinzi. Oamenii controlează. Fac toate felurile de pălării, dar am început cu asta țărănească. Uită-te la asta: pălăria țărănească a suferit mai multe modificări: inițial a fost mai joasă; la Săliște era cu boruri mai mari, cu panglică cu alb. După aia, pălăria s-a ridicat de la 12 cm la 13 cm și apoi la 14... mărimea 3 înseamnă că are 53 de cm. Diametrul e diferit de la un număr la altul cu 2 mm, iar în lungime mușamaua pe care o aplicăm pe dos pentru întărire crește cu un cm. Sunt teancuri de pălării în atelier, unele sunt aproape gata, altele își așteaptă drumul prin mașinile de cusut. Până să fie gata de vânzare, fiecare pălărie e luată în mână de vreo 60 de ori, o muncă de Sisif, o muncă la milimetru și la temperaturi înalte, pe care doar acest om - printre ultimii mohicani ai acestui meșteșug - o cunoaște.

Azi Săliște este oraș, dar în oraș nu se întâmplă mai nimic. Radu și cei câțiva meșteșugari locali se luptă cu cererea în scădere și cu problemele specifice - în cazul lui, riscul de a rămâne fără materie primă: cloșul de păslă, un cocon moale din care se nasc două pălării îngemănate și pe care îl mai găsește într-un singur loc, dacă nu vrea să folosească unul chinezesc, din melană.

Radu a moștenit meșteșugul, printr-un interesant răscol al sorții, de la soțul bunicii, Ionel Dădârlat, cel care l-a crescut pe tatăl lui și al cărui nume este acum adăugat pe firmă, *ca să nu se piardă*. Tatăl lui Radu, era, de fapt, un tehnician veterinar de 40 de ani, iar bunicul murise când, de dragul lui Radu și al tradiției, familia s-a reapucat de confecționat pălării. Avea un mare atu: atelierul dotat cu mașini și calapoade, unele vechi de un veac. Bunica lucrase cot la cot cu soțul, iar ce nu a reușit ea să-și aducă aminte, Radu a fost trimis să fure de la fabrică, de la Timișoara. *M-a lăsat directorul să stau două luni să mă uit, îi ajutam pe muncitori. Am învățat cum erau calapoadele, ce forme, ce garnituri se puneau pe pălării, cum se tigelelea. Am învățat ce nu știau să-mi spună părinții, că ei făceau doar pălării tradiționale - își amintește Radu. Pălăria tradițională se apretează cu pensula, apoi se rulează și se frământă. Cleiul de oase, cu dextrină și amidon de porumb, se folosește fierbinte, ca să intre în material, dar nu prea mult, căci dacă se pătează, e bun de aruncat.*

Pe vremea aceea, Ceaușescu tolera doar artizanatul, așa că autorizația familiei a fost numai pentru pălării țărănești.

Radu scoate pâsla de pe oala de aburi cu mâna goală. *Trebuie să mă ardă. Nu pot cu mânuși, că n-am sâmț, numa' cu mâna goală se poate*, spune el cu mândrie. Ca să dea formă pălăriei, el lasă câteva secunde cloșul apretat, stors cu valțuri și fierbinte pe calapodul de lemn. Întinde bine calota pe calapod, o leagă cu o sfoară, apoi trage cu nădejde de boruri. Uscată pe scândură, noua pălărie se perie și apoi, pe o matriță de duraluminu, intră la presă, o mașină hidraulică

¹⁵ Grecu, Victor V., coord., Săliștea Sibiului străveche vatră românească, Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român ASTRA, Sibiu, 1990, p. 151.

¹⁶ Idem, p.154.

vieneză care a împlinit 130 de ani. Apoi pălăria se așază la uscat pe scânduri și se perie iar. *Nu există fază la care să nu se perie. Apretezi - lustruiești; dai formă - lustruiești*, spune Radu, de lângă mașina pe care și-a meșterit-o singur ca să-i învârtă pălăriile, în timp ce el mânuiește mai multe perii și o bucată de pâslă. După presat, se taie borurile manual, cu cutterul și un distanțier făcut artizanal, în timp ce pălăria stă pe un ștemp - un calapod mai scund. *Bunicul și tata tăiau borul cu cuțite* făcute din pânză de fierăstrău, care se *ascuțeau într-un anumit fel*. După cusături vine călcatul borurilor, o operație complexă, care implică un alt tip de calapoade, numite *razli*, și se face cu un sac de nisip încins. Urmează operațiile manuale - căptușeala și alte decorații.

Soția îl ajută la cusutul de mână, deși Radu se pricepe și el. Pe lângă cei doi soți stă un singur ajutor - și uneori băiatul, foarte dornic să participe. În plus, pe lângă munca propriu-zisă, trebuie să înfrunți provocarea de a te menține pe piață, făcând management, desfacere și chiar contabilitate. Și totul pe cont propriu.

Între timp, Radu Ilieș-Dădârlat învârte în mâini o pălărie țigănească și îi rupe demonstrativ căptușeala. *Vedeți? Pălăriile de țigani și de ciobani se vopsesc pe calapod, doar pe exterior. Țiganu' nu ți-o cumpără dacă nu e albă pe dinăuntru, zice că nu-i nouă, că e vreo vechitură, întoarsă și revândută. Ciobanu' vrea și el calitate: să fie tare, impermeabilă, grosă.* Dar de la pâslă până la podoaba sărbătorească pe care o poartă fie domnii, fie ciobanii, meseriașul intervine de foarte multe ori, cu mîgală sau cu trudă, folosind tehnici pe care numai el le mai știe.

Atelierele de pălărieri. Viitor prin muzeu

Care este viitorul atelierelor de pălărieri? Pot ele să continue tradiția?

Atelierul de pălărier a fost achiziționat de Muzeul ASTRA în anul 2014, fiind unic în țară, reprezentând multiculturalitatea spațiului transilvănean, datorită diversității etnice. Reconstituirea acestui atelier în interiorul Muzeului ASTRA se va realiza în așa fel încât să se creeze atmosfera începutului de secol XX, când atelierul era în plină dezvoltare, punându-se accent pe fluxul tehnologic, pe etapele de realizare a unei pălării (de la materia primă până la cea finită), precum și pe modul de comercializare a pălăriilor, dar și prin animarea spațiului de expunere cu proiecții cinematografice, interviuri video și înregistrări, fotografii din atelierele de pălărieri de la Galeș, Săliște și Sebeș, documente, însemnări referitoare la activitatea de pălărieri.

În condițiile globalizării, singura șansă să ne păstrăm identitatea culturală este cea de recuperare a valorilor tradiționale, de conservare a tradiției și de valorificare a fiecărei mărci identitare. Toate acestea sunt posibile prin intermediul muzeului.

Referințe bibliografice:

Arh. Statului din Sibiu, Z.U., I, nr. 140.

Maria, Bâtcă, *Găteala capului-marcă identitară a românilor bănățeni din Voivodina*, în „Caietele ASER”, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, nr. 4/2008.

Bortfeld, Carl, *Die Hutmacherkunst*, Bremen, 1902.

Greco, Victor V., coord., *Săliștea Sibiului străveche vatră românească*, Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român ASTRA, Sibiu, 1990.

Jacobi, Louis, *Fabrikation von Damen-und Herren- Filzhüten*, Berlin, 1933.

Pascu, Ștefan, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954.

Trink, A., *Catalog ilustrat despre forme, unelte și mașini*, Jimbolia, 1920.

Trink, A., *Catalog special. Toate calapoadele, sculele și mașinele pentru industrie de pălării*, Tipografie J. Schmidt, Jimbolia, 1920.

Referințe online:

<http://www.stelian-tanase.ro/mica-istorie-despre-secretele-palariei/> (accesat la 3 februarie 2016)

<http://languagehat.com/the-social-meanings-of-hats/> (accesat la 8 februarie 2016)

<https://ro.wikipedia.org/wiki/P%C4%83l%C4%83rie> (accesat la 3 februarie 2016)

Text și foto:
Dr. Karla Roșca,
Șef Secție Muzeu pavilionare,
Muzeul „ASTRA”, Sibiu

Obiceiuri de iarnă din județul Suceava (Partea I)

În privința obiceiurilor de iarnă, județul Suceava este printre cele mai conservatoare din țară.

În zona rurală mai ales, dar și prin orașe, putem vorbi, chiar și în prezent, de conservarea în situ a unor obiceiuri cum ar fi colindatul, uratul (Plugușorul), Capra, Ursul. Sunt restrânse, dar se mai practică spontan, de către copii, mai ales, dar și de gospodarii care, astfel, se vizitează și își urează reciproc, cu ocazia Crăciunului sau a Anului Nou.

Pe de altă parte, putem vorbi de o conservare a obiceiurilor care se datorează ansamblurilor folclorice sătești organizate de autoritățile culturale ale comunelor, care performează și prin sate, încercând să conserve valorile proprii sau să performeze variantele cele mai apropiate de specificul localității lor.

Acestea duc și pe scenă obiceiurile, creând spectacol și ducându-le faima dincolo de comunitatea creatoare a acestor valori, cu avantajele și dezavantajele care decurg de aici.

Obiceiul colindatului se întâlnește pe tot teritoriul județului. În multe locuri a fost revigorat în cursul ultimilor 30 de ani, sub influența Bisericii și odată cu revenirea la credință a oamenilor, după Revoluția României din 1989, dar și odată cu posibilitatea de a mărturisi public această credință, pe care oamenii o aveau și înainte, dar nu cu aceeași tărie, nici cu confirmarea autorităților.

Există însă și o zonă a județului, cea învecinată cu Transilvania, unde obiceiul este mai prezent, repertoriul, mai bogat și mai divers, melodiile având inflexiuni ardelenesti, sub influența provinciei vecine, zonă multietnică, unde cultura populară este mai militantă, spre conservarea originii românești și ortodoxe a unei mari părți dintre locuitorii săi.

În majoritatea localităților sunt recunoscute drept colinde tradiționale *O, ce veste minunată* și *Trei păstori se întâlniră*, sub influență livrescă. De asemenea, fiecare localitate dintre cele conservatoare are măcar o colindă sau o variantă specifică. Se cântă și colinde din alte zone ale țării, sub influența Bisericii, a școlii și a mass-mediei. De aceea, pentru cei care se încumetă să desfășoare studii de teren, repertoriul pare mai divers și mai bogat decât este, de fapt, cel autohton.

Notăm, de asemenea, că în zonă nu am identificat colinde păgâne sau laice, ci numai colinde creștine, semn că, pentru comunitate, sensul sărbătorii

este cel creștin, de Crăciun prăznuindu-se Nașterea Domnului.

Colindă, în primul rând, copiii, în dimineața sau în seara Ajunului de Crăciun, pe la rudele apropiate și prin vecini, aceasta fiind o tradiție care s-a păstrat neîntrerupt, chiar și la oraș. Mai rar colindă ceata de flăcăi, organizată după toate canoanele, dar cert este că nici fetele de măritat nu duc lipsă de colindători, aceștia fiind colegi, vecini sau prieteni, care se perindă pe la casele lor, uneori însoțiți și de fete.

În ultimul timp, s-a încetățenit tot mai mult obiceiul ca să colinde familii întregi, pe la rude, acest fapt având un sens augural, dar și social, căci Crăciunul este și un prilej de a se vizita familiile între ele și a socializa, la masa festivă, de Crăciun.

Nu în ultimul rând, colindă ansamblurile folclorice din sate. Și remarcăm că în fiecare comună a județului se întâlnește câte un ansamblu folcloric. Specific acestora este, în general, conservarea repertoriului local de colinde, precum și a laturii estetice și tradiționale a colindatului - costum, recuzită, scenariu. Sunt și localități unde ansamblul ține în viață obiceiul și unde tot el ambiționează mai ales tinerii să îl continue.

Mai colindă și bătrânii, în amintirea unor vremuri care au trecut odată cu tinerețea lor.

În general, costumul colindătorilor este cel obișnuit - se îmbracă în haine curate, de sărbătoare. Mult mai puțin se poartă la colindat costumul popular. Iar recuzita este aproape inexistentă. De aceea, condiția pentru a face parte din ceată este, aproape exclusiv, aceea de a avea auz muzical și voce bună.

Se colindă la fereastră sau la ușa gazdei. Foarte rar, în casă.

În prezent, colindătorii primesc bani. Doar în amintirea tradiției, mai primesc colăcei, mere, nuci sau alte daruri în natură. Cunoștințele mai apropiate sunt servite cu prăjituri, un pahar de băutură și, mai rar, sunt puse la masă (doar când e vorba de familia care colindă).

Cu toate acestea, memoria colectivă a mai păstrat amintirea acelor vremuri în care se făceau cuptoare întregi cu colăcei dedicați colindătorilor sau cu plăcinte special făcute pentru aceștia; când merele și nucile erau daruri prețioase și când, pentru a primi câte un leu, trebuia să alergi la personalitățile satului sau la salariații care, pe acea vreme, erau puțini.

Nașterea Domnului, Rita Aldea, 1993. Fotografie de Emanuel Părvu (Arhiva Foto PICT – INP)

Pe la începutul secolului al XX-lea, *Irozii* erau un obicei practicat cu fast, ocupând și câte o uliță cu alaiurile sale, mai ales în partea de Bucovina a județului. În prezent, comunitățile aproape că i-au pierdut și amintirea, terenul oferind rare prilejuri de a mai reconstitui texte.

Se pare că obiceiul și-a pierdut cu totul funcția, aceasta fiind preluată de colinda religioasă care a cunoscut o tot mai largă răspândire, având și avantajul că este mai scurtă, mai concentrată ca mesaj, având și funcția de urare, fără a necesita mai multe roluri. De aceea, în foarte puține locuri ar mai fi posibilă chiar și reconstituirea acestui obicei.

Mersul cu *Steaua* este și el practicat, în unele locuri; cu o stea în cinci colțuri, din lemn, cu icoană în mijloc și cu clopoțel. Se cântă în casă, cel mai adesea, la icoană, colindătorii fiind răsplătiți cu bani. Dar obiceiul are o răspândire mult mai limitată.

De altfel, întreg obiceiul colindatului nu este mândria sărbătorilor de iarnă bucovinene. Și aceasta, pentru că sunt alte obiceiuri, mai spectaculoase, care fac ca trecerea dintre ani să fie o adevărată sărbătoare. Ne referim la obiceiurile dedicate Anului Nou.

Fotografii din Arhiva Căminului Cultural Ciocănești, jud. Suceava, 1999.

COLIND DE BOBOTEAZĂ (PÂRTEȘTI)¹

Sculați, frați, să nu dormim,
 Ci pe Domnul să-L slăvim.
 Asta-i noapte, noapte sfântă,
 Lui Iisus Hristos se cântă.
 Trecu praznicul frumos,
 Nașterea lui Domn' Hristos.
 Veniți toți să ne-adunăm,
 Vetleemul să-l lăsăm.
 La Iordan să alergăm,
 Minune mare să vedem;
 La Iordanul cel frumos,
 Acolo vine Hristos.
 Duhul Sfânt de la cer zboară,
 În chip de porumb coboară,
 Apele să le sfințească,
 Pe noi să ne mântuiască.
 Pe toți vrea să-i mântuiască
 Și cu apă să-i stropască,
 În treime să-i boteze,
 Legea să le-o îndrepteze.
 Când sosi Domnul Hristos
 Și Iordanul s-a întors
 Înapoi, fugind, în pripă.
 Prorocul stătu cu frică.
 Hristos îl cheamă la sine:
 -Vino, loane, la mine!
 Vin-acuma și cutează
 Și cu apă mă botează.
 Dar prorocul se temea;
 Să pășească nu putea.
 Ioan bine socotește
 Și către Hristos pornește.
 - Eu vreau botez de la Tine
 Și Tu vii acum la mine.
 De Tine mă-nspăimântez,
 Nu știu cum să te botez.
 Domnul Hristos îi grăi:
 - Vino, nu te îndoii,

Că așa e voia mea;
 Vino și nu te mira!
 Prorocul atunci venind
 Și de frică tremurând,
 Se apropie și cutează
 Și cu apă îl botează,
 Cerurile deschizând,
 Duhul din cer coborând.
 Glas din cer se auzea,
 Lui Hristos așa-i grăia:
 - Tu ești Fiul meu iubit,
 Întru care am voit.
 Tu din cer te-ai coborât,
 Din Fecioară te-ai născut,
 Trup omenesc ai primit,
 Pe cruce te-ai răstignit.
 În mormânt Te-ai îngropat,
 A treia zi ai înviat.
 Pe Adam l-ai ridicat,
 Din cel loc întunecat.
 Pentru a Evei greșală,
 Ai venit în lume iară.
 Frumos praznic, cel trecut,
 Întru care Te-ai născut.
 Acesta-i mai luminat,
 În care Te-ai botezat.
 Pururea să Te privim,
 În veci să Te preamărim.
 Și de-acum, până-n vecie,
 Mila Ta peste noi să fie.
 Sosit-a clipa să plecăm
 Și nu știm de mai ajungem
 La anul, să colindăm
 Și la Iordan să mergem.
 Slavă-n ceruri Celui sfânt,
 Nouă, pace, pe pământ.
 Slavă-n sus și slavă-n jos,
 Slavă lui Iisus Hristos.

COLIND (BOGDĂNEȘTI)²

Sfânta Maica lui Iisus
 Rătăcește-n jos și-n sus.
 Pe un plai scaldat în soare,
 Prin fânețe numai floare.
 Pe un plai scaldat în soare,
 Prin fânețe numai floare.
 Cată loc să se-odihnească
 Și pe Fiul ei să-L nască.
 La un grajd de boi sosește,
 Jos, în iesle, poposește.
 La un grajd de boi sosește,
 Jos, în iesle, poposește.
 În ieslea de boi, săracă,
 Ca pe Fiul ei să-L nască.
 Și acolo, pe fân, jos,
 S-a născut Iisus Hristos.
 Și acolo, pe fân, jos,
 S-a născut Iisus Hristos.
 Binecuvântați să fiți
 Și de Domnul prea-măriți
 Și de-acum, până-n vecie,
 Mila Domnului să fie.
 Și de-acum, până-n vecie,
 Mila Domnului să fie.
 Cu har și cu bucurie,
 La mulți ani ca să vă fie!
 La mulți ani, cu sănătate,
 Să vă dea Domnul de toate!
 La mulți ani, cu sănătate,
 Să vă dea Domnul de toate!

COLIND (BOGDĂNEȘTI)³

Maica Domnului a pornit,
 Cu păr galben, despletit.
 Se plimba în sus și-n jos,
 Ca să-L nască pe Hristos.
 Pe-o cărare merge-acum

² Inf. Grupul de colindători ai Parohiei Bogdănești, conducător Ailenei Mihai, 44 ani, liceul, cantor bisericesc.

³ Idem.

Pân' la curtea lui Crăciun.
 - Ce mai faci, Crăciun prea-bun?
 - Grelele munci mă răpun.
 Lasă-mă-n palatul tău,
 Ca să-L nasc pe Fiul meu.
 - Palatul nu ți-l pot da,
 Căci îmi vin colindători,
 Să colinde până-n zori.
 S-a luat Maica, s-a dus,
 Tot în Betleem, în sus.
 La un grajd de cai sosește
 Și acolo poposește.
 Căii rod, fac tropot mare.
 Maica odihnă nu are.
 S-a luat Maica, s-a dus
 Tot în Betleem, în sus.
 La un grajd de boi sosește
 Și acolo poposește.
 Boii blânzi la ea suflau,
 Pe Măicuța o-ncălzeau.
 -- Boureii mei iubii,
 Binecuvântați să fiți
 Și de Domnul și de mine
 Și de Fiul care vine!
 Busuioc bătut în masă,
 Rămâi, gazdă, sănătoasă.

COLIND (RĂȘÇA)⁴

Trei voinici s-o deșteptatu,
 Haida ler, hoi lerui, Doamne,
 Trei cocoși negri-o cântatu.
 - Haideti, flăcăi, la vânatu,
 Haida ler, hoi lerui, Doamne,
 Că bradul s-o înălțatu.
 - Nu mă... pe mine,
 Haida ler, hoi lerui, Doamne,
 Că și eu sunt om, ca tine.
 Mămuța m-o blestematu,
 Haida ler, hoi lerui, Doamne,
 Pielea cerbului s-o-mbracu.

⁴ Inf. Grigoraș Constantin, 66 ani, 8 clase, muncitor; Vasile Nistor, 54 ani, liceul, muncitor forestier.

¹ Inf. Niculae Sava, 61 ani, școala de maiștri, viceprimar.

Să fiu fară din pădure,
Haida ler, hoi lerui, Doamne,
Să zidesc o mânăstire.
Să zidesc o mânăstire,
Haida ler, hoi lerui, Doamne,
Să fie de ispășire.
Să fie de ispășire.
Hoi, Doamne!

COLIND (RĂȘCA)⁵

Saltă-mpărăteasă sfântă,
Saltă-mpărăteasă sfântă,
I-auzi, îngerii cum cântă.
I-auzi, îngerii cum cântă.
Hoi, Doamne!
Îngerii, la peșteră,
Îngerii, la peșteră,
Fluieră și trâmbiță
Fluieră și trâmbiță.
Hoi, Doamne!
Trei Crai de la Răsărit,
Trei Crai de la Răsărit,
La-nchinare au venit,
La-nchinare au venit,
Hoi, Doamne!
Daruri scumpe aducând
Daruri scumpe aducând
Și către Hristos zicând:
Și către Hristos zicând:
Hoi, Doamne!
- Culcă-Te-mpărat ceresc
Culcă-Te-mpărat ceresc,
În sălaș dobitocesc.
În sălaș dobitocesc.
Hoi, Doamne!
Îngerii Te-or lăuda
Îngerii Te-or lăuda
Și mărire ei Ți-or da.
Și mărire ei Ți-or da.
Hoi, Doamne!
Saltă cerul și pământul,

Saltă cerul și pământul,
Lăudați, cu toți, Cuvântul.
Lăudați, cu toți, Cuvântul.
Hoi, Doamne!

COLIND (RĂȘCA)⁶

Nașterea Ta, Hristoase,
Dumnezeul nostru,
Răsărit-a lumii
Lumina cunoștinței
Către dânsa cei ce slujiră stelelor
De la stea s-au învățat
Să se-nchine Ție,
Soarelui dreptății,
Și să Te cunoască pe Tine,
Răsăritul cel de sus.
Doamne, slavă Ție!
Trei Crai, de la Răsărit,
Pe stea au călătorit
Și-au mers, după cum citim,
Până la Ierusalim.
Și-acolo, când au ajuns,
Steaua lor li s-au ascuns,
Printre sate și orașe.
(...)
Ca să-l afle pe Hristos.
Degeaba sânge-au vărsat.
Pe Hristos nu L-au aflat.
Aur, smirnă și tămâie,
Amin, Doamne, slavă Ție!

COLIND DE FEMEIE (BOGDĂNEȘTI)⁷

Sculați, sculați, gospodari,
Sculați, voi, români plugari,
Că vă vin colindători,
Noaptea, pe la cheotori.
Nu vă vin cu niciun rău;
Vi-L aduc pe Dumnezeu.
Dumnezeu, de la-nceput,
Multă lume-a mai făcut.

⁶ Ibidem.

⁷ Inf. Mihai Ailenei, 44 ani, liceul, cantor bisericesc. ⁸ Inf. Elena Buhai, 71 ani, 8 clase, casnică.

L-a făcut și pe Hristos
Și pe Adam, de folos.
Dumnezeu i-a dăruit
Loc în rai, înveșnicit.
Lui Adam i-a poruncit:
- Din toți pomii să mâncați;
Din toți pomii să mâncați;
Din ăst pom să nu gustați.
Dar șarpele cel viclean
S-a urcat în pom, pe-un ram.
Ș-a plecat crenguța jos;
Eva-a rupt un măr frumos.
Și i-a dat și lui Adam
Din mărul rupt de pe ram.
Iar atunci a auzit
Un glas de sus c-a venit:
- Vai, Adame, ce-ai lucrat?
- Doamne, Eva m-a-ndemnat.
- Tu, Adame-i merge jos;
Vei muri; ești păcătos.
Iară tu, Evă, mei merge,
Vei munci ca o femeie.
La portița raiului,
Plânge-Adam cu Eva lui.
Și plânge de tânguire,
De-a raiului despărțire.
- Raiule, grădină dulce,
Eu din tine nu m-aș duce.
Busuioc bătut pe masă,
Rămâi, gazdă, sănătoasă.

COLIND (DOLHEȘTI)⁸

Noi umblăm să colindăm, măi
Gazdele să le-ntrebăm:
Gazdele să le-ntrebăm:
- N-ați văzut, n-ați auzit, măi
De-un fiuț micuț zburând, măi?
- N-am văzut, d-am auzit, măi.
Păgânii mi L-au prins, măi,
Sus, pe cruce, mi L-au pus, măi,

Cunună de spini i-au pus, măi.
Cuie-n palme i-au bătut, măi,
Apă și sânge curgea, măi,
Să-i dea lui Hristos să bea, măi
Na, Hristoase, vin și bea, măi,
Dar Hristos așa zicea, măi:
- Nu-i păcat de Dumnezeu, măi,
Nu-i păcat de Dumnezeu, măi,
Ca să-mi beau sângele meu, măi?
Ca să-mi beau sângele meu, măi.
Streașina-i de busuioc, măi,
Rămâi, gazdă, cu noroc, măi,
Rămâi, gazdă, cu noroc, măi.
Streașina-i de mintă creață,
Rămâi, gazdă, cu viață,
La anul și la mulți ani, măi!

COLIND (MĂLINI)⁹

Sus, în vârful plaiului,
Legănuțul Domnului
Vântul bate și-l alină,
Pruncu-i tot numai lumină.
Și lumina cea frumoasă
Vie și la voi, în casă.
La anul, când colindăm,
Sănătoși să vă aflăm.
Cu colaci și gologani,
La anul și la mulți ani!

COLIND (POIANA STAMPEI)¹⁰

Maica sfânt-a lui Iisus
Rătăcește-n jos și-n sus
Pe un plai scaldat în soare,
Prin fânețe numai floare.
Cată loc să se-odihnească
Și pe Fiul sfânt să-L nască.
Jios pi pajăști să lasă,

⁹ Inf. Grup de colindători din Mălini, conducător: Vasile Ungureanu, 67 ani, școala tehnică silvică, tehnician silvic.

¹⁰ Inf. Dorina Paicu, 51 ani, Facultatea de Litere, profesoară, Olivia Veronica Titieni, 14 ani, elevă, Poiana Stampei, județul Suceava.

⁵ Idem.

*Sub un plop, cu umbra deasă.
Plopu frunza-ș' clătina,
Maica loc nu-ș' mai afla
Șâ de-acolo Maica sfântâ
Supăratâ, obosâtâ
Mai diparti ie pornești,
La un grajdi cu boi sosăști
Șâ-n iesâli s-odihnești
Șâ-n iesâli s-odihnești.
Boii blând la ie priveu
Șâ suflând, o încălzău.
Cân' cocoșâ o cântat,
Pruncu' sfânt s-o arătat
Ca o piatrâ nestematâ,
În iesâlea șea săracâ.
Înjerii din șeri veneau
Iesâlea de-o-nconjiurau.
Iesâlea de-o-nconjiurau,
Pământu' il luminau.*

COLIND (POIANA STAMPEI)¹¹

*După dealu istu-i mari,
Iar răsari sfântu' soari,
Asta-i sara lu' Crășiun.
Ș-așeala nu-i sfântu soari,
Și-i o manastiri mari
Asta-i sara lu' Crășiun.
Slujba-ntr-însa șini-ascultâ?
O ascultâ Maica Sfântâ.
Asta-i sara lu' Crășiun.
Pruncu-nșepi-a lacrima.
- Stai, pruncuț, nu lacrima,
Asta-i sara lu' Crășiun.
Câ Maica țâi ț-o da,
Câ Maica țâi' ț-a da,
Asta-i sara lu' Crășiun.
Siubăru' botezului,
Scaunu' jiudețului,
Asta-i sara lu' Crășiun.*

¹¹ Inf. Olivia Veronica Titieni, 14 ani, elevă, Poiana Stampei, județul Suceava.

*Firircel di mirtâ creatâ,
Ramâi, gazdâ, sănătoasă,
Asta-i sara lu' Crășiun.*

COLIND (POIANA STAMPEI)¹²

*Pi cărarea șărpuită,
Cu arjint împietruitâ
Merg, cântând, di sărbători,
Seti di colindători.
Bucură-ti, Maică sfântâ,
Câ tăț înjerii it' cântâ
Șâ noi pururi ti slăvim
Ș-al Tău numi prea-mărim
Câ ne-ai dat pi Domnu' sfânt,
Domn în șeri șâ pi pământ.
Câ-n zăua cân' s-o născut,
Ieslea-n rai s-o prifăcut.
Paili sâ aureu,
Pân-în flori sâ prifășeu.
Mii șâ mii di florișeli
Strălușeu ca niști steli
Gazdâ sâ rămâi om bun,
Ca-n ia' sarâ di Crășiun.
Sâ rămâi cu sanatați,
Cu tăt omu' sâ șii frati.
Sâ rămâi cu sanatați,
Cu tăt omu' sâ șii frati.*

COLIND (POIANA STAMPEI)¹³

*Sus, la poarta raiului,
Șădi Maica Domnului
C-o năframâ albâ-n mânâ
Șâ tot plânji șâ suspicinâ.
Înjerii din șer o-ntrebâ:
- Di și plânji, Măicuțâ dragâ?
- Cum n-oi plânji și-oi ofta,
Dacă s-o-nrăit lumea.*

¹² Inf. Nicoleta Pralea Spănu, 11 ani, elevă, Poiana Stampei, județul Suceava.

¹³ Inf. Dorina Paicu, 51 ani, Facultatea de Litere, profesoară, Poiana Stampei, județul Suceava.

*Dimineața, cân' sâ scoală,
Niși pi fațâ nu sâ spalâ.
Șâ sâ duc la fâgădău
Șâ-njurâ pi Dumnezău.
După și sâ-mbatâ bini,
Mă înjurâ șâ pi mini.
Aș trăsni ș-aș fuljera,
Nișiun om n-aș mai lăsa.
Milâ mi-i di prunșii miși,
Câ rămân fără părint'.*

COLIND (POIANA STAMPEI)¹⁴

*Vă uitat' la Răsărit,
Șinstea mândrâ o ieșât.
Lângâ stea-i lumninâ mari
Șâ țan amândouâ cali.
La Ierusalim s-o dus;
Acolo-i pruncu' Iisus.
La Ierusalim s-o dus;
Astâz' s-o născut Iisus.
Da' Irod, când o aflat,
Tari rău s-o supărat.
Ș-o dat vesti-ntri popoari,
Câ mult' prunși o sâ omoari.
Pi Iisus nu L-o aflat,
Câ de-acol-o fost plecat,
Cu Iosif șâ cu Maria,
Câ-i a lor împărăția.
Pi Iisus nu L-o gășât,
Maica sfântâ L-o păzât;
Numa' cân' L-o răstignit,
Pi Golgota L-o suit.
Pi-o cruși di brad L-o pus,
Cu sulița L-o străpuns.
Sânji șâ apâ o curs,
Din coastili lu' Iisus.
Undi sânjili căde,
Viță di vii crește.
Strugurii sâ șâ coșeu,
Înjerii îi culejeu.*

¹⁴ Idem.

*În căniță di arjint,
Sâ-i avem di-mpărtășât;
Sâ-i avem di-mpărtășât,
Cât om trăi pi pământ.*

COLIND (ȘARU DORNEI)¹⁵

*Sus, în vârful munților,
Sus, în vârful munților,
La fântâna sfinților,
Pe o scară de argint,
Pe o scară de argint,
Se coboară Domnul sfânt.
C-un veșmânt până-n pământ,
Că El este Domnul sfânt,
Ce coboară pe pământ.
Și coboară rareori
Și numai de sărbători,
Printre flori, printre cântări.
Printre sfinte lumânări,
Să-L primim cu închinări,
Mese-ntinse și cântări
Cu cununi de busuioc,
Cu cununi de busuioc,
Să ne-aducă mult noroc.
Busuioc bătut de brumă,
Busuioc bătut de brumă,
Noi vă zicem seara bună.
Busuioc și măgheran,
Busuioc și măgheran,
Ne-ntâlnim de-amu-ntr-un an.*

COLIND (SADOVA)¹⁶

*Sus, la poarta raiului,
Sus, la poarta raiului,
Șade Maica Domnului,
Cu păr mândru, despletit,
Cu lacrimi până-n pământ.*

¹⁵ Inf. Vasilica Ana Dascălu, 47 ani, Facultatea de Economie, referent cultural, Șaru Dornei, județul Suceava.

¹⁶ Inf. Grup de colindători, Sadova, județul Suceava.

Cum stătea, Maica stătea,
Cum stătea, Maica stătea,
Fiu-n brațe și-l ținea.
Cu glas dulce-l mângâia
Și lumea i-o arăta.
Vezi, Fiule-acest pământ,
Vezi, Fiule-acest pământ,
Cum l-o lăsat Tatăl sfânt,
Cu câmpii și munți frumoși
Și cu oameni păcătoși
Și-n câmpii Domnu-a lăsat
Și-n câmpii Domnu-a lăsat
Ca să crească rod bogat.
Oamenii să se hrănească,
Domnului să-i mulțumească.
Dar oamenii-așa-s făcuți;
Dar oamenii-așa-s făcuți,
Niciodată mulțumiți.
Nu țin sărbătorile
Și-și sporesc păcatele.
Nu le pasă de păcat,
Nici că se vor duce-n iad.
Dar mie, Măicuța Ta,
Mi se rupe inima.
Nu-i lăsa, Fiule, Tu,
Ca să-și piardă sufletu'.

COLIND (SADOVA)¹⁷

Din cetatea Betleemu,
Florile dalbe de măr,
Veste mare noi avemu,
Florile dalbe de măr.
Că s-o născut Domn prea-sfântu',
Florile dalbe de măr,
Cum n-o mai văzut pământu'.
Florile dalbe de măr.
S-o născut în loc saracu,
Florile dalbe de măr,
Ceal mai mari împaratu'
Florile dalbe de măr.

¹⁷ Inf. Grup de colindători, Sadova, județul Suceava.

Jos, în ieslea boiloru,
Florile dalbe de măr,
S-o născut Mântuitoru'.
Florile dalbe de măr.

COLIND (SADOVA)¹⁸

Bună sara, gazdă bună,
Bună sara, gazdă bună,
Asta-i sara lui Crăciun!
Scoală-ti șâ fă lumininâ!
Scoală-ti șâ fă lumininâ,
Asta-i sara lui Crăciun!
C-am vinit atâta cali,
C-am vinit atâta cali,
Asta-i sara lui Crăciun,
La fereastra dumitali,
La fereastra dumitali.
Asta-i sara lui Ajun.
Sara asta-i sarâ sfântâ.
Sara asta-i sarâ sfântâ,
Asta-i sara lui Crăciun,
Șâ tătă lumea colindâ.
Șâ tătă lumea colindâ.
Asta-i sara lui Crăciun.
Șâ vestești-n sus șâ-n gios
Șâ vestești-n sus șâ-n gios,
Asta-i sara lui Crăciun,
Di Naștirea lui Hristos;
Di Naștirea lui Hristos.
Asta-i sara lui Crăciun.

COLINDĂ (CAPU CODRULUI)¹⁹

S-a luat, Maica, s-a dus,
Tot pe Viflaem, în sus,
În staul de fân s-a pus,
Ca să-L nască pe Iisus.
Hai cu toți' ca să mergem
În oraș, la Viflaem,

¹⁸ Inf. Grup de colindători, Sadova, județul Suceava.

¹⁹ Inf. Grup de colindători, Capu Codrului, județul Suceava.

Pe Maria s-o aflăm
Și la Ea să ne-nchinăm.
Acum, bine a voit
Și din cer s-a pogorât.
Din Fecioara s-a-ntrupat
Hristos, ceresc împărat.
Păstorii s-au minunat
Și cântare i-au cântat.
Magii Lui s-au închinat,
Daruri scumpe că i-au dat.
S-a născut azi, din Fecioară,
Voind pentru noi să moară.
Ca, prin sfânt sângele Lui,
Să ne facem fiii Lui.
Și noi azi să-l colindăm
Și Lui să ne închinăm.
Să-i înălțăm, toți, cântare,
Pentru mila Sa cea mare.
Streșină de mintă creață,
Da-v-ar Dumnezeu viață!
Streășină de măghiran,
S-ajungem de-amu-ntr-un an!

IROD (CIOCĂNEȘTI)²⁰

Irod: Spuneți-mi cum vă numiți
Și-ncotro călătoriți.
Crai 1: Eu sunt craiul Baltazar
De dincolo de hotar
De la Persia pustie
O, Hristoase, slavă Ție!
Și-am venit ca să mă-nchin
În orașul Vifleim.
Crai 2: Milehor eu mă numesc,
Aur, smirna dăruiesc.
Și-am venit ca să mă-nchin
În orașul Vifleim.
Crai 3: Numele meu este Gașpar,
De dincolo de hotar.
Iar tu nu te-nvrednicești

²⁰ Inf. Pantelimon Lupescu, referent cultural, Casa de Cultură Ciocănești, județul Suceava.

Să spui ce crai mare ești.
Irod: Eu sunt Irod-împărat,
Care de pe cal am descălecat,
Cu picioru-n pământ am dat,
Munții s-o cutremurat,
Văile au răsunit,
Sabia în mână am luat,
Și-n Vifleem am intrat.
14 000 de prunci am tăiat,
De doi ani și mai în jos,
Ca să-l tai și pe Hristos.
De nu credeți c-am tăiat,
Iată paloșu-ncrunțat.
**Pun săbiile cruciș și Gașpar dă
cu baltagul:**
Pace vouă, crai cumiți,
C-astea sunt zile de sfinți.
Că toți oamenii se-nchină
La o stea ce dă lumină.
Numai tu, ticăloase
De Iroade-împărate,
Nu te temi că te vor bate
Ale tale lungi păcate
Și fărădelegile toate?
Poruncesc planetele,
Mai ales clanetele:
Palatul s-a pustii,
Praf și pulbere va fi!
Irod: Fiți, voi, supuși la muncă!
Crai: Eu n-am să mă las bătut
De-așa un nepriceput.
Irod: O, crai fără minte,
Plec de-acuma dinainte,
Că, de iau sabia în mână,
Pe loc te fac mici țărână.
Baltazar: O, Iroade-împărate,
Eu te cinstesc ca pe-un împărat,
Dar și tu cinste să-mi dai
Mie, ca și unui crai
Și îmi trebui' de la tine
Să-mi spui repede și bine...
Irod: Eu n-am să mă las bătut

De-așa un nepriceput.
Craiele din Răsărit,
Cu ce planuri ai venit?
De când prin Ierusalim umblați
Și ce și pe cine căutați?

Melior: Împărate prea-înalte,
Vin la ale tale palate
Și l-a ta împărăție
Pentru-o mare bucurie.

Irod: Ce bucurie-așa mare
Face la mine-ntrebare?
Spune mai dupăolaltă,
N-aștepta vorbă rugată.

Melior: Azi-noapte un vis am visat,
Pe noi ne-a încredințat
Că un Fiu din cer venit
Aici s-a sălășluit.

Irod: Ce vorbești necugetat,
Așa, către-un împărat?
Ce față dumnezeiască
Poate-aicia să se nască?

Melior: Te rog să ai puțin har,
Ce te mâinii în zadar?

Aici, în acest ținut,
Domnul ceresc s-a născut.
Irod: O, crai fără de minte,
Pleac-acuma dinainte,
Că, de ieu sabia în mână,
Pe loc te fac mici țărână.

(Și, pe urmă, începe cântarea.)

IROZII (CÂMPULUNG MOLDOVENESC)²¹

Ofițerul: Poruncă, prea-înălțate împărate!

Irod: Ce fel de rău ori de bine
Pot să aflu de la tine?

Ofițer: Prin țări și prin cărări
S-au prins trei oameni străini.

Irod: Ce zic că sunt? De unde vin?
Și-ncotro călătoresc?

Ofițerul: Călări pe cai,

Sunt filosofi și crai.
Vin din partea Răsăritului
Și merg în Țara Nazaretului,
Să se-nchine lui Hristos,
Ce se numește Mesia.

Irod: Ia, să mi-i aduci pe căteșitrei,
Să vorbesc și eu cu ei!

Ofițer: Crailor, furăți măriți!
Veniți la Irod-împărat
Să dați socoteală!

Craii cântă: O, Iroade-împărate,
Te-ai umplut de răutate;
Zădărnicia lumească
Și zavistia domnească.

Crai: Cinste prea-mare ne este
Să ne-nchinăm împărăției tale!

Irod: O, voi, năluci pământești,
Cu chipurile crăiești!
Pe la noi ce căutați

Și cum ați putut să-mi aflați
Cu a voastră îndrăznire,
Puternica-mi stăpânire?

Baltazar: Ție, doamne prea-vestite,
Multe zile fericite.

Privind ale noastre veșminte
Ți-ai putea aduce-aminte
C-avem oaste-mpărătească,
Cu a ta să se-ntâlnească.

Dar în loc de oaste mare,
Am plecat, ca fiecare,
După sfânta arătare.

Irod: Prin Ierusalim umblați -
Ce, pe cine căutați?

Melior: Suntem trei magi călători,
Crai, ca frate iubitori...
Prin coline neumbrate,
Și păduri nedesfundate,
Pretutindenii noi umblăm
Și de-un împărat întrebăm.

Dar niște ostași de-ai tăi,
Foarte răpitori și răi,
Cu putere ne-au adus

Și-nainte-ți ne-a supus.

Irod: V-aș mulțumi ca la frați
Dac-ați vrea să-mi arătați
Care de unde veniți,
Pe nume cum vă numiți
Și-ncotro călătoriți.

Melior: Eu sunt craiul Melior,
Împărat și domnitor
De unde soarele răsare,
Din nisipuri și din mare.
Fii am, tată-s și cocon
Crailor din Babilon.

Irod: Pasă, pasă, la-mpăratu',
Când ți-oi închina eu capu',
Cu un paloș lucitor
Și la stele sclipitor.
Și-o să te înfioreze
Și capul o să-ți retez.

Iar tu ce crai mare ești?

Baltazar: Eu sunt craiul Baltazar.
Din Persida am pornit
Pe o stea ce s-a ivit
Și din prooroci aflând
Că se va naște-n curând
Noul împărat și sfânt,
Am plecat ca să-l găsec,
Să-i dau daruri, să-i slujesc,
Să merg să mă-nchin și eu,
Ca unuia Dumnezeu.

Irod: Pasă, pasă, la-mpăratu',
Când ți-oi închina eu capu',
Cu un paloș lucitor
Și la soare sclipitor.
Și-o să te înfioreze
Și capul o să-ți retez.
Iar tu, ce la scaunul meu privești,
Ție-ți vine rândul să vorbești,
Să spui ce crai mare ești.

Crai: De mă vei lua cu-asprime,
Nimic nu vei afla de la mine.
Blând de te vei purta,
Vei putea afla.

Irod: Fie-atunci pe voia ta!
Crai: Sunt 40 de ani și mai bine,
De când mă numesc ca tine,
Crai și filosof, să știi!
Feciori de domn să ne ții!
Și de domni și de-mpărați,
Cu coroane-ncoronați.

Irod: Și de domni și de-mpărați,
Cu coroane-ncoronați?!

Atunci ce tot căutați,
Tot umblând prin țări străine,
Făr' de oaste, pe la mine?

Crai: Irimia ne-a trimes,
Prin prooroci am înțeles,
Că se va naște-n curând
Noul împărat și sfânt.

Irod: Dar scripturi și proorocii
Tu de unde le știi?

Crai: Din știința lui Valham,
Strămoșia lui Adam.

Irod: Și ce zice că va fi?

Crai: Ce va fi se va mplini,
Căci o stea va răsări
Unul dintre israiliteni

Va veni și va putea
Capul a li-l sfârâma
Puternicilor viteeni (sic!)

Irod: Și cine va cuteza,
Capul a li-l sfârâma
Puternicilor viteeni? (sic!)

Crai: Însuși Domnul Domnilor,
Împăratul împărăților
Și craiul crailor.

Va veni și va putea,
Va putea, va cuteza
Capul a li-l sfârâma
Puternicilor viteeni (sic!)

Irod: Nu cumva ești și tu, oare,
Din viteeni, vreun boier mare?
Dar așa precum vorbești,
Să-mi spui ce crai mare ești!
(Și încrucișeaza săbiile.)

²¹ Informatoare necunoscută.

Ofițer: Poruncă, prea-înălțate împărate!

Irod: Ia, să-mi iei pe acești trei magi

Și în temniță să-i bagi

Și acolo să mi-i ții,

Pân' ce vor pieri de vii!

Ofițer: Am înțeles!

Gașpar: Astronoame Baltazare,

Verse din cer foc și zare,

Catran, smoală și pucioasă,

Ca pe-acest tiran să-l arză,

În Hristos și el să crează,

Să vedem cum se botează!

Baltazar: Astronomii toți se-nchină,

La o stea ce dă lumină.

Numai tu, măi idolatre,

Ticălosule-mpărate,

Nu te temi că te vor bate

Ale tale lungi păcate?

Poruncind planetelor,

Mai ales cometelor,

Palatele-ți vor pustii,

Praf și pulbere va fi!

Irod: Răi barbari din Răsărit,

Pentru asta mi-ați venit,

Ca, prin astfel de cuvinte,

Să mă ispitiți ca pe-un părinte?

Deloc nu vă rușinați,

Precum voi mă defăimați,

De porunci nici nu visați.

Că eu pot să dau porunci,

Ca să fiți supuși la munci.

Crai: Când o fi la vitejie,

Și noi o s-avem urgie!

Ofițer: Poruncă!

Irod: Fraților, să-mi dați iertare,

Că am fost în tulbur mare.

Iar în cugete curate,

Eu vă dau la toți dreptate.

Crai: Împărate, împărate!

Fă atunci la toți dreptate!

Irod: Porniți! Mergeți și-l aflați

Și-n curând mă-nștiințați

Să merg să mă-nchin și eu

Ca unuia Dumnezeu.

Craii daci au plecat

Steaua li s-a arătat

Și au mers, precum cetim,

Până la Ierusalim.

Acolo dac-au ajuns,

Steaua lor li s-a ascuns

Până a stătut

Unde-a fost pruncul născut.

Cu daruri s-au închinat,

Ca la un mare-mpărat,

Scumpe daruri aducând

Și către Hristos cântând:

Culcă-te-mpărat ceresc,

În sălaș dobitocesc.

Craii te vor lăuda

Și mărire îți vor da.

Slavă întru cei de sus

Și pace pân' la Apus.

Și, așa precum suntem,

În orașul Vifleem,

Veniți boieri să-l vedem,

Că astăzi ni s-a mplinit

Proorocia de demult,

Din știința lui Valham,

Strămoșia lui Adam.

Dr. Iuliana Băncescu

Cercetător științific

Patrimoniul Imaterial și Cultură Tradițională - INP

Gavril Leș (17 ianuarie 1955 - 4 septembrie 2019)

L-am cunoscut pe meșterul olar Gábor Leș în anul 2010, când începuse se revină în Muzeul „ASTRA” și la târgurile din țară. Treptat, întâlnirile noastre au fost tot mai dese și s-au concentrat în jurul ceramicii transilvănene și a reinterpretării și refuncționalizării ceramicii. De la început am fost fascinată de lumea lui, impresionată fiind de consecvența, priceperea și talentul său; în curând am aflat că era unul dintre cei mai buni olari din Europa, fapt dovedit prin colaborările pe care începusem să le avem.

Am parcurs împreună istoria centrelor săsești de olărit, am învățat tehnici de prelucrare, de ardere, de combinare a smalțurilor cu plumb și a compozițiilor decorative care erau specifice ceramicii de Saschiz, Sibiu, Chirpăr, Nemșa, Dăușeni, Țara Bârsei, Bistrița și Maramureș.

Am fost atrasă de pasiunea sa nemărginită de a căuta mereu și mereu prilejuri de a organiza câte un târg, o demonstrație de olărit, care erau puncte de plecare în dezbaterile noastre colocviale. Ne-a învățat cum să privim o piesă de calitate, cum să deosebim smalțurile și cum să promovăm meșteșugul olăritului. Se poate spune că pentru unii dintre noi a fost *maestrul princeps*, mult generos și îngăduitor cu timpul său în a ne transmite tot ceea ce considera că trebuie să știm pentru a atinge perfecțiunea. Datorită lui, personal, am ajuns să devin profesionist, să controlez expertiza de specialitate în domeniul ceramicii. Pasiunea lui pentru ceramică s-a transmis mai departe.

Apreciat și recunoscut pentru ceramica minunată pe care o realiza în lut, Gábor Leș a reușit să transforme meșteșugul în artă rafinată, fiind considerat un meșter desăvârșit, înzestrat cu talent și pasiune, bun cunoscător al ceramicii transilvănene, al tehnicilor de realizare a ceramicii din centrele săsești și maghiare. A fost un colaborator esențial care a învățat și îndrumat meșteri și a influențat muzee, fiind conștient de misiunea acestor instituții de protejare a patrimoniului. A contribuit major la cercetarea, identificarea și valorificarea colecției de ceramică și a patrimoniului cultural imaterial.

Leș s-a născut la Baia Mare, în 17 ianuarie 1955, unde descoperă calea modelării lutului, în atelierul renumitului olar Bogossi. Aici a învățat secretele olăritului și tehnicile de realizare a ceramicii de Maramureș, formele arhaice ale acesteia, cromatica și ornamentația specifică acestei zone.

A lucrat la Faimar, Baia Mare, împreună cu colegul său, olarul Cornel Sitar, iar apoi după desființarea fabricii, în anul 1980, a avut primul atelier de olărit, acasă, în camera copilului. Chiar el spunea: „Practic, fiul meu s-a născut în atelierul de olărit. Poate că atunci i-am transmis dragostea pentru lut. Fiul meu a început să lucreze la patru ani. L-am ajutat la roată, ca să se obișnuiască. La 16-17 ani, ca tinerii, nu a vrut să facă ceramică. A făcut o școală de comerț. Până la urmă a văzut cum lucrez eu la roată și cum merg în multe țări și el venea cu mine, în Elveția, în Italia, în Germania și a început să îi placă. Meseria asta nu o poți face dacă nu îți place. Am un nepot. Are doar trei ani și deja pune mâna în lut și sper să facă și el olărit”.

În 1989 s-a stabilit în Ungaria, la Bodony, unde într-un peisaj idilic a îmbinat ceramica cu sportul și a continuat, alături de familie, să practice meșteșugul înființându-și propriul său atelier, recunoscut în toată lumea. Conștient de faptul că meșteșugul trebuie transmis generațiilor viitoare, l-a învățat pe fiul său, Norbert Leș, tainele ceramicii transilvănene.

În spatele măiestriei cu care Gábor Leș modela ceramica trebuie menționat efortul de a descoperi și de a revitaliza formele, ornamentele și cromatica centrelor de olărit care nu mai există astăzi. El a reușit, prin tehnici moderne, să reintegreze în circuitul valorilor contemporane forme și motive demult uitate. Între timp, a creat un stil individual, simplu de observat în ceramica sa și preluat de fiul său, Norbert Leș.

Toate vasele au o cromatică armonioasă obținută prin combinarea artistică a nuanțelor de alb, albastru, galben, verde, ocru, negru și maro. Ornamentele sunt desenate liber sau geometric și reprezintă o combinație a imaginilor astrale, geometrice, florale și zoomorfe într-o compoziție echilibrată. Gábor Leș a creat obiecte ceramice specifice centrelor din Baia Mare, Baia Sprie, Vama, Valea Izei, Târgu Lăpuș, dar și ceramicii transilvănene din vechile centre de olărit din Sibiu, Marpod, Chirpăr, Țara Bârsei, Brețcu, a îndrăgit ceramica, reproducând atent motivele decorative, deseori inovând și creând motive noi. Cel mai mult a îndrăgit ceramica de Bistrița, reinventând și creând cromatici și motive.

Printre categoriile de obiecte create în cei 46 de ani găsim: oale de gătit (de diferite tipuri și mărimi), farfurii, blide, canee, căni pentru apă și vin, servicii de cafea, de vin sau țuică, sfeșnice, halbe etc.

În anul 2013 la inițiativa meșterului olar Gábor Leș, Muzeul „ASTRA” a organizat în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, prima ediție a Târgului *Frumos. Ceramic. Folositor*, un *altfel de târg al olarilor* care, prin consecvența și exigența superioară a meșterului, a reunit olari din România, Ungaria, Republica Moldova și Bulgaria. Anul trecut a fost numit membru în comisia de jurizare a olarilor, datorită cunoștințelor valoroase despre tehnica de modelare, decorare, smălțuire și ardere a vaselor de ceramică. În privința tehnicilor de realizare, Gábor Leș a experimentat și a stăpânit o suită întregă de procedee. Era unul dintre teoreticienii ceramicii transilvănene, exersând și experimentând, perfecționându-și continuu meseria.

În 20 august 2017 la Budapesta a primit din partea Ministerului Culturii din Ungaria *Premiul pentru continuitatea ceramicii tradiționale transilvănene, revitalizarea vechilor centre de ceramică și pentru transmiterea meșteșugului ceramicii tradiționale tinerilor olari.*

A participat permanent la târgurile meșteșugarilor organizate de muzeele etnografice din Cluj, Sibiu, București, Satu Mare, Baia Mare și a avut expoziții personale în România, Ungaria, Elveția, Austria, Germania, Italia, Slovacia. La Centrul de Olărit de la Budapesta și la Satu Mare a susținut cursuri intensive despre ceramica transilvăneană.

Spre regretul nostru, meșterul olar Gábor Leș ne-a părăsit prea devreme, la 64 de ani, dar cu siguranță, obiectele sale își vor găsi acum împlinirea în Ceruri, așa cum el însuși spunea: *Meseria mea este dar de la Dumnezeu. Sper să nu piară!*

Drum lin, maestre !

Text și foto:
Dr. Karla Roșca,
Șef Secție Muzee pavilionare,
Muzeul „ASTRA”, Sibiu

„Dragostea - Opinii, Reflecții, Ipostaze”, coord. Anișoara Ștefănuță

Ed. Mythos, Ploiești, 2020

Volumul - îngrijit de managerul Centrului Județean de Cultură Prahova și publicat cu sprijinul Consiliului Județean Prahova - abordează din perspectivă pluridisciplinară tematica iubirii. Prin urmare, acesta „dă glas” formelor de manifestare și de reprezentare ale dragostei specifice culturii tradiționale, ce au fost dezbătute în preajma sărbătorii Dragobetelui, începând cu anul 2016.

În cadrul celor patru ediții ale simpozionului „Dragostea - Opinii, Reflecții, Ipostaze” au fost reunite personalități din domeniul etnologiei, etnografiei, folclorului, artei populare, antropologiei, filologiei, istoriei, sociologiei, psihologiei, filosofiei, teologiei, filmului documentar etc.

Astfel, sunt tipărite, în paginile volumului ce a ieșit la lumină în anul 2020, de la studii științifice rezultate din cercetări de teren, prelegeri și comunicări de înaltă ținută academică („Dragostea din ce-i făcută? Considerații etnologice/antropologice la un motiv din erotica populară” de prof. univ. emerit dr. Nicolae Constantinescu, „Emoțiile în cercetarea etnologică a propriei culturi: O problematizare necesară” de conf. univ. dr. Ioana Frunteletă, „Dealul dorului și dreptul succesoral feminin în Mărginimea Sibiului” de cercet. șt. I dr. Marin Constantin), până la studii de specialitate distinse („Claca, șezătoarea și hora satului în context premarital - consemnări orale”, „Strigătura de joc, formă de exprimare a sentimentelor” și „Dansul tradițional românesc. Contextualizări și funcționalități” de cercet. șt. dr. Cristian Mușă și „Despre bazele afective ale eticii în antropologia culturală” și „Dragostea ca atașament față de strămoși și loc de origine. Cazul grecilor pontici” de Sebastian Ștefănuță) și, apoi, la alocuțiuni și reflecții de autor („Aforisme și epigrame despre dragoste, femeie și iubire” de Constantin Tudorache și „Cronica expoziției *Simbolul Dragobetelui - creștături de lemn*” de Petre Ghițeanu). De asemenea, specialiștilor și celor care îndrăgesc lectura asupra iubirii li se mai oferă articole captivante în paginile publicației, pe care invit să le descoperiți cu drag.

Proiectul cultural „Dragostea - Opinii, Reflecții, Ipostaze”, coordonat științific de Anișoara Ștefănuță, este caracterizat de dispoziția sufletească de ordin științific a organizatorilor și a autorilor de a exprima valori și profunzimi complexe ale iubirii în contextul unei societăți de consum, cum este cea actuală a secolului al XXI-lea, ceea ce transmută studiile tipărite în volum în „declarații de dragoste” ale semnatarilor față de propria meserie, față de cercetarea științifică, față de patrimoniul cultural imaterial și față de cultura românească.

Drd. Anamaria Stănescu,
Consilier,
Patrimoniu Imaterial și Cultură Tradițională - INP

„Podoabele Prahovei. Mărturii ale artei populare din Starchiojd: ștergare, fețe de pernă, fețe de masă și batiste”, coord. Anișoara Ștefănuță

Ed. Mythos, Ploiești, 2020

Volumul, coordonat științific de managerul Anișoara Ștefănuță și publicat în anul 2020 cu sprijinul Consiliului Județean Prahova, ilustrează piese de artă tradițională ce au fost repertoriate, fișate, fotografiate cu pasiune și rigurozitate științifică de către echipa de cercetare a Centrului Județean de Cultură Prahova: Anișoara Ștefănuță, Radu Sidoriuc, Teodor Constantinescu, Georgiana Sidoriuc, Dragoș Grigorescu, Ana Maria Pătrășconiu-Copceag, Ștefania Anghel.

Rezultat al cercetării etnografice de teren, „Podoabele Prahovei. Mărturii ale artei populare din Starchiojd: ștergare, fețe de pernă, fețe de masă și batiste” reprezintă perechea vizuală simetrică a studiului monografic „Starchiojd. Moștenirea culturală” - volumele I și II, apărut în 2015 și coordonat de conf. univ. dr. Ioana Fruntelată și cercet. șt. dr. Cristian Mușă. De asemenea, este rodul preocupării de salvare, de păstrare, de protejare și de patrimonializare a acestor mărturii ale identității culturale prahovene.

Țesăturile cuprinse în album sunt selecționate din două colecții etnografice: colecția Liceului Tehnologic Starchiojd (au aparținut Muzeului Satului din Starchiojd) și colecția particulară a domnului Cristian Mușă. Semiotica ștergarelor, a fețelor de pernă, a fețelor de masă, a perdelelor și a batistelor țesute și ornamentate frumos potrivit specificului locului și dăruite publicului cu pricepere și din belșug de Anișoara Ștefănuță valorifică la nivel cultural preocupările feminine din comunitatea tradițională din Starchiojd, jud. Prahova.

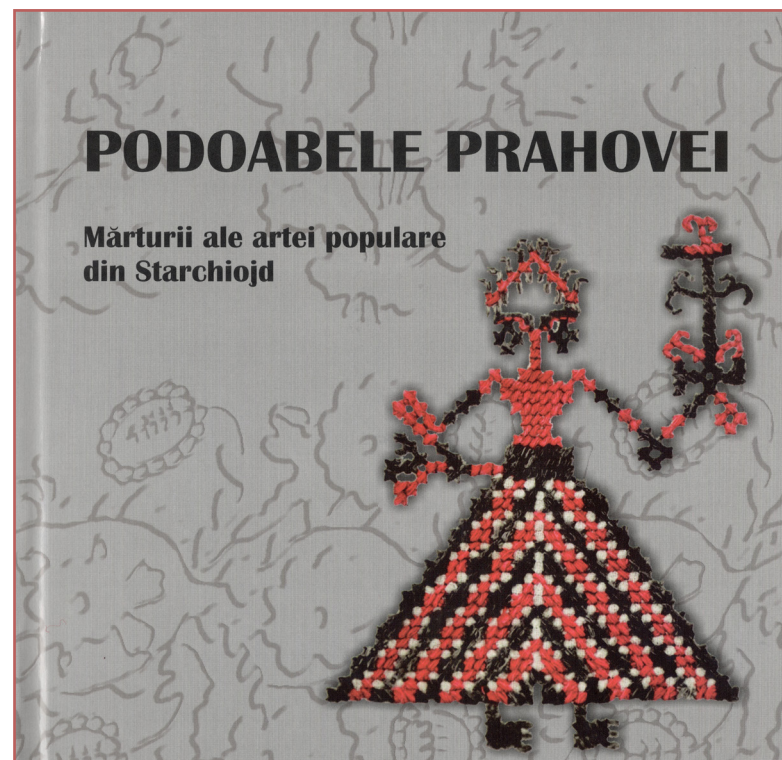
Studiul etnografic comparativ introductiv semnat de Anișoara Ștefănuță oferă cititorilor posibilitatea de a cunoaște, de a înțelege și de a aprecia punerea în expunerea vizuală a elementelor de patrimoniu cultural local atât material, cât și imaterial. Analiza etnologică raportată la bibliografia de specialitate și la rezultatele cercetărilor de teren evidențiază într-o perspectivă diacronică funcția preponderent decorativă a fețelor de masă și a perdelelor și pe cea ceremonială a ștergarelor, pernelor și a batistelor, cea din urmă fiind susținută inclusiv de savuroase fragmente transcrie din interviurile obținute în anul 2018. Sunt prezentate materialele și dimensiunile lor, tehnicile de lucru și denumirile locale ale acestora („pe muscă”, „pe băță”, „pe pășitură”), principiile de bază ale artei decorative locale (simetria, alternanța și repetiția) și semnificațiile unor reprezentări ornamentale.

Astfel, despre disponerea discretă și compactă spre extremitățile pânzei a pomului vieții, clepsidrei, calului, păsării măiestre, rombului, meandrului, coarnelor berbecului, prescurii, vârtelniței etc. ori despre pânza lucrată manual în războiul de țesut din cânepă, bumbac sau borangic în două-patru ițe, alese, nevedite sau cusute amprentată simbolic de mentalul tradițional al comunei Starchiojd e necesară lectura temeinicului studiu științific.

În concluzie, albumul întregește și sporește virtuțile colecției de „bijuterii editoriale” dedicate patrimoniului cultural definitoriu pentru identitatea prahovenilor din Starchiojd, contribuind la cunoașterea, la promovarea și la valorificarea artei populare a țesutului.

Drd. Anamaria Stănescu,
Consilier,

Parimoniu Imaterial și Cultură Tradițională - INP

A red damask pattern background with intricate floral and scrollwork designs.

Colectiv redacțional

*Mihaela CIORCILĂ
Corina MIHĂESCU
Mirela MIHĂILĂ*

DTP: Ruxandra ȘERBAN

Coperta I: Troiță cu acoperiș - Imagine din Muzeul „ASTRA” Sibiu – Atelier de meșteșuguri legate de sistemele tradiționale de acoperire a caselor (Programul „Protejarea patrimoniului cultural imaterial” - INP), decembrie 2019. Fotografie de Corina Mihăescu

Coperta II: Nașterea Domnului , Maria Măciucă (București) - Expoziția națională Icoana – credință și tradiție, 2014. Fotografie de Rodica Dinache